

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI
(REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA PROGRAMI)

TÜRKİYE VE MAKEDONYA'DAKİ TÜRK ASILLI
LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ÖZSAYGI DÜZEYLERİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şehida Rizvançe

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Metin Pişkin

**Ankara
Ekim, 2005**

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼'ne

Bu alışma j¼rimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında Y¼KSEK LİSANS TEZİ ALIşMASI RAPORU olarak kabul edilmiştir.

Başkan yrd. Doç. Dr. Metin Pişkin ()
(Danışman)

¼ye Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak ()

¼ye Dr. Fidan Korkut ()

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen ¼đretim ¼yelerine ait olduğunu onaylarım

/ /2005

()
Prof. Dr. Meral Uysal
Enstit¼ m¼d¼r¼

ÖNSÖZ

Bu araştırma, Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin özsaygı düzeylerini ülke, cinsiyet ve sınıf değişkeni açısından incelemek amacıyla yapılmıştır.

İlk bölümde giriş, amaç, tanımlar, önem, varsayımlar ve sınırlılıklara yer verilmiştir. İkinci bölümde, kuramsal açıklamalar ve ilgili araştırmalar, üçüncü bölümde yöntem, dördüncü bölümde bulgular, beşinci bölümde tartışma ve yorum ve son bölümde ise, öneriler ve sonuçlar bulunmaktadır.

Araştırmanın yapılmasında birçok kişinin desteği vardır. Öncelikle araştırmanın biçimlenmesinde bana yol gösteren tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Metin PİŞKİN' e, istatistiksel analizlerde yardımcı olan araştırma görevlisi Sayın Murat AKYILDIZ'a teşekkür ederim.

Araştırma süresince her zaman sabır ve desteğini gösteren **AİLEME**, her aşamada desteğini hep yanımda hissettiğim ve yardımlarını hiç esirgemeyen arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Şehida RİZVANÇE

ÖZET

TÜRKİYE VE MAKEDONYA'DAKİ TÜRK ASILLI LİSE ÖĞRENCİLERİNİN
ÖZSAYGI DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Rizvançe, Şehida

Yüksek Lisans, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Metin Pişkin

Ekim 2005, XVI- 123 sayfa

Bu çalışmada, Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin özsaygı düzeyleri karşılaştırılmıştır. Betimsel tarama modeli niteliğinde olan araştırma grubunu 243 Türkiye (130 erkek ve 113 kız) ve 200 Makedonyalı (150 erkek ve 50 kız) öğrenci oluşturmuştur. Araştırma grubuna Coopersmith Özsaygı Envanteri uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS programında çözümlenmiştir. Öğrencilerin özsaygı düzeyleri arasında fark bulunup bulunmadığı, İki Faktörlü ANOVA varyans analizi ile test edilmiştir.

Bu araştırmada elde edilen bulgular Sosyal Özsaygı alt ölçeği hariç Türk asıllı Makedon öğrencilerin Genel Özsaygı, Ev- Aile Özsaygı ve Akademik Özsaygı düzeylerinin Türk öğrencilerinden daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Araştırma bulguları, genel özsaygı ve sosyal özsaygı alt ölçekleri hariç öğrencilerin Ev- Aile Özsaygı ve Akademik Özsaygı düzeylerinin cinsiyetlerine bağlı olarak farklılaşmadığı göstermektedir. Genel Özsaygı alt ölçeğinde erkeklerin özsaygıları kızlardan daha yüksek olduğu görülmekte, ancak Sosyal Özsaygı alt ölçeğinde kızların özsaygılarının erkeklerden daha yüksek olduğu görülmektedir.

Sınıf değişkeni açısından bakıldığında, Akademik Özsaygı alt ölçeği hariç Türk öğrenciler arasında Genel Özsaygı, Sosyal Özsaygı ve Ev- Aile Özsaygı alt ölçeklerinde farklılık olduğu görölmektedir. Türk asıllı Makedon öğrenciler arasında Genel Özsaygı ve Sosyal Özsaygı alt ölçeklerinde farklılıklar olduğu görölmekte, ancak Ev- Aile Özsaygı ve Akademik Özsaygı alt ölçeklerinde farklılıklar görölmemektedir.

ABSTRACT

A COMPARISON OF THE SELF- ESTEEM BETWEEN TURKISH
AND TURKISH ORIGIN MACEDONIAN STUDENTS

Rizvançe, Şehida

Master Thesis, Department Of Psychological Counselling And Guidance

Advisor: Associated Prof. Metin Pişkin

October 2005, XVI- 123 page

The study investigates the level of self- esteem in a cross- cultural context, comparing Turkish and Turkish origin Macedonian high- school students. Sex and class differences are also considered in this study.

The samples consisted of 243 Turkish (130 males and 113 females) and 200 Turkish origin Macedonian (150 males and 50 females) students. In order to measure self-esteem, the Coopersmith Self- Esteem Inventory was used.

The data were entered in the SPSS program. The level of self esteem of students was evaluated by applying two way ANOVA variances analysis.

The findings of this study indicated that Turkish origin Macedonian students had higher self- esteem scores than Turkish students in General Self- esteem, Home Self-esteem and Academic Self- esteem subscales. There were no differences in the Social Self- esteem subscale.

The data showed that there was no sex difference in the level of self- esteem when the Turkish and Turkish origin Macedonian samples were combined (except General Self- esteem and Social Self- esteem subscales). On General Self- esteem subscale, males had higher scores than females, but females had higher scores than male in Social Self- esteem subscale.

The data also showed that there were class level differences among the Turkish students in General Self- esteem, Social Self- esteem and Home Self- esteem subscales, however no difference was found in Academic Self- esteem subscale.

The results indicates that there were class level differences in the General Self- esteem and Social Self- esteem subscales among Turkish origin Macedonian students, but there was no class level difference in Home Self- esteem and Academic Self- esteem subscales.

İÇİNDEKİLER

	Sayf a
JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET (TÜRKÇE)	v
ÖZET (İNGİLİZCE)	vii
İÇİNDEKİLER	ix
BÖLÜM I	1
Giriş	1
Problem	1
Amaç	11
Tanımlar	13
Önem	14
Sınırlılıklar	15
BÖLÜM II: KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	16
Özsaygı tanımı	16

Özsaygı Ve Benlik Kavramının Karşılaştırılması	18
Yüksek Ve Düşük Özsaygıya Sahip Bireylerin Özellikleri	22
Psikoloji Kuramlarında Benlik ve Özsaygı	24
Spesifik Özsaygı Kuramları	32
İlgili Araştırmalar	38
Özsaygı ve kültür ile ilgili araştırmalar	38
Kültürler arası araştırmalar	38
Yabancı kültürleri karşılaştıran araştırmalar	38
Türk, Makedon ve yabancı kültürleri karşılaştıran araştırmalar	40
Özsaygı ile cinsiyet ile ilgili araştırmalar	42
Yurt dışında yapılan araştırmalar	43
Türkiye’de yapılan araştırmalar	45
Özsaygı ile sınıf (yaş) ile ilgili araştırmalar	48
Yurt dışında yapılan araştırmalar	48
Türkiye’de yapılan araştırmalar	49
BÖLÜM III: YÖNTEM	51
Araştırma Modeli	51
Evren ve Örneklem	51

	10
Veri Toplama Araçları	52
Coopersmith Özsaygı Envanteri (C.Ö.E.)	52
Alt Ölçekler	53
Envanter İlişkin Batıda Yapılan Çalışmalar	53
Envanter İlişkin Türkiye' de Yapılan Çalışmalar	54
Envantere İlişkin Makedonya' Da Yapılan Çalışmalar	57
Veri Toplama Araçlarının Uygulanması	59
Verilerin Analizi	60
BÖLÜM IV: BULGULAR	61
Türkiye ve Makedonya'daki Türk Asıllı Öğrencilerin Özsaygı Düzeylerinin Cinsiyet Bakımından Karşılaştırılması	61
Öğrencilerin Özsaygı Puanlarının Sınıf Düzeyi Bakımından Karşılaştırılması	75
Türkiye'deki Lise Öğrencilerin Özsaygı Puanlarının Sınıf Düzeyi Bakımından Karşılaştırılması	75
Makedonya'daki Lise Öğrencilerin Özsaygı Puanlarının Sınıf Düzeyi Bakımından Karşılaştırılması	89
BÖLÜM V: TARTIŞMA VE YORUM	100

	11
BÖLÜM VI: SONUÇ VE ÖNERİLER	106
Sonuç	106
Öneriler	107
KAYNAKÇA	110
EKLER	121
TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ	
Şekil 1. Benlik kavramı şeması	31
Tablo 1. Türkiye ve Makedonya'daki lise öğrencilerinin cinsiyet ve sınıf düzeyine göre sayısal dağılımı	52
Tablo 2. Coopersmith Özsaygı Envanteri KR – 20 ve İç Tutarlılık Katsayıları	56
Tablo 3. Türk Öğrencilerin Coopersmith Özsaygı Envanteri Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayıları	57
Tablo 4. Makedon Öğrencilerin Coopersmith Özsaygı Envanteri Test - Tekrar – Test ve Cronbach Alpha Katsayıları	58
Tablo 5. Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Coopersmith Özsaygı Envanteri Toplam özsaygı puanlarının betimsel istatistikleri	62
Tablo 6. Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Toplam özsaygı puanlarının karşılaştırılması için yapılan ANOVA sonuçları	63

Tablo 7. Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Genel Özsaygı alt ölçek puanlarının betimsel istatistikleri	64
Tablo 8. Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Genel Özsaygı alt ölçek puanlarının karşılaştırılması için yapılan ANOVA sonuçları	65
Tablo 9. Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Sosyal Özsaygı alt ölçek puanlarının betimsel istatistikleri	66
Tablo 10. Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Sosyal Özsaygı alt ölçek puanlarının karşılaştırılması için yapılan ANOVA sonuçları	67
Tablo 11. Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Ev- Aile alt ölçek puanlarının betimsel istatistikleri	68
Tablo 12. Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Ev- Aile Özsaygı alt ölçek puanlarının karşılaştırılması için yapılan ANOVA sonuçları	69
Tablo 13. Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Akademik Özsaygı alt ölçek puanlarının betimsel istatistikleri	70
Tablo 14. Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Akademik Özsaygı alt ölçek puanlarının karşılaştırılması için yapılan ANOVA sonuçları	71
Tablo 15. Türkiye'deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyet göre Toplam özsaygı puanlarının betimsel istatistikleri	73
Tablo 16. Türkiye'deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Toplam özsaygı puanlarının ANOVA sonuçları	74
Tablo 17. Türkiye'deki lise öğrencilerinin sınıf düzeyi değişkeni	

Post – Hoc Tukey (HSD) Testi sonuçları	75
Tablo 18. Türkiye’deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Genel Özsaygı alt ölçek puanlarının betimsel istatistikleri	76
Tablo 19. Türkiye’deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Genel Özsaygı alt ölçek puanlarının ANOVA sonuçları	77
Tablo 20. Türkiye’deki lise öğrencilerinin sınıf düzeyi değişkeni Post – Hoc Tukey (HSD) Testi sonuçları	78
Tablo. 21 Türkiye’deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyet göre Sosyal Özsaygı alt ölçek puanlarının betimsel istatistikleri	79
Tablo 22. Türkiye’deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Sosyal Özsaygı alt ölçek puanlarının ANOVA sonuçları	80
Tablo 23. Türkiye’deki lise öğrencilerinin sınıf düzeyi değişkeni Post – Hoc Tukey (HSD) Testi Sonuçları	81
Tablo 24. Türkiye’deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Ev– Aile Özsaygı alt ölçek puanlarının betimsel istatistikleri	82
Tablo 25. Türkiye’deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Ev– Aile Özsaygı alt ölçek puanlarının ANOVA sonuçları	83
Tablo 26. Türkiye’deki lise öğrencilerinin sınıf düzeyi değişkeni Post – Hoc Tukey (HSD) Testi Sonuçları	84
Tablo 27. Türkiye’deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyet göre Akademik Özsaygı alt ölçek puanlarının betimsel istatistikleri	85
Tablo 28. Türkiye’deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Akademik Özsaygı alt ölçek puanlarının ANOVA sonuçları	86

Tablo 29. Makedonya'daki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyet göre Toplam özsaygı puanlarının betimsel istatistikleri	88
Tablo 30. Makedonya'daki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Toplam Özsaygı puanlarının ANOVA sonuçları	89
Tablo 31. Makedonya'daki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyet göre Genel Özsaygı alt ölçek puanlarının betimsel istatistikleri	90
Tablo 32. Makedonya'daki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Genel Özsaygı alt ölçek puanlarının ANOVA sonuçları	91
Tablo 33. Makedonya'daki lise öğrencilerinin sınıf düzeyi değişkeni Post – Hoc Tukey (HSD) Testi sonuçları	92
Tablo 34. Makedonya'daki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyet göre Sosyal Özsaygı alt ölçek puanlarının betimsel istatistikleri	93
Tablo 35. Makedonya'daki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Sosyal Özsaygı alt ölçek puanlarının ANOVA sonuçları	94
Tablo 36. Makedonya'daki lise öğrencilerinin sınıf düzeyi değişkeni Post – Hoc Tukey (HSD) Testi sonuçları	95
Tablo 37. Makedonya'daki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Ev– Aile Özsaygı alt ölçek puanlarının betimsel istatistikleri	96
Tablo 38. Makedonya'daki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Ev– Aile Özsaygı alt ölçek puanlarının ANOVA sonuçları	97
Tablo 39. Makedonya'daki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Akademik Özsaygı alt ölçek puanlarının betimsel istatistikleri	98

Tablo 40. Makedonya'daki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Akademik Özsaygı alt ölçek puanlarının ANOVA sonuçları

99

BÖLÜM I

GİRİŞ

Problem

Bilgi ve iletişim çağı içinde yaşadığımız dünyada hızla ilerleyen teknolojiyle birlikte bir takım uyum sorunları da ortaya çıkmaktadır. İnsan toplumsal bir varlıktır ve onu diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerinden biri öğrenme yeteneğine sahip olmasıdır. Bu durum yetişmekte olan çocukların ve gençlerin yaşadıkları toplumla ve çağla sağlıklı ve verimli bir şekilde uyum içinde olmalarını sağlamaktadır. İnsan varoluşundan bu yana dünyayı anlama çabasının bir parçası olarak kendisini de anlamaya ve tanımaya çalışmaktadır. Toplumun geleceği, onu oluşturan bireylerin her yönden sağlıklı bir şekilde yetişmiş olmalarına bağlıdır.

İnsanı anlamak onun kişiliğini tanımakla olur. Bireyin düzenli ve mutlu bir yaşam sürdürebilmesi, toplum içinde bir yer kazanabilmesi, sağlıklı bir kişilik gelişimi ile olanaklıdır. Bireyin davranışlarını anlamlandırmaya çalışan psikolojinin en önemli amaçlarından biri, kişiliğin gelişimini ve onu etkileyen faktörleri anlamaktır. Bireyin kişiliğinin oluşmasında çevresel ve kalıtsal etmenlerin önemli ölçüde etkili olduğu bilinmektedir.

Kişilik, tanımlanması oldukça güç bir kavramdır. Kişilik ve kişilik gelişimi, psikolojide değişik kuramlara göre farklı biçimlerde açıklanmaya çalışılmaktadır. Her psikolog kendi kuramsal yaklaşımına göre kişilik tanımlanması yapmıştır.

Eysenck (1970) kişiliği, insanın çevreye kendine özgü bir biçimde uyum sağlamasını belirleyen karakterinin, duygusal, bilişsel ve fiziksel yapısının nispeten kararlı ve durağan bir biçimde örgütlenmesi olarak tanımlamıştır (Akt. Pişkin, 2004).

Psikanalitik kuramın öncüsü Freud, kişiliğin temel yapısının yaşamın ilk beş yılında oluştuğunu belirtmiş ve kişiliği id, ego ve superego denilen kişilik boyutlarının etkileşimi ile oluştuğunu iddia etmiştir. Ona göre bu üç

sistem birbiri ile etkileşerek bireyin davranışlarını belirlemektedir (Atkinson ve diğerleri, 1999).

Davranışçı psikologlar kişiliği, bir insanın kendine özgü ve az çok her zaman gözlenebilen davranış ve alışkanlıklarının bütünü olarak tanımlamaktadırlar (Baymur, 1994). Atkinson ve diğerleri (1999), kişiliğin temelinde, davranışın çevresel ya da durumsal belirleyicilerinin önemli olduğunu belirtmektedir. Köknel (1997) ise, kişiliği bireyi nesnel ve öznel yanlarıyla diğerlerinden farklı kılan duygu, düşünce, tutum ve davranış özelliklerin tümü olarak tanımlamaktadır.

Benlik ile sistemli bir şekilde ilgilenen ilk psikolog James'tir. Ona göre benlik, maddi benlik, sosyal benlik, manevi benlik ve saf benlikten oluşmaktadır. James benliği, en geniş anlamıyla kişinin kendine söyleyebileceği her şeyin toplamı olarak tanımlamıştır (Akt. Bacanlı, 1997).

Benlik kavramının gelişimi, bireyin çevresi ile olan yaşantılarını algılayış biçimine göre oluşan dinamik bir süreçtir. Bu süreç doğumla başlar, önce bedensel, sonra ruhsal ve toplumsal gelişme, benliğin oluşumunu etkilemektedir. İnsan doğduğu andan başlayarak kendisi ve çevresi ile etkileşimi sürdürürken kendisi ile ilgili çeşitli algılar oluşturmaya da başlar. Bireyin yaşantılarını algılayış biçimi, diğer insanlar tarafından olumlu olarak değerlendirilme ve kabul edilme gereksiniminden önemli derecede etkilenir. Kendisine yakın olan kişilerin tutum ve değerlendirme biçimleri birey için çok önemlidir. Bireyin kendine değer verme duygusu, onu hoşnut eden ya da düş kırıklığına uğratan yaşantılarının sonucunda gelişmektedir. Bu duygu bir kez oluştuğundan sonra, artık diğer insanların kendisini nasıl değerlendirdiklerinden bağımsız olarak varlığını sürdürür ve organizmanın tüm davranışlarını etkiler (Geçtan, 1998).

Tan (2000), benliği, bireyin fiziksel ve sosyal çevresi ile olan etkileşimden kazandığı bir takım kişisel, duygu, değer ve kavramlar sistemi olarak tanımlamıştır. Köknel'e (1997) göre benlik, bireyin kendini tanıma ve değerlendirme biçimi veya insanın özellikleri, amaç ve beklentileri, yetenek ve olanakları, değer yargıları ve inançlardan oluşan, durağan olmayan bir

yapıdır. Budak (2000) ise, benliği kişinin kendini başka herkesten ve her şeyden ayrı, eşsiz bir bütünlük olarak hissetmesi, bunun bilincinde olması şeklinde tanımlamıştır.

Benlik kavramı ergenlikte son derece önemli olan, dinamik ve yaşam boyu süren bir süreçtir. Ergenlik döneminde duygusal, cinsel, sosyal, ahlaki ve dini yönden birçok değişimler yaşanmaktadır. Birey ergenlik döneminde yetişkinliğe hazırlanmakta, ergen bu dönemde, duygusal ve ekonomik bağımsızlık kazanma, sorumluluk alma, kişiliğini/benliğini oluşturma çabası içerisine girmektedir (Schneiders, 1960; Akt. Uzun, 2002).

Benlik kavramı, herhangi bir anda farkındalığımız hakkında sahip olduğumuz fikirlerin ve tutumların özel bir birleşimi anlamına gelir. Bu nedenle bireyin benliği, geçirmiş olduğu deneyimlerden etkilenen bilişsel bir yapı olarak da değerlendirilir. Böylece, kendimizle ilgili farkındalığımızdan, kendimizi bir varlık olarak nasıl değerlendirdiğimize ilişkin düşünceler ortaya çıkar (Adams, 1995). Benzer biçimde, Aydın (1996) da benlik kavramını, bireyin kendisine bakış açısı, kendisi ile ilgili algılamaları, geçmiş yaşantıları, gelecek hedefleri ve sosyal rollerinin ilişkin düşünceleri olarak tanımlamıştır.

Birey yaşamı boyunca hem kendisinden hem de çevresinden gelen tüm uyarılara açıktır. Bu uyarıların sonucunda bazı algılar birikir. Bu algılar bir bakıma bireyin benliğini oluşturmaktadır. Süreç içinde gelişme özelliği gösteren benlik kavramı, birey için anlamlı ve birbiri ile ilişkili olan benlik algılarının tümüdür (Tuzcuoğlu, 2000).

Tan' a (2000) göre bireyin çevresi ile olan ilişkilerinden olan belli durumlara, kişilere ve olaylara karşı gösterdiği davranışlarının tümünde benlik kavramının büyük rolü vardır. Ona göre, bireyin davranış tarzı kişiliğini oluşturmaktadır, kişinin hayatında karşılaştığı ve kültürüne özgü birçok durumdan oluşan küçük "ben" ler kişiye has bir benlik kavramı yaratır.

Özetle benlik kavram, bireyin sahip olduğu özelliklerini algılaması, kendisi hakkında geliştirmiş olduğu düşüncelerinin bir ifadesi olarak kişiliğin önemli bir boyutunu oluşturur.

Benlik kavramı ile özsaygı birbirine oldukça yakın kavramlardır. Bu durum bu iki komşu kavramın gerek yerli gerekse yabancı literatürde sıkça karıştırılmasına ve birbirlerinin yerine kullanılmasına yol açmaktadır (Pişkin, 2002).

Özsaygı, benlik kavramının önemli boyutlarından biridir. Coopersmith'e (1967) göre özsaygı, bireyin kendisi ile ilgili olarak yaptığı değerlendirme ve bu değerlendirmeyi koruması, onay görme ve görmeme tutumunun bir ifadesi, kendini önemli, başarılı ve değerli olarak algılama derecesidir. Coopersmith özsaygının gelişiminde önemli gördüğü dört etkeni şöyle sıralamaktadır:

1. Bireyin yaşamında önemli bir yere sahip olan diğer insanlardan gördüğü ilgili, kabul edici ve saygılı muamelenin derecesi.
2. Bireyin başarıları, içinde bulunduğu pozisyon ve sahip olduğu statü.
3. Bireyin başkaları tarafından kendisi için yapılan değerlendirmelere nasıl karşılık verdiği.
4. Bireyin başkaları tarafından kendisi için konulan ve kendi istediği amaçlara ulaşıp ulaşmaması.

Pişkin (2002), özsaygıyı bireyin benlik imgesi ile ideal benliği arasındaki farkı değerlendirmesi olarak tanımlanmaktadır. Bireyin kendini nasıl algıladığı (benlik imgesi) ile olmak istediği benliği (ideal benlik) arasındaki fark o bireyin özsaygı düzeyini vermektedir. Bu süreçte önemli olan bireyin bu farkı nasıl değerlendirdiği ve bu durumun bireyin duygusal dünyasını nasıl etkilediğidir. Bireyin, kendini nasıl gördüğü ile ulaşmayı arzuladığı benliği arasında farkın oluşması kaçınılmazdır ve bu fark bireyin özsaygı düzeyinin oluşumunda normal bir olgu olarak kabul edilmektedir.

Olması gereken ideal benliği ile kendini görüş şekli olan özbenliğin (benlik imgesi) arasında farkın az olma durumu bireyin sağlıklı olduğunu göstermektedir. Çünkü ideallerine ulaşacağına olan inancı bireyin özsaygısını yükseltecektir. Benlik imgesi ile ideal benliği birbirine örtüşen birey ve bu iki benliğin birbirinden kopuk olan birey sağlıksızdır. Birinci, durumda bir

idealsizlik, ikinci durumda hülyacılık söz konusu olacaktır. İdeal ben ile benlik imgesi arasındaki farkın fazlalığı özsaygıyı azaltacaktır (Akbaba, 2004).

Özsaygı, Yörükoğlu'na (1998) göre, algılanan benliğin beğenilip benimsenmesi, "kişinin kendisini değerlendirmesi sonucu ulaştığı benlik kavramını onaylamasından doğan beğeni durumudur". Kişi kendinde eksiklikler bulabilir, eleştirebilir ancak kendini tümünden olumlu bulup beğenebilir de. Kişinin kendini beğenmesi ve kendi benliğine saygı duyması için üstün niteliklere sahip olması gerekmez. Çünkü özsaygı, kendini olduğundan aşağı yada üstün görmeden kendinden memnun olma durumudur.

Bireyin benliğini olumlu yada olumsuz algılaması olarak tanımlanan benlik kavramı ile kendini değerli bulma derecesi olan özsaygı, insan davranışlarını belirleyen önemli bir kişilik özelliğidir.

Bireyin çevresinde yer alan ve kendisi için önemli olan kişilerden aldığı geri bildirimler ile kendisini çevresinde yer alan diğer kişilerle karşılaştırması gerek kişilik gerekse özsaygı gelişimi bakımından oldukça önemlidir.

Her toplumun kendine özgü bir kültürü, düşünce ve hissetme özelliği, hedefi, tavır alışları vardır. Bireysel davranışlarımızın çoğunda yaşadığımız çevredeki kültürün etkisi vardır. Çocuk ve genç, içinde yaşadığı toplumun standartlarını benimser ve o standartlara uyar (Kulaksızoğlu, 2002). Özsaygıyı belirleyen değişkenlerden birinin, içinde bulunulan toplum ve o kültürün değer yargıları, yaşam biçimi olduğu söylenebilir.

Modern hayatın en önemli konularından biri olan kültür ise, öğrenilmiş davranışları bir bütün olarak nesilden nesile aktarılması, birbiri ile ilişki içinde ve birbirine karmaşık bir biçimde bağlı olan parçalardan oluşmuş sistem olarak tanımlanmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2000).

Bireyin içinde yaşadığı toplumun şemalarıyla gösterilen temel değerler kişiliğini oluşturmaktadır. Çocuk ergenliğe ulaştığı zaman bir ailenin, bir sosyal sınıfın ve bir ulusun üyesi haline gelmektedir. Bireyin sosyal yönden sorumluluklarını kazanmasını sağlayan en etkili rolü oynayan faktörlerden

biri aile tutumlarıdır. Anne- baba tutumları ile özsaygı arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarda, özsaygı düzeyi yüksek olan çocukların anne-babalarının demokratik tutumları sergiledikleri görülmektedir (Coopersmith, 1967; Güngör, 1989; Rosenberg, 1965).

Hortaçsu (1997), bebeklik ve ilkököl çağındaki anne- baba ve çocuk ilişkilerinin, bireyin ilerideki uyumunu etkilediğini ve benlik arayışı ile anne-baba davranışının ilişkisinin önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Ailenin çocuğu koruması ve desteklemesinin yapıcı bir rolünün olduğu kabul edilmekle birlikte, ailede gözlenen aşırı koruyucu tutum, çocuğun bireyselliğini ve özgürlüğünü çoğu zaman sınırlamaktadır. Ailenin bu tutumu benlik gelişimini ve özsaygıyı zedeleyebilmektedir (Pişkin, 1996b).

Anne- babaların, ergenlikteki çocuk için önem kazanan konuların, bilişsel gelişimleri ve benlik arayışlarından kaynaklandığını bilmeleri ergen ile ilişkilerini olumlu yönde etkilemektedir (Hortaçsu, 1997). Ailelerin ergenlik dönemindeki çocuklarının gelişim özellikleri ve gereksinimleri konusunda bilinçli olmaları çocukları ile sevgiye dayalı bir iletişim kurmaları olumlu benlik kavramı geliştirmelerine katkı sağlamaktadır.

Çocuğun özsaygısının biçimlenmesinde aileden sonraki en önemli kurum okuldur. Çocuğun burada öğretmeni ve arkadaşları ile olan ilişkileri, aldığı geribildirimler ve gösterdiği başarılar özsaygısının gelişiminde etkili faktörler olarak görülmektedir (Kılıççı, 2002; Pişkin 1996b).

Öğretmenlerin öğrencileri ile kurdukları iletişim ve etkileşimin niteliği, sergiledikleri tutum ve davranışların biçimi öğrencilerinin özsaygılarını olumlu yada olumsuz olarak etkiler. Öğretmenlerin öğrencilerin özsaygı düzeylerini yükseltebilmeleri hiç olmazsa var olan özsaygı düzeylerini korumaları için onlarla yakın ve sıcak ilişki kurmaları, öğrencilerini olduğu gibi kabul etmeleri, bireysel farklılıklarını dikkate almaları ve kendilerini ifade etmelerine olanak sağlamaları gerekmektedir (Pişkin, 2002).

Literatürde, özsaygıyı etkileyen faktörler arasında, arkadaş ve akran gruplarının önemi sıkça vurgulanmaktadır. Bu gruplarla kurulan sağlıklı

ilişkiler bireyin özsaygı gelişimine katkı sağlamaktadır. Adams (1995), arkadaş ilişkilerinin bireyin toplumsallaşması ve kendini tanınması için önemli olduğunu belirtmektedir. Arkadaş ilişkileri bireyin, kendi düşüncelerini, değer yargılarını, kişiler arası ilişkilerini geliştirmede, ergenlik dönemindeki kimlik oluşumunda önemli rol oynamaktadır (Koon, 1997).

Farklı kültürlerde çocuğun yetiştirilme biçimi, ailede ve okulda çocuğa karşı takınılan tutum ve davranışlar farklılaşabilmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, bu faktörler çocuğun özsaygısının şekillenmesinde önemli faktörler arasında sayılmaktadır. Ancak literatürde farklı kültürlerde yetişmiş bireylerin özsaygı düzeyleri ile kişilik dinamiklerini araştıran kültürler arası çalışmalara fazla rastlanmaktadır.

Kültürel karşılaştırmaların yapıldığı araştırmalar, bir kültürel ortamda iç içe olan bazı değişkenler ile aynı şekilde iç içe olmayan başka bir kültürde de incelenip aralarındaki benzerliklerin ve farklılıkların ortaya çıkartılmasında avantaj sağlamaktadır (Kağıtçıbaşı, 2000).

Daha önce de belirttiğimiz üzere, özsaygı kavramını farklı kültür ortamlarında yaşayan bireyler yönünden karşılaştırmalı olarak ele alan çalışmaların sayısı literatürde oldukça azdır. Bu çalışmaların çoğunda aynı ülkelerde yaşayan çoğunluk ve azınlık gruplarının karşılaştırıldığı (Bagley ve diğerleri, 1979; Martinez ve Dukez, 1991; Herz & Gullone, 1999; Taffarodi ve diğerleri, 1999; Chapman & Mullis, 2000; Sam, 2000; Verkuyten, 2001; Arbone ve Power, 2003; Connor ve diğerleri, 2004), ancak farklı ülkelerde yaşayan grupların birbirleri ile karşılaştırıldığı araştırmaların sayısının ise daha az olduğu görülmektedir (Watkin ve Regmi, 1990; Singelis ve diğerleri, 1999; Kobayashi ve Brown, 2003; Farrugia ve diğerleri, 2004;).

Bununla birlikte Türkiye ve Makedonya gibi iki farklı kültürde yaşayan lise öğrencilerinin özsaygı düzeylerini karşılaştıran bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Saracaloğlu (2000). İlk öğretim düzeyindeki öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada, kültür ve benlik kavramı arasındaki ilişkiye bakmıştır. Bu çalışma bu iki farklı kültürde yaşayan öğrencileri karşılaştıran tek çalışmadır.

Farklı kültürlerin ailede ve okulda çocuk yetiştirme tarzları, onlara takındıkları tutum ve davranışlar farklı olduğu gibi, aynı kültürde kız ve erkek çocuklarına biçilen cinsiyet rolleri, onlara takınılan tutum ve davranışlar ile beklentiler de farklı olabilmektedir. Çoğu kültürde erkek ve kadının nasıl düşüneceği ve hissedeceği belirli ve kısmen çevresi tarafından verilen roller, neleri yapip neleri yapamayacakları oldukça açık seçik bir şekilde belirlenmiştir (Kulaksızoğlu, 2002).

Cinsiyete, etnik kökene ve diğer gruplara ait bütün kalıp yargıların kökeninde çoğu kez kültürel değerlendirmeler ve öğrenmenin etkisi vardır. Kız ve erkekler arasında oluşan farklılıklar, kültürel değerlerin ve toplumsal kuralların etkisiyle farklı alanlara yönelmelerine yol açabilmektedir (Bakırcıoğlu, 2003).

Günümüzde bazı toplum ve kültürlerde kadın ve erkeklere farklı roller yüklenmekte, anne babaların çocuklarına karşı sergiledikleri tutumlar çocukların cinsiyetine göre değişiklik göstermektedir. Bireylere yüklenen farklı roller ve sergilenen tutumlar onların özsaygı düzeyleri üzerinde etkili olabilmektedir.

Carlos (1965), özsaygının, benliğin göreceli olarak statik bir boyutu olduğunu, dolayısıyla cinsiyet rollerinden bağımsız olduğunu söylemesine rağmen Rosenberg ve Simmons(1975) toplumsallaşma sürecinin erkek ve kadını farklı yönler kanalize ettiğini söylemektedirler (Akt. Pişkin,1996b).

Cheung' un(1989) belirttiğine göre hızlı modernleşmeye rağmen ailelerin kızlara karşı ayrımcı davranması, erkeği ailenin soyunu devam ettirmeden sorumlu olduğunun varsayılması erkeklerin lehine özsaygı düzeylerinde farklılıkların görülmesine neden olmaktadır.

Literatürde cinsiyet'in özsaygı üzerindeki etkisinde farklılıklar görülmektedir. Bu durum araştırmacının dikkatini çekmiş ve farklı kültürlerdeki bireylerin özsaygı düzeylerindeki farklılıkları cinsiyet değişkeni ile incelemiştir.

Literatüre bakıldığında, özsaygı ile cinsiyet arasında ilişkiye işaret eden pek çok çalışmaya rastlanmaktadır. 1959- 1994 yılları arasında özsaygı ile ilgili yurtiçi ve yurtdışında yapılan araştırmaları inceleyen Pişkin (1996a) özsaygının cinsiyete göre değişip değişmediğini saptamaya çalışmıştır. O yıllar arasında yapılan 36 (%64,3) çalışmada özsaygının cinsiyete göre değişmediği, 15 (%26,8) çalışmada erkeklerin özsaygı düzeyinin kızlardan daha yüksek olduğu ve çalışmaların sadece 5'inde (%8,9) kızların özsaygı düzeyinin erkeklerden daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Cinsiyetin özsaygı üzerindeki etkisini araştıran çalışmaların bulgularının tutarsız olduğu görülmektedir. Yurt dışında yapılan çalışmalarda, farklılığın erkeklerin lehine olduğu görülmekle birlikte (Abu-Saad, 1999; Chan, 2000; Cheung, 1989; Ireson ve diğerleri, 2001; Verkuyten, 2001; Watkinson & Regmi, 1990), cinsiyetin özsaygıyı etkilemediğini gösteren çalışmalar da görülmektedir (Arbona & Power, 2003; Connor ve diğerleri, 2004; Faruggia ve diğerleri, 2004; Hare, 1977; Tafarrodi, 1999).

Türkiye' de yapılan araştırmalarda (Bilgin, 2001; Çuhadaroğlu, 1986) erkeklerin özsaygı düzeylerinin kızlardan daha yüksek olduğu, başka bir çalışmada ise (Başkara, 2002) kız öğrencilerin özsaygı düzeyleri erkek öğrencilerden daha yüksek bulunmuş. Geriye kalan çalışmaların (Aksoy, 1992; Arıcak, 1995; Balat ve Akman, 2004; Güngör, 1989; İkiz, 2000; İnanç, 1997; Maşrabacı, 1994; Tarhan, 1995;) hiçbirinde erkek ve kız öğrencilerin özsaygı düzeylerinin farklılaşmadığını görülmektedir.

Özsaygıyı etkileyen bir başka değişken de yaş farklılıklarıdır. Bireylerin özsaygıları yaşa göre de değişebilmektedir. Yaşın büyümesiyle bireylerin değişen yaşantı ve rollerin etkisi özsaygı düzeylerinde farklılık gösterebilmektedir (Başkara, 2002). Philips' e göre, benliğin gelişiminde , ilerleyen ve yaşla birlikte ilişkili olan bir örüntü söz konusudur (Akt. Güngör, 1989).

Sınıf yükseldikçe ve yaş büyüdükçe özsaygının değişip değişmediği literatürde araştırılan bir konudur. Sınıfın özsaygı üzerindeki etkisi araştırmalarda farklı sonuçlar göstermektedir. Yurtdışında yapılan

çalışmalarda (Abu-Saad, 1999; Chan, 2000; Verkuyten, 2001; Connor ve diğerleri, 2004) sınıfa (yaş'a) göre özsaygının değişmediği görülmektedir. Bu araştırmaları Türkiye' de yapılan çalışmalar (Aksoy, 1992; Balat ve Akman, 2004; Güngör, 1989; Kurşun, 1999; Uğurluoğlu, 1996) da desteklemektedir.

Türkiyede yapılan iki araştırmada yaşları büyüdükçe öğrencilerin özsaygı düzeylerinin de yükseldiği (Saracaloğlu, 2000; Başkara, 2002), diğer yandan yurtdışında yapılan çalışmalarda (Wu & Smith, 1997; Fernandez & Castro, 2003) yaş büyüdükçe özsaygı düzeyinin de düştüğünü gösteren bulgulara rastlanmaktadır.

Osmanlılar Edirne'nin fethinden sonra Rumeli' de hızla yayılmaya başlamışlardır. Osmanlıların toprak kayıpları başlayan Türkler, Balkan Savaşından sonra Rumelinin hemen hemen tamamını kaybetmişlerdir. Ancak Osmanlı kültürünün izleri Balkanlarda bugün dahi varlığını sürdürmektedir. Balkan ülkelerinin hemen hemen tümünün kültürlerinde Türk öğeleri bulmak olasıdır. Balkan uluslarının mimarisinde, halk yaratıcılığında, dillerinde ve günlük hayatlarında Türk kültürü izlerine her adımda rastlamak mümkündür (Emin, 1995). Balkan ülkelerinin en küçüğü olan Makedonya Cumhuriyeti'nde Türk kültür varlığı da kaçınılmaz bir gerçek olarak ortadadır. Makedon ulusunun varlığında Türk etkileri önemli bir yere sahiptir. Makedonya'da yaşayan Türk unsuruna gelince Osmanlı-Türk kültürün taşıyıcıları olan Makedonya Türkleri milli benlikleri ile bu kültürü koruyup geliştirmişlerdir (Abbas, 1997). 2001/ 2002 nüfus sayımına göre Makedonya Cumhuriyetinin toplam nüfüsü 2.022.547, bunlardan 77.959' u Türklerden oluşmaktadır. Türklerin Makedonya nüfüsünün yüzde 4.4 oluşturmasına rağmen ana dilinde okuyan Türk çocuklarının sayısı yüzde 2.2' lik bir oranı oluşturmaktadır. Nüfus dağılımına bakılarak, Türkçe öğrenim gören öğrencilerin sayısının düşük olmasının sebeplerinden biri, Türk halkı dağınık olarak Makedonyanın her bölgesinde yaşamaktadır. Türk kültürüne benzer özellikler göstermelerine rağmen, Makedonya'daki Türkler yıllar boyu farklı bir coğrafyada, farklı siyasi rejimlerle, farklı etkileşimler içinde yaşamışlardır. Farklı etnik kökenlere sahip bireylerin o ülkenin kültürel yapısına ilişkin olarak oluşturdukları spesifik fikirler ve yargılar, onların benlik duygularını doğrudan etkilemektedir.

Makedonyada yaşayan Türkler ile Türkiyede yaşayan Türkler arasındaki benzerlik ve farklılıklar kişilik özelliklerine nasıl yansdığı merak edilmiş ve araştırmaya değer bulunmuştur.

Bu araştırmanın temel problemi, bireyin yaşamının birçok alanında etkisi olan özsayı düzeyinin Türkiye ve Makedonyada yaşayan Türk asıllı lise öğrencilerinin cinsiyet ve sınıf düzeyleri açısından incelemek olacaktır.

Amaç

Araştırmanın temel amacı lise öğrencilerinin özsayı düzeylerini ülke, cinsiyet ve sınıf düzeyi açısından incelemek olacaktır.

Bu temel amaç doğrultusunda araştırmanın cevap bulmaya hedeflediği sorular:

1. Türkiye ve Makedonya'daki lise öğrencilerinin toplam özsayı düzeyleri,
 - a) ülkeye
 - b) cinsiyete
 - c) ülke ve cinsiyet ortak etkisine bağlı olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktamıdır?
2. Türkiye ve Makedonya'daki lise öğrencilerinin genel özsayı düzeyleri,
 - a) ülkeye
 - b) cinsiyete
 - c) ülke ve cinsiyet ortak etkisine bağlı olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktamıdır?
3. Türkiye ve Makedonya'daki lise öğrencilerinin sosyal özsayı düzeyleri,
 - a) ülkeye
 - b) cinsiyete

- c) lke ve cinsiyet ortak etkisine bağlı olarak anlamlı bir Şekilde farklılaşmaktamıdır?
4. Türkiye ve Makedonya'daki lise ğrencilerinin akademik- okul zsayęı düzeyleri,
- a) lkeye
- b)cinsiyete
- c)lke ve cinsiyet ortak etkisine bağlı olarak anlamlı bir Şekilde farklılaşmaktamıdır?
5. Türkiye ve Makedonya'daki lise ğrencilerinin ev- aile zsayęı düzeyleri,
- a) lkeye
- b) cinsiyete
- c) lke ve cinsiyet ortak etkisine bağlı olarak anlamlı bir Şekilde farklılaşmaktamıdır?
6. Türkiye' deki farklı cinsiyetten ve farklı sınıflardaki lise öğrencilerin zsayęı düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
7. Makedonya'daki farklı cinsiyetten ve farklı sınıflardaki lise öğrencilerin zsayęı düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Tanımlar

Kişilik: Bireyin çevreye kendine özgü bir biçimde uyum sağlamasını belirleyen karakterinin, duygusal, bilişsel ve fiziksel yapısının nispeten durağan ve kararlı bir biçimde örgütlenmesidir (Eysenck, 1970; Akt. Pişkin, 2004).

Benlik: Bireyin kendini tanıma biçimi veya insanın özellikleri amaç ve beklentileri, yetenek ve olanakları, değer yargıları ve inançlardan oluşan, durağan olmayan bir yapı olarak tanımlanabilir (Köknel, 1997).

Benlik Kavramı: Bireyin kendini görüş ve algılayış biçimidir (Kuzgun, 2000).

Özsaygı: Bireyin kendisi ile ilgili olarak yaptığı değerlendirme ve bu değerlendirmeyi koruması, onay göreme ve görmeme tutumunun bir ifadesi, kendini önemli, başarılı ve değerli olarak algılama derecesidir (Coopersmith, 1967).

Önem

Ergenlik döneminde, bireylerin kimlik edinme çabaları içinde özsaygısının oluşması ve kendisi tarafından kabul edilmesi önemli bir dönem özelliğidir. Bu nedenle özsaygının yüksek veya düşük düzeyde oluşu ile ilişkili olan değişkenlerin bilinmesi, eğitimcilere, psikolojik danışma ve rehberlik uzmanlarına , yüksek düzeyde özsaygıya sahip çocuklar yetiştirme yönünde yardımcı olacaktır.

Bireyin kendini olduğu gibi kabul etmesi özsaygı düzeyini, özsaygı düzeyi yaşam ile ilgili tutum ve beklentilerini bu da yaşamında doyuma ulaşabilmesini etkileyebilmektedir. Bu bağlamda özsaygının oluşumu birçok faktörle ilişkilidir.

Özsaygının gelişimi bireyin içinde bulunduğu toplum ve çevreden etkilenebilmektedir. Bireylerin çevrelerinden aldıkları olumlu geri bildirimler, cinsiyetlerine göre onlara yüklenen farklı roller ve tutumlar, yetiştirilme tarzları, çevrenin kültürel yapısı özsaygı düzeylerinde belirleyici olabilmektedir.

Özsaygı üzerinde yapılan araştırmalara bakıldığında, bu konunun farklı boyutları üzerinde yapılmış olan pek çok araştırma göze çarpmaktadır. Ancak Türkiye’de iki farklı ülkedeki lise öğrencilerin özsaygı düzeylerini cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenleri açısından inceleyen araştırmalara rastlanmamıştır.

Türkiye ve Makedonya’daki dil, sosyal hayat, aile ve eğitim sistemindeki farklılıklar göz önüne alındığında bu araştırma özsaygı ile kültür arasındaki ilişkiyi anlamamıza yardımcı olacaktır. Bu nedenle özsaygı düzeylerinin farklı kültürlerde yaşayan lise öğrencilerden yola çıkarak incelenmesi, araştırılmaya değer bulunmuştur.

Yapılacak olan bu araştırmanın alana kuramsal açıdan ve uygulama bakımından katkı getireceği düşünülmektedir. Kuramsal açıdan, farklı iki

kültürde yaşayan lise öğrencilerinin karşılaştırılması Türkiye'deki literatürün zenginleştirilmesine katkı sağlayacaktır. Uygulamaya ilişkin katkısı ise, elde edilecek bulgular ışığında öğrencilere, onların ana babalarına ve okuldaki diğer görevlilere yol gösterici nitelikte öneriler sunabilme olanağı tanınması sayılabilir. Okullardaki rehberlik servisleri öğrencilerin özsaygı düzeylerini anlamalarına ve kendi kişilik özelliklerini tanıyarak yüksek özsaygıya ulaşmanın yollarını arayabilmede ipuçları vererek yardımcı olabilir.

Türkiye'de bu konuda Pişkin (1996a) ve Saracaloğlu' nun (2000) çalışması dışında özsaygı ile kültürler arasındaki etkiyi inceleyen başka çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışma ile hem konuya biraz daha dikkat çekmek, hem de araştırılmamış konuya katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu araştırmadan elde edilecek bulguların gelecekte bu konu üzerinde yapılacak olan diğer araştırmalara ışık tutacağı, alanla ilgili bireylere yeni bilgiler kazandıracağı düşünülmektedir.

Sınırlılıklar

1. Araştırma, örnekleme girecek olan Makedonya'daki Türk asıllı öğrencilerin devam ettiği okullar ile Ankara'da belirlenmiş olan resmi genel lisede okuyan öğrenciler ile sınırlı olacaktır.

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde önce özsaygı kavramının tanımı, benlik kavramı ve özsaygı arasındaki ilişki, yüksek ve düşük özsaygıya sahip bireylerin kişilik özellikleri daha sonra psikoloji kuramlarında benlik ve özsaygı açıklanmıştır. Özsaygı ile ilgili yurtdışında ve Türkiye’de yapılan çeşitli araştırmalara yer verilmiştir.

Özsaygı Tanımı

Özsaygı, psikoloji ve eğitim alanında üzerinde en çok çalışılan kişilik değişkenlerinden biri olup pek çok araştırmaya konu olmuştur. Özsaygı kavramı ile ilgili pek çok tanım olmasına rağmen, karmaşık bir yapıya sahip olması nedeni ile literatürde tanımının yapılması ile ilgili tartışmalar devam etmekte ve henüz bir fikir birliği bulunmamaktadır (Guindon, 2002; Korkut, 2004).

Pişkin’in (1996a), belirttiğine göre özsaygı kavramının tarihsel gelişimine bakıldığında yüzlerce tanımının olduğu görülmektedir. Bu tanımlardan bazıları birbirine oldukça benzemektedir, bazıları ise nispeten farklı ve değişiktir.

Bu araştırmada lise öğrencilerin özsaygı düzeyleri diğer değişkenler ile ele alınacaktır. Kavram karmaşasını engellemek ve özsaygı kavramı hakkında daha iyi bir fikir elde etmek için bu tanımlardan bazıları sunulmuştur.

W. James (1890), özsaygı ile ilgili doğrudan görüş belirten ilk psikologdur. James, özsaygıyı bireyin başarılarının başarı beklentilerine oranı olarak tanımlamaktadır. Özsaygıyı iki davranış özelliği olan bireyin nitelik ve yetenekleri bakımından kendini nasıl algıladığı ve nasıl olabileceği yada nasıl olmak istediği olarak tanımlamaktadır (Akt. Pişkin, 1996a).

Cooley'e (1902) göre, özsaygı bireyin başkalarının kendisini nasıl algıladıkları ve yorumladıklarının önem derecesidir. Birey kendisini başkalarının değerlendirmesine göre değerlendirir, bu değerlendirme bireyin özsaygısını oluşturmaktadır (Akt. Güngör, 1989).

Genel olarak özsaygı, bireyin kendisine yönelik tutumlarını (Coopersmith, 1967; Rosenberg, 1965), kişilik özelliklerini (Bagley ve diğerleri, 1983; Budak, 2000; Yörükoğlu, 1998; Wells & Marwel, 1976) ve çevresindeki kişilerin bireye yönelik davranış ve tutumlarını değerlendirmesi (Mead, 1934; Rogers, 1951; Yalom, 2002) sonucu ulaştığı kişisel bir değerlilik yargısı ve duygusal düşüncelerinin tümü olarak tanımlanmaktadır.

Guindon (2002), özsaygı kavramının tanımı ile ilgili literatürden destek olarak özsaygının tek bir boyutu olmadığını vurgulamakta ve *özsaygı, genel (global) özsaygı ve seçilmiş özsaygı* olarak üç grupta toplamaktadır.

Özsaygı, benliğin değerlendirici yanı olup, yeterliliğin farkında olması, başarı duygusu ve çevresinden gelen geri bildirimler sonucu gelişen, değerlilik ve kabul duygularını içeren benlik kavramında yerleşen duyuşsal yönüdür. *Genel (global) özsaygı*, genel benlik değerinin değerlendirilmesi, kişinin kendini kabülünün yada kendine saygısının derecesi, benliğin ikincil kişilik özelliklerinin ve karakterlerin sabit ve devam eden özellikleri yada eğilimleridir. *Seçilmiş özsaygı*, benliğin içinde bütüün oluşturan özellikleri yada nitelikleri, bir arada yada teker teker değerlendirmesidir (Guindon, 2002).

Guindon (2002), yeterlilik ve başarıların özsaygı kavramının ayrılmaz öğeleri olduğunu ve benlik değerinin farkında olması ve değerlendirmesi ile ilgili olduğunu vurgulamaktadır.

Sonuç olarak özsaygı, ağırlıklı bir şekilde bireyin kendisine yönelik olumlu ya da olumsuz tutumları olarak tanımlanmaktadır. Özsaygının gelişiminde çevresindeki insanların bireye yönelik tutum, yargı ve

değerlendirmelerinin doğrudan etkili olduğu vurgulanmaktadır. Özsaygının oluşumunda bireyin olmak istediği ile olduğu duyguları arasındaki uyum derecesi önemlidir. Korkut' un (2004) da belirttiğine göre özsaygı, tek bir boyut olarak değil farklı özellikleri, bir çok boyut ve türleri olan bir kişilik özelliği olarak görülmektedir.

ÖZSAYGI VE BENLİK KAVRAMININ KARŞILAŞTIRILMASI

Literatüre bakıldığında özsaygı kavramı ile ilgili birçok tanıma rastlanmaktadır. Özsaygıyı tanımlayan benlik kavramı, benlik imajı, kendini değerlendirme, benlik algısı gibi bir dizi kavram ileri sürülmektedir.

Özsaygı tanımını bu kavramlardan ayırmak oldukça zordur. Özsaygı, benlik kavramı başlığı altında incelenmektedir. Özsaygı, daha geniş anlam taşıyan benlik kavramının değerlendirilen boyutu olmasına rağmen bu iki kavramı birbirinden ayırmanın oldukça zor olduğu görülmektedir (Cheng &Watkins, 2000; Akt. Doğru. 2002)

Benlik ; gerçek benlik, benlik kavramı ve özsaygı olmak üzere üç ayrı fakat birbiriyle ilgili yapıya ayrılmaktadır(Germain, 1978; Akt. Donegan & Rust , 1998).

Gerçek benlik, doğru ya da mutlak benlik olarak tanımlanır. Benlik kavramı, bireyin kendisiyle ilgili düşünceleri olarak tanımlanmaktadır. Benlik kavramı bireyin gerçek benliği değil fakat benliğine ilişkin görüşüdür ve özsaygıyla yakından ilgilidir. Özsaygı bireyin kendi benliğine ilişkin değerlendirici öge ve nitelikleri içermektedir (Germain, 1978; Akt. Donegan & Rust , 1998).

Birey, benlik kavramını kendisi ile ilgili birçok algıdan oluşturmaktadır. Örneğin kendini zayıf öğrenci olarak gören bir bireyin özsaygısı düşük, kendini başarılı olarak gören bir öğrencinin özsaygısı yüksek olabilir (Weaver & Matthews, 1993; Akt. Donegan & Rust , 1998).

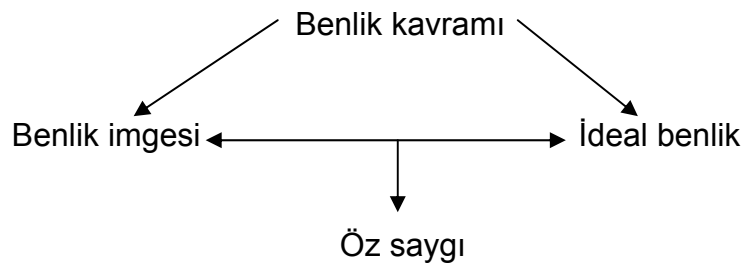
Özsaygı ve benlik kavramı zaman zaman birbirinin yerine geçecek şekilde kullanılmıştır. Fakat, Beane & Lipka (1984) özsaygı ve benlik kavramının açık bir şekilde iki farklı boyutunun olduğunu ileri sürmüştür. Benlik kavramını, bireyin gerçekleştirdiği ya da oynadığı farklı roller ve kişisel nitelikler bakımından bireyin kendisi hakkında sahip olduğu algı olarak tanımlamışlar. Ayrıca, benlik kavramının roller ve nitelikler bakımından bireyin kendine verdiği betimlemeyi temsil ettiğini ifade etmişlerdir. Buna karşılık, özsaygı bireyin benlik kavramı tanımında yaptığı değerlendirmeye ve daha spesifik olarak, insanın bütün olarak ya da kısmen ondan ne derece memnun olup olmadığıyla ilgilidir.

Benlik kavramı ve özsaygı kavramlarının her ikisi de bireyin benlik fikrini içermekle birlikte özsaygı değer biçici bir unsura sahiptir. “ben kimim?” sorusu bireyin benliğini tanımlamasını sağlarken, “Ben iyi miyim yoksa kötü mü?” şeklinde bir soru bireyin özsaygısı ile ilgilidir (Coopersmith, 1967).

Benlik bireyin doğuştan getirdiği yaşamını sürdürebilmesi için gerekli davranışları kazanabilme gizil gücüdür. Benlik kavramı, bireyin benliği ile ilgili algılarının bütünleştirilmesi, sistemleştirilmesi ve adlandırılmasıdır. Benlik kavramı bireyin kendini görüşü ve algılayışı, kendi özellikleri hakkında yargılamalarının oluşturduğu bir tanımlama sistemidir. Benlik kavramı bireyin bilişsel yönünü temsil eder. Özsaygı ise, bireyin bu yargılara karşı geliştirdiği tutumdur ve dolayısıyla öz yanını duyuşsal yönünü oluşturur (Kuzgun, 2000).

Özsaygıyı benlik kavramının bir ögesi olarak değerlendiren yaklaşımlar da vardır. Özsaygı ve benlik kavramı birbirine karıştırılmaktadır fakat aynı anlama gelmemektedir. Özsaygıdan bahsedebilmek için benlik kavramının gelişmiş olması gerekmektedir. Bireyin var olan benlik kavramına karşı geliştirdiği olumlu yada olumsuz tutumu özsaygısını düşük yada yüksek olmasının neden olacaktır (Hauser, 1976; Akt. Başkara, 2002).

Lawrence (2000), benlik kavramını bireyin zihinsel ve fiziksel özelliklerini farkındalığı ve bu özelliklerine ilişkin kendini değerlendirmesi olarak tanımlamıştır. Benlik kavramı gelişimi benlik imgesi, ideal benlik ve özsaygı kavramlarının gelişimi ile ilişkilidir (Şekil.1). Özsaygı, benlik imgesi (bireyin ne olduğu) ile ideal benliği(bireyin ne olmak istediği) arasındaki farka ilişkin değerlendirmesidir. Örneğin, birçok ergen nasıl bir birey olduğu ile nasıl bir birey olmak istediğine ilişkin düşüncelerini eşit düzeyde tutabilir.

Şekil 1. Benlik kavramı şeması (Lawrence, 2000).

Benlik kavramının oluşumu ve gelişimi sürecinde bireyin yaşadıkları, deneyimleri, iletişimde bulunduğu kişilerin geri bildirimleri ve bireyin bütün bu yaşantıları değerlendirmesi özsaygı düzeyini belirlemektedir(Pişkin, 2000).

Wells ve Marwell (1976), benlik kavramının pek çok psikolojik danışmanlık kuramlarının temelini oluşturduğunu belirtmişler. Benlik kavramı, benliği tanımlayan ancak değerlendirmeyen kavram olarak tanımlanır. Özsaygı ise, benlik kavramının değerlendiren yönü olarak tanımlanmaktadır.

Özsaygı, bireyin kendini değerlendirmesi sonucunda ulaştığı benlik kavramını onaylanmasından doğan beğeni durumu . Benlik kavramının beğenilip beğenilmemesi bireyin özsaygısını oluşturur (Yavuzer, 1994).

Ancak benlik kavramının yanlış algılandığı durumlarda bireyin özsaygısı gerçekçi olmaz. Paranoid kişilik özelliklerine sahip bir birey kendini

tartışmasız üstün, güzel ve kuvvetli görebilir ve bu özelliklerinden dolayı kıskanıldığını zanneden birinin özsaygısı yüksek olabilir, ancak bu bireyin özsaygısı yalancı özsaygı olabilir (İnanç, 1997).

Epstein (1973), benlik kavramını benlik kuramı ile açıklar ve benliği yaşantıları yoluyla kazanılan ve işlev gören, belirli deneyimlere sahip geniş bir teorinin parçası olarak çalıştığını öne sürmüştür. Benlik, yaşam boyunca haz/elem dengesini sağlamayı amaçlar ve bir yandan bireyin yaşantılarından edindiği deneyim bilgilerini düzenlerken bir yandan da özsaygısını oluşturur (Akt. Bacanlı, 1997).

Burns'a (1982) göre, benlik kavramı benliğe yönelik bir dizi tutumdan oluşmaktadır. Benlik kavramı, benlik imgesi ve kendini değerlendirmenin birleşiminden oluşmaktadır. Benlik kavramının bir ögesi sadece tanımsal yönü olan benlik imgesidir, bir diğer ögesi de bireyin kendisi ile ilgili tanımlamalara yüklediği değerlendirmeleridir. Değerlendirme ögesi özsaygı kavramında kilit konumdadır.

Benlik kavramı bireyin deneyimlerinden çıkartılan düzenlenmiş bir bilişsel yapı olarak değerlendirilmektedir. Bireyin kendisi ile ilgili farkındalığından, kendisini bir varlık olarak nasıl değerlendirdiğine ilişkin fikirleri ortaya çıkmaktadır. Özsaygı ise benliğin duygusal boyutu olarak değerlendirilmektedir. Bireyin, kim olduğuyla ilgili fikirlerin yanı sıra belirli duygulara da sahip olduğu vurgulanmakta ve özsaygı bireyin benliğini beğenme ve değerli bulma derecesi olarak tanımlanmaktadır (Adams, 1995).

Özetle benlik kavramı, bireyin kendini görüş ve algılayış biçimi dolayısıyla bilişsel yönü; özsaygı ise, bireyin kendisi ile ilgiligörüşlerini değerlendirmesi dolayısıyla duyuşsal yönü olarak tanımlanmaktadır.

YÜKSEK VE DÜŞÜK ÖZSAYGIYA SAHİP BİREYLERİN ÖZELLİKLERİ

Batı kültürlerinde yapılan çalışmalarda sosyal çevrenin, ailenin, cinsiyetin, yaşın, ırk , azınlık grubu olmanın özsaygı düzeyi ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Coopersmith (1967), özsaygının oluşumunda önemli rol oynayan dört değişken olduğunu ileri sürmektedir. Bunlar: başarılar, değerler, istekler ve savunmalardır. Coopersmith' e göre yukarıda belirtilen özsaygı değişkenlerinin doyurulması yüksek özsaygıya, yeterince doyurulmaması ise düşük özsaygıya neden olmaktadır.

Yüksek özsaygıya sahip bireylerin özellikleri

Özsaygı düzeyi yüksek olan bireyler, kendilerine güvenir ancak kendilerini diğerlerinden üstün görmez, kendilerini değerli ve yeteri görürler. Yüksek özsaygı tümüyle olumlu bir kavramdır. Özsaygı düzeyi yüksek bireylerin, başarılı olma istekleri de yüksektir (Rosenberg, 1965).

Bu bireyler iyimserdirler, sosyal yönden bağımsız, etkin ve girişkendirler. Yeni fikirlere açıktırlar, yaratıcı ve araştırmacıdırlar. İnsan ilişkilerinden rahat ve sevecen, sorumluluk yüklenen bir kişiliğe sahiptirler. Yüksek özsaygı sahip olduğundan kendini olumlu olarak değerlendirir ve güçlü yönleri hakkında kendilerini iyi hissederler (Coopersmith, 1967).

Özsaygı düzeyi yüksek bireyleri kendine saygı duymakta ve kendini toplumda değerli bir kişilik olarak görmektedirler. Grup tartışmalarına aktif olarak katılırlar, kendilerini serbestçe ifade eder ve arkadaşlık kurmakta çok az güçlük çekerler, meraklıdırlar ve yeni durumlarla karşılaşmaktan çekinmezler. (Coopersmith, 1967; Wells ve Marwell, 1976; Yörükoğlu, 1998; Pişkin, 2002).

Scott (1989), yüksek özsaygının zihinsel, duygusal, ahlaki ve sosyal yönden olumlu bir gelişimin varlığını ortaya koyduğunu belirtmiştir (Akt. Güçray, 1989).

Düşük özsaygıya sahip bireylerin özellikleri

Özsaygı düzeyleri düşük olan bireylerin ise, kendini kabul etmeme, küçük görme ve kendinden memnun olmama eğilimleri vardır. Kendi benliklerini reddederler, doyumsuzdurlar, kendi benlik yapılarına karşı saygıları yoktur (Rosenberg, 1965).

Coopersmith'e (1967) göre, özsaygı düzeyleri düşük bireyler aşağılık duygusuna sahiptirler kendilerine güvenleri yoktur. Utangaçtırlar, değişik düşünceleri ortaya koymakta kaygı duyar ve kaçınırlar, sosyal gruplarda dinlemeyi, katılmaya tercih ederler, ürkek, inatçı ve pasiftirler.

Özsaygı düzeyi düşük bireyler, çekingendirler ve bunun temelinde kendi iç problemleriyle önemli derecede meşgul olmaları yatmaktadır. Sürekli olarak başarısız olma kaygıları taşırlar, reddedilme korkusuna sahiptirler. Sosyal ilişkileri sınırlıdır, içine kapanık, bağımlı, önyargılı ve psikosomatik hastalıklara daha yatkındırlar (Wells ve Marwell, 1976; Güçray, 1989).

Özsaygı düzeyi düşük olan bireyler, kendilerinden beklenenleri başaramayacakları duygusunu yoğun olarak yaşarlar ve bu başarısızlık sonucu oluşacak mahcubiyetten kaçınmak için bu gibi risk durumlarından kendilerini uzak tutmaya çalışırlar (Pişkin, 2002).

Düşük düzeyde özsaygıya sahip olmak, bireyin sosyal ve psikolojik yaşantısını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu olumsuz duygularla bireyin yaşantısını etkin olarak sürdürmesi beklenemez, bu nedenle de özsaygının oluşumunu etkileyen etmenlerin bilinmesi kişinin sağlıklı bir yaşam sürdürebilmesi için önem kazanmaktadır.

KURAMSAL AÇIKLAMALAR

Kişilik gelişimi psikolojide farklı kuramsal temellere dayalı olarak farklı biçimlerde ele alınmaktadır. Kişilik çalışmalarında, benlik ve özsaygı kavramlarının yoğun bir şekilde araştırıldığı bir gerçektir. Bu bölümde özsaygı kavramını açıklığa kavuşturmak için çeşitli yaklaşımlara ve görüşlere yer verilmiştir.

1. Psikoloji Kuramlarında Benlik ve Özsaygı

Tarihsel açıdan baktığımızda benlik kavramı ve özsaygıyı ele alan ilk psikolog James' tir. James (1911) benliği nesne ve özne "ben" olarak ikiye ayırmıştır. Nesne "ben", bireyin başkaları tarafından bilinen, değerlendirilen ve benliğin etkilenen yönüdür. Özne "ben", bireyin diğer kişileri bilen ve değerlendiren ve benliğin etkileyen yönüdür (Akt. Arıca, 1999).

James, nesne "ben" in üç öğeden oluştuğunu belirtmektedir ve bunlar:

a) Maddi ben, bireyin bedeni giysileri, oturduğu ev, aile üyeleri ve ait olduğu çevreyi kapsamaktadır. Bireyin bedenine özen göstermesi kendini süslemeye yönelik istekleri maddi "ben"ine ait yüklemlemeleridir.

b) Sosyal ben, bireyin çevresi tarafından bilinen ve kabul edilen yönüdür. Bireyin mesleği, statüsü, çevrelerinden gördükleri onay, ilgi, başkalarının gözünde önemli ve saygın biri olma istekleri sosyal "ben"e ait yüklemlemeleridir.

c) Manevi ben, bireyin bilincinde olduğu durumunun ve duygusal farkındalığının bütünüdür. Bireyin iç dünyasına ait yaşantıları, ahlaki değerleri yada manevi yönden gelişme ve ilerleme istekleri manevi "ben"ine ait yüklemlemeleridir (Akt. Arıca, 1999; Akt. Doğru, 2002).

James'e (1890) göre bu öğeler bir bütün oluşturarak bireyin benliğini ortaya çıkarmaktadır. Çoğu zaman bu öğeler birbirine bağlıdır ve birbirinden

ayırmak çok kolay değildir. Örneğin, şık elbiseler giymek maddi “ben”in bir özelliği olarak kabul edilirken, sosyal çevrede başkalarının dikkatini çekme isteği olarak sosyal “ben”in bir özelliği gibi de kabul edilebilir (Akt. Pişkin, 1996a).

James, bireyin iç dünyasına ait özelliklerinin ve değerleri kendisine olumlu değerlendirip değerlendirmemek konusunda önemli rolü olduğu sonucuna varmaktadır. İnsanların bu özellikleri kendileri ile özdeşleşerek seçmiş olduğu bu özellikleri başarılı yada başarısız olduklarında kendilerine saygı duygusunu belirlemektedir (Akt. Arıca, 1999).

Başarılarının ölçüsü belirli bir ilgi alanına yönelik özlemleridir. Bu başarı değer verilen bir konuya yakınlaşır veya bireyin beklentilerine karşılık veriyorsa yüksek düzeyde özsaygı olarak değerlendirilir, eğer beklentilerinden uzaklaşırsa düşük düzeyde özsaygı olarak değerlendirilir (Akt. İkiz, 2000). Böylece özsaygı bireyin başarılarının başarı beklentilerine oranı olarak formüle edilir.

$$\text{Özsaygı} = \text{Başarı} / \text{Beklentileri}$$

Bu formül bireyin belirli nitelik ve yetenekleri bakımından kendini nasıl algıladığı ile nasıl olabileceği yada nasıl olması gerektiği gibi, iki davranış özelliğini içermektedir. Bireyin özsaygıda hangi alanlarını kullanabileceği belirlemede kendi değerleri önemlidir. James’e göre birey için özel olan değer alanları ile ilgili beklentilerinin önem kazanma ölçüsüdür. Özsaygı yalnızca başarı, istek, amaç veya tutkularla belirlenmez kişinin kendisi ile barışık olma derecesi ile başarılarının isteklerine olan oranı ile belirlenir. İstekleri ve amaçları gerçekçi olan bir kişi mutlu olabilecek ve kendine saygı duyacaktır (Akt. Güngör, 1989).

James gibi **Cooley** de benliğin toplum içindeki etkileşimlerden ortaya çıktığını söylemektedir. Cooley (1902) bireyin toplum içinde diğer insanlarla etkileşim sonucu oluşan benliği “ayna benlik” olarak tanımlamaktadır (Akt.

Pişkin, 1996). “Ayna benlik” bireyin etkileşimde bulunduğu kişilerin onu nasıl algıladıklarını ve nasıl değerlendirildiklerini yansıtan bir kavramdır (Akt. Rosenberg, 1979).

“Ayna benlik” üç ögeden oluşur:

1. Sosyal anlam: Kişinin başkalarında bıraktığı izlenim hakkındaki görüşü.
2. Sosyal değer: Diğer kişilerin bireyin davranışları hakkındaki yargılarına bireyin verdiği tepki.
3. Benlikle geliştirilen duygular: Bireyin diğer kişilerin kendisi hakkındaki yargı ve değerlendirmelerine inanmasıdır (Akt. Anamur, 1998).

Cooley’e göre, birey kendisini başkalarının ona verdiği tepkiler göre değerlendirir. Diğer kişilerin verdikleri tepkileri ve yargıları değerlendirildiğinde, birey bu tepki ve yargı türlerine göre kendisinden gurur duyabilir yada bundan utanabilir. Bireyin benlik duygusunu etkileyen bu kişiler kendisi için önemli ve özel kişiler olabileceği gibi çevresinde yer alan diğer kişiler de olabilir (Akt. Güngör, 1989).

Açıkça görülmektedir ki Cooley’in görüşüne göre, başkalarının kendisini nasıl algıladıklarının ve yorumladıklarının önemi bireyin benlik kavramını oluşturmaktadır (Pişkin, 1996a).

Mead (1934) özsaygıyı birey için önemli olan diğer kişilerin ona karşı olan davranış biçimleri, yargılamaları olarak tanımlamaktadır.

Mead’e (1934) göre özsaygının oluşumunda ana rol oynayan öge, bireyin toplumsal dünyasında bulunan kişilerin kendisini nasıl gördüklerini değerlendirmesidir. Birey etrafındaki kişilerle etkileşim ve iletişim içinde bulunarak benliğini geliştirmektedir. Birey kendi benliği üzerinde yüksek bir değerlendirme yapıyorsa yüksek özsaygıya, kendi benliğini küçümsüyorsa düşük özsaygıya sahip olduğu anlamına gelmektedir.

Adlerin bireysel psikolojik yaklaşımı özsaygı kavramının temelini oluşturan kuramcılarında biridir. Adler, (2003) özsaygıyı aşağılık duygusundan üstünlük duygusuna geçiş olarak tanımlamaktadır. Gerçek zayıflık ve yetersizlik kavramlarının düşük özsaygıya neden olan etkenler olduğu konusunda diğer kuramcılardan daha çok önem vermektedir.

Özsaygının gelişimini olumsuz etkileyen üç önemli duruma dikkat çekmiştir. Birincisi, organ eksikliği ile büyüklük ve gücündeki değişiklikler. İkincisi, bu eksikliğe sahip bireyin ebeveynleri ve arkadaşları tarafından desteklenmeyip kabul edilmemesi ve cesaretlendirilmemesi. Üçüncüsü, bu bireylerin sosyal ilişkilere hem hazırlıksız hem de isteksiz olmaları. Bu durumlar bireyin özsaygısını düşüren olumsuzluklardır (Adler, 2003).

Adler (2003), her insanın yaratıcı bir benliğe sahip olduğunu vurgulamış ve yaratıcı benlik kavramını geliştirmiştir. Benliği, yorumlama yeteneğine sahip ve organizmaya anlamlı bir yaşam sağlamaya çalışan bir sistem olarak tanımlamıştır.

Adler'in teorisine göre, birey ailesi ve arkadaşları tarafından kabul edilir, desteklenir ve cesaretlendirilirse var olan eksiklikleri ile daha kolay baş etmeye öğrenecek ve bulunduğu basamaktan bir üst basamak çıkararak özsaygısı, aşağılık duygusunu yenip bireysel gelişim sağlayacaktır.

Sullivan (1953), özsaygının oluşumunu kişilerarası ilişkiler belirlemektedir. Ona göre her birey çevresindeki insanları algılamakta ve fark etmektedir. Sullivan'a göre birey özsaygı kaybına karşı kendini sürekli olarak korumalıdır. Özsaygının yitilmesi durumunda birey üzüntü ve anksiyete duyacaktır. Özsaygı yitilmesini azaltıldığı zaman, birey yüksek veya kabul edilebilir özsaygı düzeyine ulaşmaktadır.

Sullivan'a (1953) göre benlik kişiler arası ilişkileri temele alan tümü ile yaşanan olayları ve insanların kendisini değerlendirmeleri sonucunda ortaya

çıkan bir kavramdır. İnsanı anlamının tek yolu ilişkiler içinde bulunduğu sistemle incelemektir.

Birey anksiyeteyi azaltmak ya da anksiyete yaratan durumlardan uzak kalma amacıyla koruyucu önlemler alır ve davranışlarını denetler. Bireyde oluşan bu koruyucu önlemler bazı davranışları onaylayan (iyi-ben), bazı davranışları yasaklayan (kötü-ben) benlik sistemlerini oluşturur. Desteklenen davranışlar iyi-beni, yasaklanan davranışlar kötü-beni oluşturmaktadır.

Sullivan (1953), özsaygının temelini aile içi yaşantılara dayandığını ve anne, baba ve çocuk ilişkisinin ödül ve ceza oranının bireyin kendini iyi-ben yada köyü- ben olarak değerlendirmesinde etkili olduğunu vurgulamıştır. İyi- ben yada kötü- ben gibi kişiselleştirmeler bireyin gelecekteki özsaygısını ve ilişkilerinin niteliğini etkileyecektir.

Fromm, benliğin gelişiminde kişiler arası ilişkilerin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Eğer çocuk, çevresindeki kişilere karşı özgürlüğünü kazanırsa, kendi yolunu izleme olanağı bulacaktır. Bununla birlikte, tutum ve görüşlerini ifade etmede kendini güvende hissetmezse, bağımsızlığını kaybedebilir. Bağımsızlığının yada grubun içerisinde güvenliğinin olup olmadığını belirleyen durumlarda, anlayış ve karşılıklı saygı ile belirginleşen sevgi biçimi, sosyal ilişkilerde güvende olduğunun inancının vermektedir. Grup içerisinde bireyin sevilmesi, saygı ve değer görmesi kişinin kendine güvenmesi açısından önemlidir (Akt. Coopersmith, 1967; Pişkin, 1996a; Örgün, 2000).

Fromm, özsaygı kavramında saygı, ilgi, özgürlük ve bağımsızlık kavramları üzerinde durmaktadır. Bu kavramların gelişmesinde sosyal çevrenin önemi olduğu kadar ailenin etkisi de çok önemlidir (Akt. Coopersmith, 1967).

Erikson (1984) teorisinde benlik kavramından çok kimlik kavramı üzerinde durmuş. Bireyin psikolojik gelişimini, yaşamın çeşitli dönemlerinde kurdukları sosyal ilişkilere dayandığına inanan Erikson yaşam boyu gelişimi karakterize eden 8 psiko-sosyal evreden bahsetmektedir.

Erikson (1984) bireyin sekiz psiko-sosyal gelişim döneminden bahsederken özsaygının temellerini ilk basamaktaki güvensizliğe karşı güven duygularıyla kazanılan güven ve iyimserlik duygularına bağlı olduğunu söylemektedir. İkinci basamak olan kuşkuya karşı özerklik döneminde beklenen sonuç öz denetim ve yeterlilik duygusunun gelişmesidir. Böylece birey karar verebilme, kendi yetenekleri, çerçevesinde kendi davranışlarını çevreye kabul ettirebilme ve çevresini kendi davranışlarıyla yönetip kontrol altına alma gibi yeterlilik duygusunu geliştirecek ve özsaygısını yükseltecektir.

Üçüncü basamak olan suçluluğa karşı girişimcilik döneminde beklenen sonuç bir etkinliği başlatabilme yeteneğinin gelişmesidir. Çocuk böylece ebeveynlerinin koyduğu sınırları sorgulamayabilir neyin yapıp neyin yapılamayacağını öğrenir ve girişkenlik duygusunu geliştirir. Ebeveynlerin olumlu tutumları çocuğa deneme ve yanılma fırsatlarının verilmesi çocuğun özsaygısını yükseltir. Dördüncü basamak olan değersizliğe karşı çalışkanlık döneminde beklenen sonuç entelektüel, sosyal ve fiziksel becerilerde yetkinliğin kazanılmasıdır. Bu gelişim basamağından uygun çevresel koşullar sağlanmasıyla çocuğun başarılı olma duygusu gelişir. Beşinci basamakta kimlik karmaşasına karşın, kimlik kazanma döneminde beklenen sonuç bütünleşmiş benlik imgesinin gelişmesidir. Kimlik kazanmada başarılı olanların, kendine güven cinsel açıdan kendi rolünü kazanma, belli bir ideolojiye sahip olma yaşamı anlamlı bulma gibi yönlerde kazanımları söz konusudur. Böylece birey ne olduğu ya da ne olmadığı ve neleri yapıp neleri yapamayacağına dair gerçekçi bir özsaygı geliştirmektedir (Erikson, 1984).

Rogers (1951), kuramının temel kavramlarını “Client Centered Therapy” adlı eserinde açıklamıştır. Geliştirdiği benlik kuramı ile özsaygının temel bileşenlerini net bir biçimde ortaya koymuştur.

Rogers’in (1951)kuramının ana kavramı benliktir. Kuramının temel taşlarını oluşturan benlik ve benlik kavramı terimlerini birbirinin yerine geçecek şekilde kullanmıştır. Benlik “ben”i tanımlayan bütün fikir algı ve değerlerden ibarettir ve “ben kimim” yada “ne yapabilirim”in farkında olmayı kapsar. Bu algılanan benlik de kişinin hem dünyayı hem de kendi davranışının algılayışını etkiler.

Rogers (1951) doğrudan özsaygı kavramını kullanmamıştır, fakat olumlu yönde kendine saygı, kendini kabul gibi kavramlarla özsaygıya yönelik dolaylı referanslarda bulunmuştur. Bir birey benlik kavramında kendisi ile ilgili yaşantılarını olumlu saygıda ne daha az nede daha çok olarak yaşadığında, bu birey koşulsuz olumlu saygıyı yaşamaktadır. Kendini kabul etme düzeyi özsaygı düzeyini ifade etmenin bir başka yoludur.

Rogers’in kuramında benlik ile ilgili bir diğer kavram , ideal benliktir. İdeal benlik, gerçek benliğe yaklaştıkça birey daha doyumlu ve mutlu olur diğer ifadeyle bireyin kendine ilişkin algılayış biçimi olumlu yönde gelişmektedir. İdeal benlik ile gerçek benlik arasındaki kopukluk artıkça mutsuzluk da artar ve doyumsuz bir kişilik ortaya çıkar. İdeal benlik ve gerçek benlik arasındaki uyumun artması özsaygının yükselmesi olarak yorumlanabilir (Rogers, 1951).

Ona göre özsaygının gelişimi ana-babalar ve diğer kişiler tarafından değer verildiğini hissetmeye ve onlarla olan etkileşime dayanmaktadır. Ana babalar ve kendisi için önemli olan kişiler tarafından kabul edilmesi koşulsuz saygı ve sevgi içinde yetişmesi çocuğun kendini değerli ve saygın bir birey olarak algılamasına neden olacaktır. Koşulsuz sevgi, birey ne yaparsa yapsın onun sevgi ve saygıya laik olduğunun kabul edilmesidir. Koşulsuz sevgi içinde büyümesi bireyin benliğinin psikolojik açıdan sağlıklı gelişimi için oldukça önemlidir .

Rogers'in benlik psikolojisi alanında yaptığı çalışmalar, Rosenberg ve Coopersmith için kaynak teşkil etmiştir (Coopersmith, 1967; Rosenberg, 1979;).

Maslow hümanistik psikolojinin önde gelen isimlerindedir. Hümanistik görüşüne en büyük katkısı kendini gerçekleştirme kavramıdır. Bireyin doğasında gelişmeye ve var olan potansiyelini gerçekleştirmesine dönük doğal bir eğilimin olduğunu belirtmiştir. Maslow güduları aşamalı bir yapı içinde görür ve insanların alt basamaktaki gereksinimlerini giderir gidermez, üst basamaktaki güduları doyumaya yöneleceğini kabul eder. Bireyin ulaşabileceği en yüksek hedefi, kendini gerçekleştirme noktasıdır (Maslow, 1970).

Maslow (1970) özsayıdan söz ederken temel gereksinimler üzerinde durmuştur. Ona göre her bireyin doğuştan gelen beş temel gereksinim vardır. Bunlar:

1. Fizyolojik ihtiyaçlar
2. Güvenlik ihtiyacı
3. Ait olma ve sevgi ihtiyacı
4. Saygı ihtiyacı
5. Kendini gerçekleştirme ihtiyacı

Bireyin doğuştan getirdiği güçlerini kullanabilmesi ve kendiini gerçekleştirebilmesi için bu ihtiyaçların doyumlanması zorunludur. İhtiyaçların doyumlanmasında sıra önemlidir çünkü bireyin bir üst basamağa yönelebilmesi için bir önceki basamaktaki ihtiyacının doyumlanması gerekir (Maslow, 1970).

Maslow'a (1970) göre toplumdaki tüm bireyler, diğer insanlar tarafından saygı ve değer görme ihtiyacındadırlar. Değer ve saygı gören insanlar yüksek özsayı geliştirebilirler. Bireyin hayatını sürdürmede yeterli kendine güvenli, güçlü ve başarılı olması saygı ve değer görmenin ön koşuludur. Yüksek öz saygıya sahip olan kişiler kendini değerli görecek

kendine güvenecek, dünya için faydalı ve gerekli bir kişi olduğu düşünecek, bunları başarmak için kendini yeterli ve güçlü hissedecektir.

Onun için bir bireyin yüksek özsaygı geliştirebilmesi ve bunu koruyabilmesi için fizyolojik ihtiyaçlarını, güvenlik ihtiyaçlarını, aile içinde güvenli ve huzur içinde yaşayıp, sevgi ve ait olma ihtiyaçlarını giderebilmesi gerekmektedir.

2. Spesifik Özsaygı Kuramları

Özsaygı ile ilgili olarak yapılan çalışmaların sayısı oldukça fazladır ve bunların içinde kuramsal olarak değerlendirilebilecek pek çok sayıda çalışmaya rastlamak mümkündür. Fakat özsaygı alanında en etkili ve en önemli iki isim olarak kabul edilen M. Rosenberg ve S. Coopersmith'in özsaygı ile ilgili çalışmalarına yer verilecektir.

Rosenberg (1965; 1979) özsaygıyı etkileyen bir çok değişkeni incelemiş, araştırmalarını çocuklar, gençler ve yetişkinler üzerinde deneysel (ampirik) türde yapmıştır. Rosenberg'in yaptığı çalışmalarda başlıca ilgilendiği alan ergenlerin özsaygı düzeylerinin incelenmesi olmuştur. Binlerce öğrenci üzerinde yaptığı çalışmalar ve 18-65 yaşları arasındaki kentsel alanda yaşayan Chicago'lu yetişkinler üzerinde yaptığı araştırmalar özsaygı ile ilgili önemli sonuçlar ortaya koymuştur.

Rosenberg'e göre benlik kavramı ve özsaygının oluşumunda sosyal çevre ve anababa tutumları önemli rol oynamaktadır. Çevresindeki insanların bireye yönelik tutumları özsaygısını doğrudan etkilemektedir. Diğer kişilerin bireyin özsaygısı üzerindeki etkisi, bireyin benlik kavramının kristalleşme derecesine bağlıdır (Rosenberg 1990; Akt. Arıcak 1999).

Rosenberg (1979) benliği, "mevcut benlik", "arzu edilen benlik" ve "sunulan benlik" şeklinde üç bileşene ayırmıştır. "mevcut benlik" bireyin kendini nasıl gördüğü benlik yönüdür, "arzu edilen", bireyin kendini nasıl

görmek istediği benlik yönüdür ve “sunulan benlik” bireyin kendini diğer kişilere nasıl gösterdiği benlik yönüdür.

Rosenberg (1979) bireyin bütünsel (global) özsaygısını açıklarken, psikolojik merkezde olma ilkesini kullanır. Psikolojik merkezde olma ilkesinde, bireyin kendi benliğinin boyutlarına verdiği önemin rolünü araştırmıştır. Özsaygı bireyin kendini değerlendirmesinin bir sonucudur. Benlik kavramı bireyin belirli bir özelliğine verdiği önemdir. Özsaygı, bireyin benlik kavramına ilişkin ulaştığı değerlilik yargısıdır.

Rosenberg'e (1965) göre, çocukların kendilerini değerlendirme biçimleri ile annelerinin onları değerlendirmelerine ilişkin inançları arasında anlamlı bir ilişki vardır. Annelerinden yeterli bakım almışlarsa inançları güçlü, yeterli bakım almamışlarsa inançları zayıf olmaktadır. Yine yapılan çalışmalarında, babalarıyla yakın ilişkiler kuran çocukların özsaygı düzeylerinin daha yüksek olduğunu bulmuştur. Aynı zamanda anne-babalarının değerlendirmelerinin yanı sıra, arkadaşlarının, öğretmenlerinin ve kardeşlerinin değerlendirmeleri, bireyin kendini değerlendirmesini ve özsaygı düzeyini doğrudan etkilemektedir.

Bireyler değişik sosyal çevreler içinde yetişirler ve bu gelişim süreci içinde sürekli bir sosyal karşılaştırma yaparlar. Hem çocukların hem yetişkinlerin özsaygısı, kendilerinin çevrelerindeki kişiler ile karşılaştırmalarından etkilenmektedir. Verilen farklı sosyal roller ve içinde bulunma sosyal-ekonomik çevre çocuklarda ve yetişkinlerde büyük oranda farklılık göstermektedir ve bu durum özsaygı düzeylerini farklı şekilde etkilemektedir. (Rosenberg, 1979).

Rosenberg azınlık grupların özsaygı düzeyleri arasındaki ilişkilere de değinmiştir. Önyargı ve ayrımcılığın yarattığı olumsuz etkiler azınlık gruplarına karşı bir takım olumsuz uygulamalara neden olmaktadır. Bu durum da genel olarak bireylerin özsaygılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Azınlık grupları din, ırk ve etnik farklılıklara göre incelemiş ve grupların özsaygı düzeylerinede farklılıklar olduğunu saptamıştır. Bu konudaki araştırma

sonuçları azınlık grubu üyesi olmanın, çocukların ve yetişkinlerin özsaygı düzeylerini farklı etkilediğini ortaya koymaktadır (Rosenberg, 1979).

Özsaygıyla yakından ilişkili bir diğer kavram da özgüvendir. Özgüven engelleri değiştirme ve üstesinden gelme başarısı, bir başka tanımlamayla bireyin olayları kendi istek ve arzuları doğrultusunda gerçekleştirebileceği beklentisini ifade etmektedir. Özgüven bireyin özsaygısının gelişimi için önemli bir boyuttur (Rosenberg, 1979).

Rosenberg grubun bireyi reddetmesi ve bireyin kendini reddetmesinin özsaygıyla olan ilişkisini de değinmiştir. İnsanlar özsaygılarını korumak ihtiyacındadırlar ve bunu buldukları grubun değerlerini içselleştirmeyle sağlamaktadırlar. Eğer birey grup tarafından dışlanıyorsa, herhangi bir sebepten dolayı kendini o gruba ait hissetmiyorsa bu durum bireyin özsaygı düzeyinin düşük olmasına neden olacaktır (Rosenberg, 1979).

Sonuç olarak Rosenberg (1965; 1979), özsaygıyı ağırlıklı bir şekilde sosyal çevre içinde gelişen bir yapı olarak ele almıştır. Anne- babaların ve çevresindeki kişilerin bireye yönelik tutumları özsaygı düzeyini doğrudan etkileyen değişkenlerdir.

Coopersmith (1967) çocuklarda özsaygının belirleyicileri üzerinde yıllarca çalışmıştır. Coopersmith özsaygıyı, bireyin kendi benliğine yönelik yaptığı ve alışkanlık olarak sürdürdüğü değerlendirmesi olarak tanımlanmaktadır.

Coopersmith'e (1967) göre normal koşullar altında özsaygı durağan ve değişmezdir. Bu konuda yaptığı çalışmalar tezini kanıtlar durumdadır. Otuz beşinci sınıf öğrencisine beş hafta arayla uyguladığı özsaygı envanterinin test-tekrar-test korelasyonunun .88; bir başka örneğinde 56 çocuğa üç yıl arayla uyguladığı özsaygı envanterinin korelasyonunun .70 gibi yüksek bir ilişki kat sayısı bulmuştur.

Coopersmith (1967) özsaygının değişmez yapıda olduğunu vurguladıktan sonra, özsaygının deneyimlerinin farklı alanlarına, cinsiyete, yaşa ve diğer rol tanımlama koşullarına göre değişebileceğini ifade etmiştir. Örneğin bir kişi kendini bir öğrenci olarak çok değerli, bir tenis oyuncusu olarak daha az değerli ve bir müzisyen olarak tamamen değersiz kabul edebilir. Bu durumda özsaygı düzeyini belirleyen bireyin yeteneklerine ilişkin değerlendirmesidir.

Coopersmith (1967) özsaygının oluşumunda önemli bir kavram olarak *kendini değerlendirme* kavramına değinmiştir. Kendini değerlendirme, kişinin kendine ilişkin değerlilik yargısı, kişisel standart ve performansına uygun, nitelik ve kapasitesini kullandığı yapısal bir süreçtir.

Coopersmith (1967) özsaygının gelişimini etkileyen pek çok değişken olduğunu belirtmiştir. Bireyin özsaygısını belirten dört değişken olduğunu saptamış ve bu değişkenleri "*başarılar*", "*değerler*", "*arzular*" ve "*savunmalar*" olduğunu belirtmiştir.

Başarının temeli kabul edilmeye dayanmaktadır. Öznel yargılama, bireyin başarılarını öznel yargılaması sonucu, bireyin farklı kapasite ve performans alanlarına verdiği değere göre yapılır. Birey için önemli olan kişilerin kabulü, onayı, ilgisi, bireyde önemli olduğu duygusunu geliştirir ve etrafındaki kişilerden alacağı onay, değer ve sevgi ile yüksek özsaygı oluşur. Bunun tersi bir durum olduğunda birey içinde başarılı olmasına rağmen kendisi için önemli olan kişilerden onay görmüyorsa kendisi ile ilgili olumsuz bir tutum geliştirebilir. Benliğini yargılama süreci oluşur. Başarı her birey için farklı bir anlam içermektedir. Bazıları için bir davranış sonucu, maddi ödül, bazıları için manevi tatmin ve bazıları için popülerite başarı anlamına gelmektedir (Coopersmith, 1967).

Coopersmith, bireyin sahip olduğu değerlerin özsaygı üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğunu vurgulamıştır. Bireyler, değerlerini ailelerinden ve içinde yaşadıkları toplumdan edinirler. Birey, değerini yargılamada bağımsız olmalı ve değerlerini seçerken özgür olmalıdır.

Değerlerini, daha kendine özel daha bağımsız oluşturan bireylerin, benliklerini değerlendirmeleri daha olumlu gelişecektir. Kendi değerlerini oluşturmada bağımsız olan bireylerin özsaygı düzeyleri de daha yüksek olacaktır (Coopersmith, 1967).

Coopersmith'e (1967) göre özsaygı ile ilişkili bir başka önemli değişken de bireyin arzularıdır. Bireyin arzuları ve bu arzularına ulaşmak için gösterdikleri performans arasında boşluk olduğunda bireyin özsaygı düzeyinin düşük olması beklenmektedir. Arzularına ulaşmak için gerekli performansı göstermeme, başarısızlık ve arzularını gerçekleştirememe duygusu bireyin özsaygısını olumsuz yönde etkilemektedir.

Coopersmith bireyin savunmalarını özsaygısı ile ilişkili önemli bir değişken olarak göz önünde bulundurabileceğini belirtmiştir. Bireylerin olaylara ve gerçeklere yükledikleri anlamlar, arzuları ve değerleri yönünden birbirlerinden farklılaşırlar. Bireyler başarısızlıklara karşı baş etme yetenekleri bakımından da birbirlerinden farklıdırlar. Olaylara karşı baş edebilme yeterlilik duygusu kazanan bireyler kendilerini yeterli ve güçlü hissedeceklerdir. Bu durum da bireyin kendini olumlu değerlendirmesine ve yüksek özsaygı geliştirmesine neden olacaktır. İçsel ve dıştan gelen sıkıntılar ve streslere karşı kendilerini daha iyi savunabilen bireyler yüksek özsaygı düzeyine sahip olan bireylerdir (Coopersmith, 1967).

Coopersmith (1967), araştırmalarında anne-baba-çocuk ilişkisinin önemini vurgulamıştır. Çocuğa anne-baba tarafından gösterilen koşulsuz sevgi ve onay, olduğu gibi kabul edilmesi özsaygısını yükselttiğini ve psiko sosyal gelişimini olumlu yönde geliştirdiğini belirtmiştir. Coopersmith, kuralların açık ve net olarak tanımlandığı, çocuğun psiko sosyal gelişimine olanak tanıyacak şekilde sınırları tam olarak belirlendiği ortamların özsaygının yüksek olması için önemli olduğunu belirtmiştir. Yüksek özsaygıya sahip çocukların aileleri sınırları oluştururken mantıklı ve çocuğun yaşına uygun kurallar oluşturmaktadırlar.

Coopersmith'in "özsaygı envanteri" özsaygıyla ilgili yapılan araştırmalarda en çok kullanılan ölçme araçlarından biri olmuştur. Coopersmith, özsaygının genel olarak değişmez bir yapıda olduğunu belirttikten sonra, yaşam farklı alanlarına ve koşullarına göre değişebileceğini ifade etmiştir. Bu yüzden envanterini geliştirirken okul, akran grubu, aile, benlik ve genel sosyal aktiviteler alanında sorulara yer vermiştir.

Sonuç olarak Coopersmith' in (1967) özsaygıyı azaltan yada geliştiren koşullar ve deneyimler hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak için uzun yıllar süren çalışmaları oldukça kapsamlıdır. Ona göre özsaygı, bireyin kendisine yönelik tutumlarda kişisel değer yargısı, öznel bir yaşantısıdır ve kaynağını anne- baba- çocuk ilişkisinden almaktadır. Bunun yanısıra ailenin çocuk ile olan sağlıklı iletişimi, çocukluk yıllarındaki olumlu yaşantıları bireyin başarıları, kendini değerli, yeterli ve önemli hissetmesi gibi faktörler, özsaygısını olumlu yönde etkileyen önemli özelliklerdir.

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde kültür, cinsiyet ve sınıf (yaş) değişkenleri ile özsaygı arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara yer verilmiştir. Bunun için her bir değişkenin özsaygı ile ilişkisi ayrı başlıklarda ve yurt dışında ve Türkiye ile Makedonya'da yapılan araştırmalar olarak ele alınmıştır.

Özsaygı ve kültür ile ilgili araştırmalar

1. Kültürler arası araştırmalar

Özsaygı insan davranışlarını belirleyen önemli bir kişilik özelliğidir. İlgili literatürü incelediğimizde birçok kuramcı ve yazarın da belirttiğine göre, bireyin çevresindeki kişilerden aldığı geribildirimler ve toplumsal ilişkilerindeki deneyimleri özsaygısını doğrudan etkilemektedir (Coopersmith, 1967; Mead, 1934; Rosenberg, 1965, 1979; Yalom, 2002). Hiç kuşkusuz ki bir ülkenin kültürü ve o kültürün değer yargıları, yaşam tarzı bireylerin kişilik gelişimlerinde ve dolayısıyla özsaygı düzeyleri üzerinde önemli rol oynamaktadır.

1.1. Yabancı kültürleri karşılaştıran araştırmalar

Literatürde özsaygı ile kültür ilişkisini inceleyen araştırmaların çoğu iki farklı ülkede yaşayan bireyleri karşılaştırmaktan ziyade aynı ülkede yaşayan çoğunluk ve azınlık gruplarını karşılaştırması biçimindedir. Bu konu ile ilgili yurt dışında yapılan araştırmalarda genelde Amerikan ve İngiliz öğrencilerinin özsaygı düzeylerinin farklı ülkelerdeki öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Aşağıdaki bölümde bu konu ile ilgili yapılan çalışmalara daha ayrıntılı yer verilecektir.

Bagley ve diğerleri (1979), Coopersmith Özsaygı Envanterini kullanarak İngiliz ve Batı Hintli lise öğrencilerin özsaygı düzeylerini karşılaştırmışlar. Araştırmada İngiliz erkek öğrencilerin özsaygı düzeylerinin Batı Hintli erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Araştırmada İngiliz ve Batı Hintli kız öğrencilerin özsaygı düzeyleri arasında ise bir farklılık saptanmamıştır (Akt. Bagley , Verma & Mallick, 1983).

Singelis ve diğerleri (1999) tarafından, Hong Kong, Hawaii ve Amerikalı toplam 649 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan çalışmada Amerikalı öğrencilerin en yüksek özsaygıya sahip oldukları, buna karşılık Hawaii öğrencilerin en düşük düzeyde özsaygıya sahip oldukları bulunmuştur. Hong Kong’lu öğrencilerin ise Amerikalı öğrencilerden daha düşük fakat Hawaii’li öğrencilerden daha yüksek düzeyde özsaygıya sahip olduklarını bulunmuştur.

Yukardaki çalışmalardan farklı olarak, Tafarodi, Lang ve Smith (1999) tarafından İngilterede yaşayan 81 Malezyalı ve 91 İngiliz toplam 172 üniversite öğrencisi ile yapılan araştırmada özsaygının iki farklı boyutu olan kendine sevgi ve kendine yeterlilik düzeylerini incelemiştir. Araştırma bulguları Malezyalı öğrencilerin kendine sevgi puanlarının İngiliz öğrencilerden daha yüksek olduğunu göstermektedir. İngiliz öğrencilerin ise kendine yeterlilik puanlarının Malezyalı öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Benzer biçimde Herz ve Gullone (1999) de Avustralya’da yaşayan ve yaşları 12-19 arasında değişen 118 Vietnamlı göçmen öğrenci ile 120 Anglo-Avustralyalı öğrenciyi özsaygı puanları bakımından karşılaştırmışlar. Coopersmith Özsaygı envanterinin kullanıldığı bu araştırmada Vietnam kökenli Avustralyalı öğrencilerin özsaygı düzeylerinin Anglo-Avustralyalı öğrencilerin özsaygı düzeylerinden anlamlı derecede daha düşük olduğu bulunmuştur.

Chan (2000), İngiltere’ de yaşayan İngiliz ile Çinli ve Hong Kong da yaşayan Çinli toplam 1303 öğrenciyi özsaygı puanları bakımından kültürler arası karşılaştırmıştır. Araştırmada Hong Kong’da yaşayan öğrencilerin özsaygı puanlarının diğer gruplara göre anlamlı derecede daha düşük olduğu bulunmuştur.

Chapman ve Mullis (2000), A.B.D.' de yaşayan 245 Afrika kökenli ve 116 Kafkasya kökenli ergen öğrenci ile ırksal farklılıkların stresle başa çıkma stratejileri ile özsaygı üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmada her iki ırk'a mensup ergenlerin özsaygı puanları arasında bir farklılık saptanmamıştır.

Kobayashi ve Brown (2003) da farklı ülkelerde yaşayan, 59 Amerikan ve 59 Japon üniversite öğrencisini özsaygı düzeyleri bakımından karşılaştırdıkları çalışmada, Amerikalı öğrencilerin özsaygı düzeylerinin Japon öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksek olduğunu bulunmuşlardır.

Benzer biçimde Farrugia ve diğerleri (2004) tarafından, Amerika (422), Çin (502), Çek (496) ve Kore (497) de yaşayan 11. sınıf lise öğrencileri üzerinde yapılan çalışmada, Amerikan ve Çinli ergenlerin özsaygı düzeylerinin, Çek ve Koreli ergenlerin özsaygı düzeylerinden anlamlı derecede daha yüksek olduğu bulunmuştur.

1.2. Türk, Makedon ve yabancı kültürleri karşılaştıran araştırmalar

Türkiyedeki literatüre baktığımızda Türk öğrencilerini farklı ülkedeki başka öğrencilerle karşılaştıran çalışmaların sayısı yok denecek kadar azdır. Diğer yandan Makedonyada özsaygı ile ilgili yapılmış bir çalışmaya rastlanmadığı gibi, Makedon öğrencilerini farklı ülkedeki öğrenciler ile karşılaştıran Türkiyede ulaşılan bir araştırmanın dışında başka çalışmaya da rastlanmamıştır. Bu bölümde hem Türk hemde Makedonyalı öğrenciler ile ilgili hem Türkiyede hemde yurt dışında yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

Pişkin (1996a), Türk ve İngiliz öğrencilerin özsaygı düzeylerini karşılaştırmış. Araştırmanın örneklemini 190 (100 erkek ve 90 kız) İngiliz ve 315 (164 kız ve 151 erkek) Türk toplam 505 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerin özsaygı düzeyleri Coopersmith Özsaygı Envanteri kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçları İngiliz Öğrencilerin toplam özsaygı ve genel özsaygı, sosyal özsaygı, ev- aile özsaygı, akademik özsaygı alt ölçek

puanlarının Türk öğrencilerin özsaygı puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma sonuçları farklılığın erkek öğrenciler arasında olduğunu göstermektedir. Bulgular İngiliz erkek öğrencilerin toplam özsaygı ve genel özsaygı ile ev- aile özsaygı alt ölçek puanlarının Türk erkek öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak bulgular kız öğrenciler yönünden böyle bir farklılığa rastlanmadığını ortaya koymaktadır. Araştırma bulguları özsaygı ölçeklerinden alınan puanların tersine, Türk öğrencilerin envanterin yalan maddelerine ilişkin puanlarının, İngiliz öğrencilerin aldıkları puanlardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Bir başka çalışmada Saracaloğlu (2000), Türk ve Makedon ilköğretim öğrencilerin benlik kavramına sporun etkisini incelediği çalışmada örneklemini İzmir ilindeki özel ve devlet ilköğretim okullarında okuyan 85 öğrencinin özsaygı puanlarını Makedonya'nın Üsküp kentindeki ilköğretim okulunda okuyan 71 öğrencinin özsaygı puanlarıyla karşılaştırmıştır. Bulgular Türk asıllı Makedon çocukların benlik kavramı düzeyinin Türkiye'deki öğrencilerin benlik kavramlarından anlamlı derecede daha düşük olduğunu ortaya koymuştur.

Farklı kültürlerden olan bireylerin karşılaştırıldığı bir çalışmada Norveç'te yaşayan 50 Şilili, 112 Türk, 150 Vietnamlı ve 194 Pakistanlı toplam 506 göçmen ergenin özsaygı düzeylerini Rosenberg Özsaygı Ölçeğini kullanarak değerlendirmiştir (Sam, 2000). Araştırmada Şilili ergenlerin özsaygı düzeylerinin Vietnamlı ergenlerden istatistiksel olarak daha yüksek olduğu bulunmuş, diğer gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Verkuyten (2001) tarafından 291 Hollandalı ve 199 Türk toplam 490 erken ergen öğrenci üzerinde yapılan çalışmada her iki kültürden olan öğrencilerin özsaygı düzeyleri bakımından bir farklılık saptanmamıştır. Verkuyten tarafından yapılan ikinci çalışmada 708'i Hollandalı etnik grup ile 156 Türk etnik grup karşılaştırılmıştır. Bu çalışmada Türk etnik grubun

özsaygı düzeyinin Hollanda' lı öğrencilerin özsaygılarından daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Araştırma sonuçları, özsaygının farklı ülkelerin kültürel yapılarına göre değiştiğini ortaya koymaktadır. Özsaygıya ilişkin gözlenen farklılıklar ülkelerin kültürel yapıları ile ilişkilendirilebilir.

Ancak özsaygının gelişimi sadece kültürel faktörlere bağlı değildir. Özsaygının gelişiminde, ailenin kültürel değerleri ve mensup olunan sosyal grup önemli rol oynamaktadır (Sam, 2000). Kişiler arası ilişkiler ve sosyal roller bireyin özsaygısını olumlu yönde etkilemektedir (Chan, 2000).

Farklı ülkelerdeki bireyleri karşılaştıran çalışmalarda dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan biri alınan örneklemin ülkeyi ne kadar temsil ettiği. Farklı kültürlerden basit tesadüfi yöntem ile alınan örneklemin güvenilir sonuçlar vermesini beklemek kuşkuludur. Kültürler arası karşılaştırmalarda kullanılan ölçme aracının farklı kültürlerdeki bireyler için uygun olması önemli rol oynamaktadır.

Özetle kültürel yapı, sosyal yaşam, eğitim sistemi, konuşulan dil ve mensup olunan dindeki farklılıklar, bireylerin özsaygı düzeylerinde farklılıkların görünmesine neden olabilir.

2. Özsaygı ve cinsiyet ile ilgili araştırmalar

Literatür incelendiğinde özsaygı ve cinsiyet ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında araştırmaların farklı sonuçlar ortaya koyduğu görülmektedir. Araştırma bulguları genelde erkek ve kız öğrencilerin özsaygı puanlarında, bir farklılığın olmadığını göstermesinin yanısıra, erkeklerin özsaygılarının kızlardan daha yüksek olduğunu gösteren çalışmalara da rastlanmaktadır. Aşağıda bu konu ile ilgili yurt dışında ve Türkiyede yapılan çalışmalara yer verilecektir.

2.1. Yurt dışında yapılan araştırmalar

Hare (1977), zenci ve beyaz toplam 210 ilkokul 5. sınıf öğrencisi ile yaptığı çalışmada ne zenci nede beyaz öğrencilerin özsaygı puanlarının cinsiyet bakımından farklılaşmadığını bulmuştur.

Cheung(1986), 1466 Hong Kong’lu lise öğrencileriyle yaptığı çalışmada akademik başarının özsaygı üzerindeki etkisini cinsiyet farklılığı açısından araştırmış. Araştırmada erkek öğrencilerin özsaygı düzeylerinin kız öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur.

Benzer biçimde Watkins ve Regmi (1990) tarafından 302 Nepal ve 198 Filipinli 1. sınıfta okuyan üniversite öğrencileri üzerinde yapılan çalışmada kız öğrencilerin özsaygı düzeylerinin erkek öğrencilerden daha düşük olduğu bulunmuştur.

Wu ve Smith (1997), yaşları 11-13 arasında değişen 97 (52 erkek ve 45 kız) 4. sınıf öğrencisi, 100 (44 erkek ve 56 kız) 5. sınıf öğrencisi ve 83 (40 erkek ve 43 kız) 6. sınıf Tayvanlı öğrencilerin özsaygı düzeylerini inceledikleri çalışmada, erkek öğrencilerin “atletik yeterlilikte” kız öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuşken, kız öğrencilerin “davranışsal tavırlar” alt boyutunda erkek öğrencilerden daha yüksek puan aldıkları bulunmuştur. Araştırmada “eğitsel yeterlilik”, “sosyal yeterlilik”, “fiziksel görünüş” ve “global kendine değer” alt boyutlarında ise cinsiyet açısından anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Abu-Saad (1999), 859 erkek ve 701 kız öğrenci ile yaptığı çalışmada Arap öğrencileri arasında cinsiyet değişkeninin özsaygı üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını bulmuştur.

Benzer biçimde Tafarodi ve diğerleri (1999) tarafından Malezyalı ve İngiliz kız ve erkek üniversite öğrencilerini özsaygının iki farklı boyutu olan kendine sevgi ve kendine yeterlilik bakımından karşılaştırılan çalışmada, cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Chan (2000), İngiliz ve Çinli öğrenciler üzerinde yaptığı araştırmada erkek öğrencilerin özsaygı puanlarının kız öğrencilerin özsaygı puanlarında anlamlı derecede yüksek olduğunu bulmuştur. İreson ve diğerleri (2001) tarafından da, 3200 lise öğrencisi üzerinde yapılan araştırmada benzer biçimde kızların özsaygılarının erkeklerden daha düşük olduğu saptanmıştır.

Bir başka çalışmada özsaygı ile cinsiyet arasındaki ilişki incelenmiştir (Quatman ve Watson, 2001). Bu çalışmada özsaygının “bireysel güvenlik”, “ev-aile”, “akran popülerliği”, “akademik yeterlilik”, “çekicilik”, “bireysel yöneticilik”, “psikolojik yeterlilik” ve “atletik yeterlilik” alt boyutları incelenmiştir. Araştırmada global özsaygı ile 6 alt boyutta erkek öğrencilerin lehine cinsiyet farklılığı bulunmuş iken, “akran popülerliği” ve “akademik yeterlilik” alt boyutlarında cinsiyet açısından bir farklılık bulunamamıştır.

Hollandalı ve Türk erken ergenlerle yapılan bir araştırmada erkek öğrencilerin özsaygı düzeyleri kız öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur (Verkuyten, 2001). Bu sonuç gerek Türk gerekse Hollanda’lı öğrenciler arasında benzerlik göstermektedir.

Chapman ve Mullis (2002), ortaokul ve lise öğrencileri üzerinde Coopersmith Özsaygı Envanteri Kısa Formunu uygulayarak yaptıkları araştırmada 215 kız ve 146 erkek öğrencinin özsaygı düzeylerinin cinsiyet bakımından farklılaşmadığını bulmuştur.

Zhang ve Norvalitis (2002), Çinli ve Amerikalı toplam 575 üniversite öğrencisi ile yaptıkları çalışmada özsaygı ve cinsiyet arasındaki ilişkiyi incelemişler. Araştırmada Çinli öğrenci grubu arasında erkek ve kızların özsaygı arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken, Amerikalı erkek öğrencilerin Amerikalı kız öğrencilerden daha yüksek özsaygı düzeyine sahip oldukları bulunmuştur.

Kobayashi ve Brown (2003) tarafından , 59 Amerikalı (16 erkek ve 43 kız) ve 54 Japonyalı (18 erkek ve 36 kız) toplam 113 üniversite öğrencisi

üzerinde yapılan çalışmada diğer çalışmalara benzer biçimde kız ve erkek öğrencilerin özsaygı düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Connor ve diğerleri (2004), farklı etnik gruplardaki 149 öğrenci ile yaptıkları çalışmada erkek ve kızların özsaygı düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olmadığını bulmuşlardır.

2.2. Türkiye’de yapılan araştırmalar

Çuhadaroğlu (1986), 15-18 yaşları arasındaki psikotik, nörotik ve kontrol gruplarından oluşan üç grup ergene, Rosenberg özsaygı Ölçeğini uygulayarak özsaygıyı gruplara ve cinsiyete göre araştırmıştır. Araştırma sonucunda erkek ergenlerin özsaygı düzeylerinin kızlardan daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Güngör (1989), 564 kız ve 512 erkek toplam 1076 lise öğrencisinin özsaygı düzeylerini etkileyen etmenleri, öğrencilerin kişisel nitelikleri, ailenin sosyo-ekonomik ve kültürel nitelikleri ve anne-baba tutumları bakımından incelediği araştırmada kız ve erkek öğrencileri özsaygı puanlarının ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Lise son sınıf öğrencilerin özsaygı ve denetim odağını etkileyen bazı değişkenlerin araştırıldığı bir çalışmada 600 erkek ve 600 kız öğrencinin özsaygı düzeyleri Coopersmith Özsaygı Envanteri ile saptanmıştır (Aksoy, 1992). Benzer biçimde araştırmada öğrencilerin özsaygı düzeyleri arasında cinsiyet bakımından anlamlı bir farkın olmadığı bulunmuştur.

Dinç (1992) tarafından benlik algı düzeyi farklı olan kız ve erkek öğrencileri özsaygı düzeyleri arasındaki farkı incelenen çalışmada benlik algı düzeyi düşük olan gruplarda erkeklerin özsaygı puanlarının kızlardan daha yüksek olduğunu benlik algı düzeyi yüksek olan kız ve erkek öğrencilerin özsaygılarında ise cinsiyet açısından anlamlı bir farkın olmadığı saptanmıştır.

Diğer çalışmalara benzer biçimde Tarhan (1995) tarafından, lise öğrencilerinin beden imajlarından hoşnut olma düzeylerinin özsaygı ve akademik başarı üzerindeki etkisini incelenen araştırmada erkek ve kız öğrencilerin özsaygı puanlarının ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulamamıştır.

Pişkin (1996a), İngiliz (100 erkek ve 90 kız) ve Türk (164 kız ve 151 erkek) öğrencileri ile yaptığı çalışmada özsaygı üzerinde cinsiyet değişkenine ilişkin ana etkinin anlamlı olmadığı bulunmuştur.

Uğurluoğlu (1996) da, 253 erkek ve 247 kız olmak üzere toplam 500 lise öğrencisinin bireysel ve sosyo-ekonomik özellikleri ile okul durumlarına ait değişkenlerin özsaygı ve atılgan kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi nasıl etkilediğini ele aldığı araştırmada erkek ve kız öğrencilerin özsaygı düzeyleri arasında anlamlı derecede bir fark bulamamıştır.

Gazi Üniversitesi Mühendislik Fakültesi son sınıf 24 kız ve 139 erkek öğrencinin özsaygı düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki ilişki incelenen araştırmada cinsiyetin özsaygı üzerinde etkili olmadığı bulunmuştur (İnanç, 1997).

İkiz (2000), farklı liselerdeki 87 kız ve 97 erkek ergenin benlik saygısı akademik başarı ve sürekli kaygı düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemiş ve benzer biçimde cinsiyet ile özsaygı arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını bulmuştur.

Türk ve Makedon ilköğretim öğrencilerinin benlik kavramlarını cinsiyete göre incelenen bir başka araştırmada erkek ve kız öğrencilerin benlik kavramları arasında anlamlı bir farkın olmadığı bulunmuştur (Saracaloğlu, 2000).

Özsaygının cinsiyete göre değişmediğini gösteren çalışmaların aksine Bilgin' in (2001) tarafından , 690 kız ve 741 erkek toplam 1431 ilköğretim okulu öğrencisinin kaygı düzeyleri ile özsaygı düzeylerinin yaşa, cinsiyete ve

sınıfa göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenen çalışmada erkek öğrencilerin özsaygı puanlarının kız öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Başkara (2002), lise öğrencilerinin özsaygı düzeylerini etkileyen etmenleri incelediği çalışmada (276 kız ve 279 erkek) kız öğrencilerin toplam özsaygı puan ortalamalarının erkek öğrencilerin toplam özsaygı puan ortalamasından anlamlı derecede daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki lise öğrencilerinin özsaygı düzeylerini incelenen bir başka çalışmada, erkek ve kız öğrencilerin özsaygı puanları arasında anlamlı bir farkın olmadığını bulunmuştur (Balat ve Akman, 2004),

Pek çok kültür ve toplumda, kız ve erkeklerden beklenen roller ve tutumlar cinsiyet açısından farklılıklar göstermektedir. Kız ve erkek çocukların özsaygı düzeylerindeki farklılıklar ailenin tutumlarına bağlı olarak değişebilmektedir. Aileler tarafından erkek çocuğa daha fazla değer verilip, kız çocuktan üstün tutulması kız çocukların özsaygı düzeylerinin daha düşük olmasına neden olabilmektedir.

Gerek Türkiyede gerekse Batı toplumlarında kadınlara verilen hakların çoğalması, kadınların eğitim olanaklarından daha fazla yararlanmaya başlaması benlik kavramının gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Ancak kadın rollerini ilişkin meydana gelen değişikliklerin toplumun her kesiminde aynı etkide başarılı olduğunu söylemek güçtür. Kentsel ve kırsal kesimlerde erkek ve kızlara verilen değer ve gösterilen ayrıcalıklar özsaygı düzeylerinde farklılıklar yaratabilmektedir. Burada araştırmaların sınırlılıklarından da söz etmek gerekmektedir. Genelde araştırmaların şehir merkezlerinde yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda erkek ve kızların özsaygı düzeylerindeki farklılıkların tüm topluma genellenmesi doğru olmayabilir.

3. Özsaygı ve sınıf (yaş) ile ilgili araştırmalar

Literatürde özsaygı ve sınıf düzeyi ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında, araştırmaların farklı sonuçlar ortaya koyduğu görölmekle birlikte genelde yaş değişkeni açısından özsaygı düzeyleri üzerinde farklılığın olmadığını göstermektedir. bu bölümde konu ile ilgili yurt dışında ve Türkiyede yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

3.1. Yurt dışında yapılan araştırmalar

Wu ve Smith (1997), 4. sınıfta okuyan yaşları 11-13 arasında değişen 97 öğrenci, 5. sınıfta okuyan 100 öğrenci ve 6. sınıfta okuyan 83 Tayvanlı öğrencinin özsaygı düzeylerini inceledikleri araştırmada 4. sınıf öğrencilerinin “atletik yeterlilik” alt boyutu ve genel “kendine değer verme” düzeylerinin 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Abu-Saad (1999) ise, 11. sınıfta okuyan 921 öğrenci ile 12. sınıfta okuyan 639 öğrencinin özsaygı düzeyleri bakımından anlamlı bir fark bulamamıştır. Benzer biçimde Chan (2000) da, yaşları 11-13, 14-16 ve 17-18 arasında değişen İngiliz ve Çinli öğrencilerin özsaygı düzeylerini karşılaştırdığı araştırmada yaş değişkeni açısından anlamlı bir fark bulamamıştır.

Verkuyten (2001) de yukardaki çalışmalara benzer biçimde 10 ile 13 yaşları arasında Hollandalı ve Türk öğrencilerin özsaygı düzeylerini karşılaştırdığı çalışmada yaş açısından bir farklılığın olmadığını bulmuştur.

Fernandez ve Castro (2003), 400 lise öğrencisi ve 260 üniversite öğrencisiyle yaş ile özsaygı arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada özsaygı düzeyini Rosenberg Özsaygı Ölçeğini kullanarak belirlemişler. Araştırmada 12 yaşından 28 yaşına kadar olan öğrencilerle çalışmışlar. Diğer araştırma bulgularından farklı olarak bu çalışmanın sonuçları 12- 16 yaşlarındaki öğrencilerin özsaygı düzeylerinin 17- 28 yaşındaki öğrencilerden daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Conner ve diğeri (2004), farklı etnik gruplardaki 6. sınıftan 12. sınıfa kadar olan öğrenciler ile yaptıkları çalışmada özsaygının sınıf düzeyine bağlı olarak değişmediğini saptamışlardır.

3.2. Türkiye’de yapılan araştırmalar

Güngör (1989), lise 1. ve lise 3. sınıf toplam 1076 öğrencinin özsaygı puanlarını ele aldığı çalışmada, öğrencilerin özsaygı puanlarının sınıf düzeyi bakımından farklılaşmadığını bulmuştur.

Benzer biçimde Aksoy (1992) tarafından lise öğrencileri ile yapılan çalışmada özsaygı düzeylerinin yaşa göre değişmediğini saptamıştır.

DeneySEL BİE çalışmada Durmuş (1994) 27 deney ve 27 kontrol gruplarından olmak üzere toplam 54 lise öğrencisi ile yaptığı çalışmada grupla psikolojik danışmanın özsaygı düzeyine etkisini incelemiştir. Araştırmada, lise 2. sınıf öğrencilerinin özsaygı düzeylerindeki artışın, lise 1. ve lise 3. sınıf öğrencilerin özsaygı düzeylerindeki artıştan daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Uğurluoğlu (1996), yaşı 15’ ten küçük ve 16’ dan büyük lise öğrencilerinin özsaygı düzeylerini karşılaştırdığı araştırmada yaş değişkeni yönünde öğrenciler arasında anlamlı bir farkın olmadığını bulmuştur.

İki farklı lisedeki 1. sınıf (44), 2. sınıf(82) ve 3. sınıf (74) toplam 200 öğrenci ile yapılan bir başka çalışmada aile sorunlarının benlik saygısı üzerindeki etkisini araştırılmış (Kurşun, 1999). Araştırma sonuçlarına göre lise öğrencilerinin özsaygı düzeylerinin sınıf düzeyi bakımından farklılaşmadığı görülmüştür fakat 3. sınıf öğrencilerinin özsaygılarının anlamlı düzeyde olmasa da diğer sınıflarda bulunan öğrencilere göre daha düşük olduğu bulunmuştur.

Saracaloğlu (2000), yaşları 12, 13 ve 14 olan Türk ve Makedon ilköğretim okulu öğrencilerin benlik kavramı puanlarını incelediği araştırmada yaş değişkeninin Makedon çocuklarında anlamlı fark yaratmazken Türk örnekleminde .01 düzeyinde etkili bulunmuştur. Farklılığın 14 ve 13 yaş grupları arasında olduğu saptanmış. 14 yaşındaki çocukların benlik kavramlarının daha olumlu olduğu görülmektedir.

Benzer biçimde Bilgin (2001) de yaşları 12-14 arasında değişen 6. 7. ve 8. sınıf öğrencileri ile çalışmış. Bu araştırmada 6. sınıfların en düşük özsaygıya, 8. sınıfların orta düzeyde ve 7. sınıfların ise en yüksek özsaygıya sahip oldukları bulunmuştur.

Başkara (2002) tarafından lise 1. ve lise 3. sınıf öğrencilerin özsaygı düzeyleri incelenen bir başka çalışmada lise 3. sınıf öğrencilerinin özsaygı puanlarının, lise 1. sınıf öğrencilerin özsaygı puanlarından anlamlı derecede daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Özsaygı düzeyinin yaş farklılıklarına göre değişmediğini gösteren benzer çalışmalar gibi Balat ve Akman (2004) da lise 1, lise 2 ve lise 3, öğrencilerinin özsaygı düzeylerini araştırdıkları çalışmada sınıf düzeyi değişkeni yönünden öğrencilerin özsaygı düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olmadığı bulunmuştur.

Özsaygı ile sınıf düzeyi/ yaş ile ilgili araştırmalara bakıldığında bazı araştırma bulguları özsaygı üzerinde sınıf düzeyinin (yaşın) önemli bir etkisinin olduğunu gösterirken, bazı araştırma bulguları ise sınıf düzeyinin (yaşın) özsaygı düzeyi üzerinde bir etkisinin olmadığını ortaya koymaktadır. Ancak araştırmalarda alınan örneklemin tüm evreni temsil etmesi söz konusu olmadığından dolayı araştırma bulgularının güvenilir sonuçlar varmesini beklemek kuşkuludur. Araştırma bulgularının yorumu yapıldığında dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan araştırmanın sınırlılıklarıdır. Bu konuda yapılacak daha geniş kapsamlı araştırmalara ihtiyaö duyulmaktadır.

BÖLÜM III

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizinde kullanılan istatistiksel yöntem ve teknikler açıklanmaktadır.

Araştırma Modeli

Araştırma, Türkiye’ de ve Makedonya’ da yaşayan Türk asıllı lise öğrencilerinin özsaygı düzeylerini ülke, cinsiyet ve sınıf düzeyine göre incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma bu özelliği ile bir durumu var olduğu haliyle belirlemeye yönelik betimsel türden bir çalışmadır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Makedonya’nın Gostivar kentindeki Pançe Popovski genel lisesinde okuyan Türk asıllı öğrenciler ile Ankara Batıkent’ te bulunan Mobil lisesi öğrencileri oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini 243 Türkiye’ li (130 erkek ve 113 kız) ve 200 Makedonyalı (150 erkek ve 50 kız) toplam 443 öğrenci oluşturmuştur.

TABLO 1.
 ÇALIŞMA GRUBUNU OLUŞTURAN TÜRKİYE VE MAKEDONYA'DAKİ
 LİSE ÖĞRENCİLERİNİN CİNSİYET VE SINIF DÜZEYİNE
 GÖRE SAYISAL DAĞILIMI

Ülke	Cinsiyet		Sınıf			
	Erkek	Kız	1.	2.	3.	4.
	n	n	n	n	n	n
Türkiye	130	113	74	97	72	
Makedonya	150	50	63	53	39	45
Toplam	280	163	137	160	111	45

Veri Toplama Araçları

Araştırmada lise öğrencilerinin özsaygı düzeylerini belirlemek için Coopersmith Özsaygı Envanteri kullanılmıştır (Ek: I).

Araştırmada kullanılan aracın özellikleri şöyledir:

Coopersmith Özsaygı Envanteri (C.Ö.E.)

Envanter toplam 58 maddeden oluşup, yaklaşık 10-15 dakikada tamamlanabilmektedir. Envanterde özsaygıya ilişkin toplam bir puana ek olarak 5 ayrı alt ölçeğe ilişkin puanlar da elde edilmektedir. Bunlar: a) genel özsaygı, b) sosyal özsaygı, c) akademik - okul özsaygı, d) ev – aile özsaygı ve e) yalan maddeler. Envanterin alt ölçeklerinden (yalan maddeler hariç) elde edilen puanların toplamı ölçeğe ilişkin toplam bir özsaygı puanı vermektedir (Coopersmith, 1991; Akt. Pişkin, 1996 b)

Coopersmith tarafından geliştirilen envanterin formatı, öğrencilerin her bir maddeyi okumalarını ve bu maddelerde belirtilen ifadelerin onların hissettiklerini tanımlıyor ve onlara uygun geliyorsa, ilgili sorunun karşısındaki

“evet” sütununa bir çarpı (x) işareti koymalarını, bu ifadeler onları tanımlamıyor ve onlara uygun gelmiyorsa, ilgili sorunun karşısındaki “hayır” sütununa bir çarpı (x) işareti koymalarını gerektirmektedir. Örneğin, “Eğer gücüm yetse kendimle ilgili değiştirmek istediğim pek çok özelliğim var” maddesine “hayır” diyen bir kişi iki puan alırken “evet” diye cevap veren kişiye puan verilmemektedir. Envanterde bulunan toplam 58 maddenin 8 tane olan “yalan maddeleri” çıkarıldığında geriye 50 madde kalmaktadır, envanterden alınabilecek maksimum özsaygı puanı $50 \times 2 = 100$ olmaktadır. Envanterde bulunan ve yalan maddeler olarak adlandırılan 8 madde özsaygıyı ölçmek için değil, bireyin savunucu tutumunu ölçmek için envantere konulduğundan bu puanlar özsaygı puanlarına eklenmemektedir (Pişkin, 1996b).

Alt Ölçekler:

Genel özsaygı alt ölçeği: 26 maddeden oluşmaktadır. Alınabilecek maksimum puan 52’ dir.

Sosyal özsaygı alt ölçeği: 8 maddeden oluşmaktadır. Alınabilecek maksimum puan 16’ dir.

Ev- aile özsaygı alt ölçeği: 8 maddeden oluşmaktadır. Alınabilecek maksimum puan 16’ dir

Akademik özsaygı alt ölçeği: 8 maddeden oluşmaktadır. Alınabilecek maksimum puan 16’ dir.

Envanter İlişkin Batıda Yapılan Çalışmalar:

Envanterin güvenilirlik ve geçerliğine ilişkin Batı literatüründe pek çok çalışma vardır. Bunlar kısaca şöyle özetlenebilir:

Coopersmith (1959), aracın test tekrar – test güvenilirlik katsayısını .88 (5 hafta arayla) ve .70 (3 yıl arayla) bulmuştur. Coopersmith (1967) bir başka çalışmada aracın Kuder Richardson güvenilirlik katsayısını kızlar için .91,

erkekler için .80 olarak belirlemiştir. Kimball (1973) aracın iç- tutarlılık katsayısını bulmak için Kuder- Richardson -20 formülünü kullandığı araştırmada, 4. sınıf öğrencileri için .92, 7. sınıf öğrenciler için ise . 89 düzeyinde güvenilirlik katsayısı bulmuştur (Akt. Pişkin, 1996b).

Johnson ve arkadaşları (1983) tarafından aracın yapı geçerliğini saptamak amacıyla yapılan çalışmada araştırmacılar, Coopersmith Özsaygı Envanteri, Piers – Harris' in çocuklar için Benlik Kavramı Ölçeği (Piers 1969; Piers ve Harris,1964) ve Crandall , Crandall ve Katkowsky (1965) tarafından geliştirilen Çocuklar için Sosyal İstenirlik Ölçeğini 5. sınıfta okumakta olan öğrencilere uygulamışlar. Araştırmada ayrıca öğrencinin benlik kavramı öğretmenlerin bakış açılarıyla da değerlendirilmiştir. Bu amaçla Coopersmith ve Gilbert (1982) tarafından geliştirilen Coopersmith Davranışsal Akademik Değerlendirme Ölçeği kullanılmış. Regresyon analizi sonuçları Coopersmith Özsaygı Envanteri' nin convergent geçerliğini (Piers – Harris' in çocuklar için Benlik Kavramı Ölçeği ve Coopersmith Davranışsal Akademik Değerlendirme Ölçeği yönünden), discriminant geçerliğini (Çocuklar için Sosyal İstenirlik Ölçeğini yönünden) ve ölçeğin farklı akademik başarı yönünden duyarlılığını (alfa katsayısı = 0,86) göstermiştir (Akt. Pişkin, 1996b).

Bu bulgular Coopersmith Özsaygı Envanteri' nin güvenilir ve geçerli bir araç olduğunu göstermektedir.

Envantere İlişkin Türkiye' de Yapılan Çalışmalar:

Envanteri ilk kez Türkçe'ye çevirerek Türkiye'de uygulayan kişi Özoğul' dur(1988). Söz konusu araştırmacı ilkokul 4. ve 5. sınıflarda okuyan 120 öğrenci üzerinde yaptığı incelemede aracın güvenilirlik katsayısını .77 olarak bulmuştur. Yazar, maddelerden birinin çevirisinin Türk öğrenciler tarafından iyi anlaşılmadığı gerekçesiyle ölçekten çıkarıldığını ve geriye 57 maddenin kaldığını belirtmektedir. Ayrıca araca ilişkin yaptığı açıklamalarda, envanterden alınabilecek maksimum özsaygı puanının 57 olduğunu

belirtmektedir. Halbuki, Coopersmith Özsaygı Envanterinde yer alan madde sayısı 58 olmasına rağmen Coopersmith' in de belirttiği gibi bu maddelerden 8 tanesi yalan maddelerdir ve özsaygıyı değil de bireylerin savunucu tutumlarını saptamak amacıyla ölçüğe dahil edilmiştir. Bu nedenle uygulayıcıların bu yalan maddelerden alınan puanları deneklerin özsaygı puanlarına eklememeleri gerekmektedir. Görüldüğü gibi gerçekte bu ölçme aracından alınabilecek maksimum puan 50 ya da Coopersmith' in önerdiği gibi $50 \times 2=100$ olmaktadır (Pişkin,1996b).

Özoğul'dan (1988) bir yıl sonra Güçray (1989) aracı ilkokul 3. 4.ve 5. sınıf öğrencileri (23 erkek 28 kız) üzerinde iki hafta ara ile uygulamış ve ,70 güvenirlik katsayısı bulmuştur. Aynı yazar daha sonra 9 – 11 yaşlarındaki 583 ilkokul çocuğu üzerinde uyguladığı çalışmasında aracın güvenirlik (KR – 21) katsayısını .83 olarak bulmuştur.

Ayrıca yapılan çeşitli çalışmalarda araştırmacıların hiçbiri ne aracın alt ölçeklerinden ne de kısa formundan söz etmektedir.

Pişkin (1996a), aracın güvenirliğini saptamak amacıyla hem Kuder – Richardson - 20 formülü hem de testi yarılama (iç tutarlılık katsayısı) tekniğini kullanmıştır. Bunu elde etmek için testin maddeleri 1. yarı – 2. yarı ve tekil – çoğul maddeler şeklinde ayrılmış, daha sonra elde edilen ham korelasyon katsayılarına Sperman – Brown formülünü uygulamıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 2 ' de verilmiştir.

TABLO 2.
COOPERSMİTH ÖZSAYGI ENVANTERİ KR – 20
VE İÇ TUTARLILIK KATSAYILARI

ENVANTER	Kuder - Richardson - 20			İç Tutarlılık Güvenirlik Katsayıları					
	Formülü			1.Yarı - 2 . Yarı			Tekil - Çoğul		
	K	E	T	K	E	T	K	E	T
Toplam	0.82	0.81	0.81	0.82	0.83	0.82	0.86	0.85	0.86
Genel	0.79	0.77	0.78	0.77	0.77	0.77	0.82	0.77	0.80
Sosyal	0.42	0.47	0.45	0.43	0.48	0.45	0.47	0.45	0.45
Ev - Aile	0.70	0.60	0.66	0.71	0.68	0.69	0.76	0.64	0.71
Akademik	0.45	0.50	0.47	0.52	0.52	0.52	0.50	0.57	0.50
Kısa Form	0.76	0.76	0.76	0.79	0.74	0.76	0.83	0.78	0.81

Tablo 2' de görüldüğü gibi Coopersmith Özsaygi Envanteri KR – 20 katsayısını .81 ve İç Tutarlılık katsayısını .82 bulmuştur. Envanterin güvenilirliği alt ölçekler yönünden incelendiğinde, sosyal ve akademik alt ölçeklerinin güvenilirlikleri diğer alt ölçeklere oranla daha düşük olduğu görülmektedir.

Görüldüğü gibi aracın güvenilirlik çalışmaları sadece ilkokul ve lise 3. sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Bu çalışmada ölçme aracı tüm lise sınıflarında okuyan öğrencilere uygulanacağından araştırmacı tarafından da güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır.

Araştırmacı bu çalışmada Türkiye'deki lise öğrencilerinin Coopersmith Özsaygi Envanteri aracının güvenilirliğini saptamak amacıyla Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayıları tekniğini kullanarak hesaplamıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3' te verilmiştir.

TABLO 3.
TÜRK ÖĞRENCİLERİN COOPERSMITH ÖZSAYGI ENVANTERİ
CRONBACH ALPHA GÜVENİRLİK KATSAYILARI

Envanter	N	Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayıları
Toplam	243	0.86
Genel	243	0.81
Sosyal	243	0.56
Ev- aile	243	0.74
Akademik	243	0.50

Tablo 3' te görüldüğü gibi Coopersmith Özsaygı Envanteri toplam özsaygı Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı .86 bulmuştur. Envanterin güvenirligi alt ölçekler yönünden incelendiğinde, sosyal ve akademik alt ölçeklerinin güvenirliklerinin diğer alt ölçeklere oranla daha düşük olduğu görülmektedir.

Envantere İlişkin Makedonya' da Yapılan Çalışmalar

Araştırmacı tarafından aracın güvenirligini saptamak amacıyla hem test- tekrar- test hem de Cronbach Alpha tekniği kullanılmıştır. Bunu elde etmek için öğrencilere aynı envanter 10 gün arayla iki defa uygulanmıştır.

TABLO 4.
MAKEDONYALI ÖĞRENCİLERİN COOPERSMİTH ÖZSAYGI ENVANTERİ
TEST - TEKRAR - TEST VE CRONBACH ALPHA KATSAYILARI

Envanter	N	Test- tekrar- test	Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayıları
Toplam	200	0.82	0.83
Genel	200	0.80	0.77
Sosyal	200	0.61	0.35
Ev- aile	200	0.69	0.54
Akademik	200	0.78	0.59

Tablo 4' te görüldüğü gibi Coopersmith Özsaygi Envanteri toplam özsaygi test – tekrar test güvenirlik katsayısı .82 ve Cronbach Alpha güvenirlik katsayısını .83 bulunmuştur. Envanterin kısa form test – tekrar test güvenirlik katsayısı .75 ve Cronbach Alpha güvenirlik katsayısını aynı şekilde .75 bulunmuştur. Alt ölçeklerden genel özsaygi test – tekrar test güvenirlik katsayısı .80 ve Cronbach Alpha güvenirlik katsayısını .77, sosyal özsaygi test – tekrar test güvenirlik katsayısı .61 ve Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı .35, ev- aile özsaygi test – tekrar test güvenirlik katsayısı .69 ve Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı .54, akademik özsaygi test – tekrar test güvenirlik katsayısı .78 ve Cronbach Alpha güvenirlik katsayısını .59 bulunmuştur.

Bu bulgular aracın Makedonya' daki uygulamalar için kabul edilebilir düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir.

Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Araştırma verilerinin toplanması yönünde, Türkiye’ de uygulama yapılacak okul için Ankara Valiliği’nden izin alınmış ve okul yöneticileri ile bir ön görüşme yapılarak uygulamaların yapılacağı gün ve saatler belirlenmiştir. Makedonya’ da uygulama yapılacak okul için resmi bir izin alınmadan okul yöneticisi ve öğretmenlerle yapılan bir ön görüşmeden sonra uygulamanın yapılacağı zaman belirlenmiştir.

Makedonya’ daki uygulamalar 2003 -2004 öğretim yılı Nisan- Mayıs ayları içinde gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı Makedonya Cumhuriyeti’ nin Gostivar kentindeki Pançe Popovski Lise’ sinde Türk öğrenci sayısının az olması nedeniyle lise1, lise 2, lise 3 ve lise 4’ te okuyan tüm Türk öğrencilere uygulanmıştır. Makedonya’ daki uygulamalar araştırmacı tarafından iki hafta içinde gerçekleştirilmiştir.

Türkiye’ deki uygulamalar 2004- 2005 öğretim yılında Kasım- Aralık ayları içinde uygulanmıştır. Makedonya’ daki uygulamalar ile aynı öğretim yılı içinde yapılmamış olmasının nedeni Türkiye’ de son sınıf lise öğrencilerinin öğretim yılı sonuna doğru ÖSS sınavı hazırlıkları için rapor almaları ihtimali olmasından dolayı yeterli sayıya ulaşamayacağı düşünülerek 2004- 2005 öğretim yılı başlarında uygulama yapılmıştır. Veri toplama aracı Batıkent Mobil Lisesi’ de tesadüfi olarak seçilen şubelerde uygulanmıştır. Türkiye’ deki uygulamalar araştırmacı tarafından iki hafta süresince yapılmıştır.

Envanterin cevaplandırılması sırasında bir zaman kısıtlaması yapılmamış, öğrencilerin formları cevaplandırmaları 10- 15 dakika sürmüştür. Uygulama öncesinde, öğrencilere araştırmanın amacı ve veri toplama aracının nasıl cevaplandırılacağı konularında gerekli açıklamalar yapılmış ve öğrencilerden uygulama ve veri toplama aracı hakkında gelen sorular cevaplandırılmıştır. Ayrıca, öğrencilerin verdikleri cevapların sadece bu araştırma için kullanılacağı, kişisel bir değerlendirme yapılmayacağı ve gizlilik ilkesine uyulacağı açıklanarak, öğrencilerin samimi ve doğru cevaplar vermeleri istenmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin istatistiksel analizleri için; İki Faktörlü ANOVA varyans analizi, Test- tekrar- test yöntemi uygulanarak Pearson Momentler Çarpımı korelasyon ve Cronbach Alpha analizi teknikleri kullanılmıştır. Varyans analizine göre ortaya çıkan farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Post- Hoc Tukey (HSD) Testi tercih edilmiştir. Verilerin test edilmesinde anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu araştırmada Türkiye ve Makedonya' daki lise öğrencilerinin özsaygı düzeyleri ülke, cinsiyet ve sınıf değişkenleri açısından incelenmiştir.

Bu bölümde toplanan verilerin, çeşitli gruplar altında toplanarak verilmesi uygun bulunmuştur. Bu nedenle öğrencilerin önce Coopersmith Özsaygı Envanteri Toplam puanları, daha sonra ise Genel Özsaygı, Sosyal Özsaygı, Ev- Aile özsaygı, Akademik Özsaygı ve Yalan Madde alt ölçek puanları ülke, cinsiyet ve sınıf değişkenleri açısından incelenmiş ve elde edilen bulgular tablolar yardımı ile sunulmuştur. Makedonya' daki lise eğitim süresi 4 yıl olduğu için sınıf değişkeni açısından iki ülke öğrencileri karşılaştırılamamış o yüzden her iki ülke öğrencileri kendi aralarında sınıf değişkeni açısından karşılaştırılmıştır.

Türkiye ve Makedonya' daki Öğrencilerin Özsaygı Puanlarının Cinsiyet Bakımından Karşılaştırılması

a) Toplam özsaygı puanları

Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Coopersmith Özsaygı Envanteri Toplam puanları' nın betimsel istatistikleri Tablo 5' te verilmiştir.

TABLO 5
TÜRKİYE VE MAKEDONYA'DAKİ TÜRK ASILLI LİSE ÖĞRENCİLERİNİN
TOPLAM ÖZSAYGI PUANLARININ BETİMSSEL İSTATİSTİKLERİ

Ülke	Cinsiyet	\bar{X}	Ss	N
Türk	Erkek	68,47	15,77	130
	Kız	65,92	15,84	113
	Toplam	67,29	15,82	243
Makedon	Erkek	74,34	14,09	149
	Kız	73,20	13,19	50
	Toplam	74,06	13,84	199
Toplam	Erkek	71,61	15,15	279
	Kız	68,15	15,41	163
	Toplam	70,03	15,32	442

Tablo 5' te görüldüğü üzere Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Toplam özsaygi puan ortalamaları 65,92 ile 74,34 arasında değişmektedir.

Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Toplam özsaygi puanlarının karşılaştırılması için yapılan ANOVA sonuçlarına Tablo 6' da yer verilmiştir.

TABLO 6
TÜRKİYE VE MAKEDONYA'DAKİ TÜRK ASILLI LİSE ÖĞRENCİLERİNİN
TOPLAM ÖZSAYGI PUANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI İÇİN YAPILAN
ANOVA SONUÇLARI

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p
Ülke	3993,569	1	3993,569	17,822	,000
Cinsiyet	315,946	1	315,946	1,410	,236
Ülke*Cinsiyet	45,232	1	45,232	,202	,653
Hata	98147,712	438	224,082		
Toplam	103601,095	441			

Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Coopersmith Özsaygi Envanteri Toplam puanlarının karşılaştırılması için yapılan ANOVA sonucunda, farklı ülkelerden olmaları öğrencilerin toplam özsaygi düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark yarattığı ($F_{1-438;0,05} = 17,82$) bulunmuştur. Bulgular Makedonyalı Türk asıllı lise öğrencilerinin toplam özsaygi puan ortalamasının ($\bar{X} = 74,06$), Türk öğrencilerin aynı ölçekten aldıkları puan ortalamasından ($\bar{X} = 67,29$) daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Fakat öğrencilerin cinsiyetlerine bağlı olarak toplam özsaygi düzeylerinde bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Bulgular "ülke ve cinsiyet" ortak etkisinin de anlamlı olmadığını ortaya koymaktadır. Buna göre Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı erkek ve kız öğrencilerin toplam özsaygi puanları anlamlı farklılık göstermemektedir.

b) Genel özsaygı puanları

Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Coopersmith Özsaygı Envanteri Genel Özsaygı alt ölçeğinden aldıkları puanları'nın betimsel istatistikleri Tablo 7' de verilmiştir.

TABLO 7
TÜRKİYE VE MAKEDONYA'DAKİ TÜRK ASILLI LİSE ÖĞRENCİLERİNİN
GENEL ÖZSAYGI ALT ÖLÇEK PUANLARININ BETİMSEL
İSTATİSTİKLERİ

Ülke	Cinsiyet	\bar{X}	Ss	N
Türk	Erkek	37,41	9,01	130
	Kız	35,32	9,49	113
	Toplam	36,44	9,27	243
Makedon	Erkek	40,71	7,35	148
	Kız	39,08	8,08	50
	Toplam	40,30	7,56	198
Toplam	Erkek	39,17	8,32	278
	Kız	36,47	9,22	163
	Toplam	38,17	8,75	441

Tablo 7' de görüldüğü üzere Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Genel Özsaygı alt ölçek puan ortalamaları 35,32 ile 40,71 arasında değişmektedir.

Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Genel Özsaygı alt ölçek puanlarının karşılaştırılması için yapılan ANOVA sonuçlarına Tablo 8' de yer verilmiştir.

TABLO 8
TÜRKİYE VE MAKEDONYA'DAKİ TÜRK ASILLI LİSE ÖĞRENCİLERİNİN
GENEL ÖZSAYGI ALT ÖLÇEK PUANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI İÇİN
YAPILAN ANOVA SONUÇLARI

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p
Ülke	1149,007	1	1149,007	15,821	,000
Cinsiyet	320,320	1	320,320	4,410	,036
Ülke*Cinsiyet	4,713	1	4,713	,799	,799
Hata	31738,215	437	72,627		
Toplam	33726,204	440			

Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Coopersmith Özsaygı Envanteri Genel Özsaygı alt ölçek puanlarının karşılaştırılması için yapılan ANOVA sonucunda, farklı ülkelerden olmalarının öğrencilerin genel özsaygı düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark yarattığı ($F_{1-437;0,05} = 15,82$) bulunmuştur. Bulgular Makedonyalı Türk asıllı lise öğrencilerinin genel özsaygı alt ölçek puan ortalamasının ($\bar{X} = 40,30$) Türk öğrencilerin aynı ölçekten aldıkları puan ortalamasından ($\bar{X} = 36,44$) daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bulgular ayrıca cinsiyetin de öğrencilerin genel özsaygı düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark yarattığını ($F_{1-437;0,05} = 4,41$) erkek öğrencilerin özsaygı düzeylerinin ($\bar{X} = 39,17$), kız öğrencilerin özsaygı düzeylerinden ($\bar{X} = 36,44$) daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. "Ülke ve cinsiyet" ortak etkisi ise anlamlı bulunmamıştır. Buna göre Türkiye ve Makedonya' daki Türk asıllı erkek ve kız öğrencilerin genel özsaygı alt ölçek puanları anlamlı farklılık göstermemektedir.

c) Sosyal özsaygı puanları

Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Coopersmith Özsaygı Envanteri Sosyal Özsaygı alt ölçeğinden aldıkları puanları'nın betimsel istatistikleri Tablo 9' da verilmiştir.

TABLO 9
TÜRKİYE VE MAKEDONYA'DAKİ TÜRK ASILLI LİSE ÖĞRENCİLERİNİN
SOSYAL ÖZSAYGI ALT ÖLÇEK PUANLARININ BETİMSEL
İSTATİSTİKLERİ

Ülke	Cinsiyet	\bar{X}	Ss	N
Türk	Erkek	12,88	2,62	127
	Kız	13,37	2,81	112
	Toplam	13,11	2,72	239
Makedon	Erkek	12,31	2,56	147
	Kız	13,26	2,18	49
	Toplam	12,55	2,50	196
Toplam	Erkek	12,57	2,60	274
	Kız	13,34	2,63	161
	Toplam	12,85	2,64	435

Tablo 9' da görüldüğü üzere Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Sosyal Özsaygı alt ölçek puan ortalamaları 12,31 ile 13,37 arasında değişmektedir.

Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Sosyal Özsaygı alt ölçek puanlarının karşılaştırılması için yapılan ANOVA sonuçlarına Tablo 10' da yer verilmiştir.

TABLO 10
TÜRKİYE VE MAKEDONYA'DAKİ TÜRK ASILLI LİSE ÖĞRENCİLERİNİN
SOSYAL ÖZSAYGI ALT ÖLÇEK PUANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI
İÇİN YAPILAN ANOVA SONUÇLARI

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p
Ülke	10,464	1	10,464	1,536	,216
Cinsiyet	47,473	1	47,473	6,967	,009
Ülke*Cinsiyet	4,792	1	4,792	,703	,402
Hata	2936,635	431	6,814		
Toplam	3018,446	434			

Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Coopersmith Özsaygı Envanteri Sosyal Özsaygı alt ölçek puanlarının karşılaştırılması için yapılan ANOVA sonucunda, ülke ana etkisi anlamlı bulunmamıştır. Buna göre farklı ülkelerden olmaları öğrencilerin sosyal özsaygı düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark yaratmamıştır. Ancak bulgular cinsiyet ana etkisinin anlamlı olduğunu göstermektedir yani öğrencilerin cinsiyetlerine bağlı olarak sosyal özsaygı alt ölçeğinde düzeylerinde aldıkları puanlar anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($F_{1-431;0,05} = 6,96$). Bu durum kız öğrencilerin sosyal özsaygı düzeylerinin ($\bar{X} = 13,34$), erkek öğrencilerinkinden ($\bar{X} = 12,57$) anlamlı biçimde daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bulgular "ülke ve cinsiyet" ortak etkisinin anlamlı olmadığını göstermektedir. Buna göre farklı ülkelerden olan erkek ve kız öğrencilerin sosyal özsaygı puanları anlamlı farklılık göstermemektedir.

d) Ev- aileye ilişkin özsaygı

Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Coopersmith Özsaygı Envanteri Ev- Aile Özsaygı alt ölçeğinden aldıkları puanları' nın betimsel istatistikleri Tablo 11' de verilmiştir.

TABLO 11
TÜRIYE VE MAKEDONYA'DAKİ TÜRK ASILLI LİSEÖĞRENCİLERİNİN
EV- AİLE ALT ÖLÇEK PUANLARININ BETİMSSEL İSTATİSTİKLERİ

Ülke	Cinsiyet	\bar{X}	Ss	N
Türk	Erkek	10,06	4,38	130
	Kız	9,39	4,47	113
	Toplam	9,75	4,43	243
Makedon	Erkek	12,45	3,79	150
	Kız	12,36	2,69	49
	Toplam	12,43	3,54	199
Toplam	Erkek	11,34	4,24	280
	Kız	10,29	4,23	162
	Toplam	10,95	4,26	442

Tablo 11' de görüldüğü üzere Türkiye ve Makedonya'daki Ev- Aile Özsaygı alt ölçek puan ortalamaları 9,39 ile 12,45 arasında değişmektedir.

Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Ev- Aile Özsaygı alt ölçek puanlarının karşılaştırılması için yapılan ANOVA sonuçlarına Tablo 12 ' de yer verilmiştir.

TABLO 12
TÜRKİYE VE MAKEDONYA'DAKİ TÜRK ASILLI LİSE ÖĞRENCİLERİNİN
EV- AİLE ÖZSAYGI ALT ÖLÇEK PUANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI
İÇİN YAPILAN ANOVA SONUÇLARI

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p
Ülke	658,908	1	658,908	39,966	,000
Cinsiyet	12,872	1	12,872	,781	,377
Ülke*Cinsiyet	7,642	1	7,642	,464	,496
Hata	7221,148	438	16,487		
Toplam	8033,267	441			

Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Coopersmith Özsaygı Envanteri Ev- Aile Özsaygı alt ölçek puanlarının karşılaştırılması için yapılan ANOVA sonucunda, farklı ülkelerden olmaları öğrencilerin ev-aile özsaygı düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark yarattığı ($F_{1-438;0,05} = 39,96$) bulunmuştur. Bulgular Makedonyalı lise öğrencilerinin ev – aile özsaygı alt ölçek puan ortalamasının ($\bar{X} = 12,43$) Türk öğrencilerin aynı ölçekten aldıkları puan ortalamasından ($\bar{X} = 9,75$) daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Fakat öğrencilerin cinsiyetlerine bağlı olarak ev- aile özsaygı düzeylerinde aldıkları puanların üzerinde anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Bulgular “ülke ve cinsiyet” ortak etkisinin de anlamlı olmadığını ortaya koymaktadır. Buna göre Türkiye ve Makedonya'daki erkek ve kız öğrencilerin ev- aile özsaygı alt ölçek puanları anlamlı farklılık göstermemektedir.

e) Akademik özsaygı puanları

Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Coopersmith Özsaygı Envanteri Akademik Özsaygı alt ölçeğinden aldıkları puanlarının betimsel istatistikleri Tablo 13' te verilmiştir.

TABLO 13
TÜRKİYE VE MAKEDONYA'DAKİ TÜRK ASILLI LİSE ÖĞRENCİLERİNİN
AKADEMİK ÖZSAYGI ALT ÖLÇEK PUANLARININ BETİMSEL
İSTATİSTİKLERİ

Ülke	Cinsiyet	\bar{X}	Ss	N
Türk	Erkek	8,3231	3,4846	130
	Kız	7,9195	3,8209	113
	Toplam	8,1317	3,6430	243
Makedon	Erkek	9,1067	4,0169	150
	Kız	8,9200	4,2992	50
	Toplam	9,0600	4,0791	200
Toplam	Erkek	8,7429	3,7927	280
	Kız	8,2209	3,9876	163
	Toplam	8,5508	3,8693	443

Tablo 13' te görüldüğü üzere Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Akademik Özsaygı alt ölçek puan ortalamaları 7,91 ile 9,10 arasında değişmektedir.

Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Akademik Özsaygı alt ölçek puanlarının karşılaştırılması için yapılan ANOVA sonuçlarına Tablo 14' te yer verilmiştir.

TABLO 14
TÜRKİYE VE MAKEDONYA'DAKİ TÜRK ASILLI LİSE ÖĞRENCİLERİNİN
AKADEMİK ÖZSAYGI ALT ÖLÇEK PUANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI
İÇİN YAPILAN ANOVA SONUÇLARI

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p
Ülke	74,327	1	74,327	5,011	,026
Cinsiyet	8,283	1	8,283	,588	,455
Ülke*Cinsiyet	1,171	1	1,171	,079	,779
Hata	6511,519	439	14,833		
Toplam	6617,607	442			

Türkiye ve Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin Coopersmith Özsaygı Envanteri Akademik Özsaygı alt ölçek puanlarının karşılaştırılması için yapılan ANOVA sonucunda, farklı ülkelere olmaları öğrencilerin akademik özsaygı düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark yarattığı ($F_{1-439;0,05} = 5,01$) bulunmuştur. Bulgular Makedonyalı lise öğrencilerinin akademik özsaygı alt ölçek puan ortalamasının ($\bar{X} = 9,06$) Türk öğrencilerin aynı ölçekten aldıkları puan ortalamasından ($\bar{X} = 8,13$) daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak öğrencilerin cinsiyetlerine bağlı olarak akademik özsaygı düzeylerinde bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Bulgular benzer biçimde "ülke ve cinsiyet" ortak etkisinin de anlamlı olmadığını ortaya koymaktadır. Buna göre Türkiye ve Makedonya'daki erkek ve kız öğrencilerin akademik özsaygı alt ölçek puanları anlamlı farklılık göstermemektedir.

ÖĞRENCİLERİN ÖZSAYGI PUANLARININ SINIF DÜZEYİ BAKIMINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Makedonya' daki eğitim sistemine göre lise eğitim süresi 4 yıl olduğu için sınıf düzeyi aynı olmadığından dolayı iki ülke öğrencileri birbirleri ile karşılaştırılmamış ve sınıf düzeyi değişkeni her iki ülke için ayrı ayrı olarak incelenmiştir. Türkiye ve Makedonya' daki lise öğrencileri sınıf düzeyi açısından kendi aralarında karşılaştırılmıştır.

A) Türkiye' deki Öğrencilerin Özsaygı Puanlarının Sınıf Düzeyi Bakımından Karşılaştırılması

a) Türkiye' deki öğrencilerin Coopersmith Özsaygı Envanteri toplam özsaygı puanlarının sınıf düzeyi bakımından karşılaştırılması

Türkiye' deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Toplam özsaygı puanlarının betimsel istatistikleri Tablo15' te verilmiştir.

TABLO 15
TÜRKİYE'DEKİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINIF VE CİNSİYET GÖRE
TOPLAM ÖZSAYGI PUANLARININ BETİMSSEL İSTATİSTİKLERİ

Sınıf	Cinsiyet	\bar{X}	Ss	N
1. Sınıf	Erkek	64,1500	17,0030	40
	Kız	59,7647	12,5216	34
	Toplam	62,1351	15,1714	74
2. Sınıf	Erkek	69,5088	15,3589	57
	Kız	65,2500	16,9020	40
	Toplam	67,7526	16,0656	97
3. Sınıf	Erkek	71,9394	14,1464	33
	Kız	72,0000	15,4443	39
	Toplam	71,9722	14,7600	72
Toplam	Erkek	68,4769	15,7732	130
	Kız	65,9292	15,8473	113
	Toplam	67,2922	15,8263	243

Tablo 15' te görüldüğü üzere Türkiye'deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Toplam özsaygi puan ortalamaları 59,76 ile 72,00 arasında değişmektedir.

Türkiye' deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Toplam özsaygi puanlarının karşılaştırılması ilişkin yapılan iki faktörlü ANOVA sonuçlarına Tablo 16' da yer verilmiştir.

TABLO 16
TÜRKİYE'DEKİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINIF VE CİNSİYETE GÖRE
TOPLAM ÖZSAYGI PUANLARININ ANOVA SONUÇLARI

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p
Sınıf	3647,031	2	1823,515	7,681	,001
Cinsiyet	481,857	1	481,857	2,030	,156
Sınıf*Cinsiyet	239,952	2	119,976	,505	,604
Hata	56268,842	237	237,421		
Toplam	60614,255	242			

Türkiye'deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Coopersmith Özsaygı Envanteri Toplam özsaygı puanlarının karşılaştırılması için yapılan ANOVA sonucunda, farklı sınıflarda olmaları öğrencilerin toplam özsaygı düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark yarattığı ($F_{2-237;0,05} = 7,681$) bulunmuştur. Bulgular öğrencilerin cinsiyetlerine bağlı olarak toplam özsaygı düzeylerinde bir farklılık olmadığı ortaya koymaktadır. Bulgular benzer biçimde "sınıf ve cinsiyet" ortak etkisinin anlamlı olmadığını göstermektedir. Buna göre farklı sınıflarda olan erkek ve kız öğrencilerin toplam özsaygı puanları anlamlı farklılık göstermemektedir.

Türkiye'deki lise öğrencilerinin sınıf düzeyi değişkenindeki farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla Post – Hoc Tukey (HSD) Testi yapılmış ve grupların anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüş.

Türkiye'deki lise öğrencilerinin sınıf düzeyi değişkeni için yapılan Post – Hoc Tukey (HSD) Testi sonuçları Tablo 17' de verilmiştir.

TABLO 17
TÜRKİYE'DEKİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINIF DÜZEYİ DEĞİŞKENİ
POST – HOC TUKEY (HSD) TESTİ SONUÇLARI

Sınıf	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf
1.Sınıf		,050	,000
2.Sınıf			,186
3.Sınıf			

Toplam Özsayı Puan ortalaması sınıf düzeyi değişkeni açısından incelendiğinde; 1. sınıf öğrencilerinin toplam özsayı puan ortalaması (\bar{X} =62,14) hem 2. sınıf öğrencilerin toplam özsayı puan ortalaması (\bar{X} =67,75) hem de 3. sınıf öğrencilerin toplam özsayı puan ortalamasından (\bar{X} =71,97) istatistiksel açıdan anlamlı derecede düşük olduğu bulunmuştur. Diğer gruplar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

b) Türkiye' deki öğrencilerin genel özsayı puanlarının sınıf düzeyi bakımından karşılaştırılması

Türkiye' deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Coopersmith Özsayı Envanteri Genel Özsayı alt ölçek puanlarının betimsel istatistikleri Tablo 18' de verilmiştir.

TABLO18
TÜRKİYE'DEKİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINIF VE CİNSİYETE GÖRE
GENEL ÖZSAYGI ALT ÖLÇEK PUANLARININ BETİMSSEL
İSTATİSTİKLERİ

Sınıf	Cinsiyet	\bar{X}	Ss	N
1. Sınıf	Erkek	34,6000	9,9351	40
	Kız	31,1176	8,2122	34
	Toplam	33,0000	9,2883	74
2. Sınıf	Erkek	38,5263	8,2853	57
	Kız	35,3000	9,3540	40
	Toplam	37,1959	8,8395	97
3. Sınıf	Erkek	38,9091	8,5160	33
	Kız	39,0256	9,3569	39
	Toplam	38,9722	8,9190	72
Toplam	Erkek	37,4154	9,0114	130
	Kız	35,3274	9,4966	113
	Toplam	36,4444	9,2798	243

Tablo 18' de görüldüğü üzere Türkiye'deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Genel Özsaygı alt ölçek puan ortalamaları 31,11 ile 39,02 arasında değişmektedir.

Türkiye' deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Genel Özsaygı alt ölçek puanlarının karşılaştırılması ilişkin yapılan iki faktörlü ANOVA sonuçlarına Tablo 19' da yer verilmiştir.

TABLO 19
TÜRKİYE'DEKİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINIF VE CİNSİYETE GÖRE
GENEL ÖZSAYGI ALT ÖLÇEK PUANLARININ ANOVA SONUÇLARI

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p
Sınıf	1414,495	2	707,248	8,832	,000
Cinsiyet	284,213	1	284,213	3,549	,061
Sınıf*Cinsiyet	150,244	2	75,122	,938	,393
Hata	18979,442	237	80,082		
Toplam	20840,000	242			

Türkiye'deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Coopersmith Özsaygı Envanteri Genel Özsaygı alt ölçek puanlarının karşılaştırılması için yapılan ANOVA sonucunda, farklı sınıflarda olmaları öğrencilerin genel özsaygı düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark yarattığı ($F_{2-237;0,05} = 8,832$) bulunmuştur. Ancak öğrencilerin cinsiyetlerine bağlı olarak genel özsaygı düzeylerinde bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Bulgular "sınıf ve cinsiyet" ortak etkisinin de anlamlı olmadığını göstermektedir. Buna göre farklı sınıflarda olan erkek ve kız öğrencilerin genel özsaygı puanları anlamlı farklılık göstermemektedir.

Türkiye'deki lise öğrencilerinin sınıf düzeyi değişkenindeki farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla Post – Hoc Tukey (HSD) Testi yapılmış ve grupların anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüş.

Türkiye'deki lise öğrencilerinin sınıf düzeyi değişkeni için yapılan Post – Hoc Tukey (HSD) Testi sonuçları Tablo 20' de verilmiştir.

TABLO 20
TÜRKİYE'DEKİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINIF DÜZEYİ DEĞİŞKENİ
POST – HOC TUKEY (HSD) TESTİ SONUÇLARI

Sınıf	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf
1.Sınıf		,008	,000
2.Sınıf			,414
3.Sınıf			

Genel Özsayı Alt Ölçek puan ortalaması sınıf düzeyi değişkeni açısından incelendiğinde; 1. sınıf öğrencilerinin genel özsayı puan ortalaması ($\bar{X}=33,00$) hem 2. sınıf öğrencilerin genel özsayı puan ortalaması ($\bar{X}=37,19$) hem de 3. sınıf öğrencilerin genel özsayı puan ortalamasından ($\bar{X}=38,97$) istatistiksel açıdan anlamlı derecede düşük olduğu bulunmuştur. Diğer gruplar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

c) Türkiye' deki öğrencilerin sosyal özsayı puanlarının sınıf düzeyi bakımından karşılaştırılması

Türkiye' deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Coopersmith Özsayı Envanteri Sosyal Özsayı alt ölçek puanlarının betimsel istatistikleri Tablo 21' de verilmiştir.

TABLO 21
TÜRKİYE'DEKİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINIF VE CİNSİYET GÖRE
SOSYAL ÖZSAYGI ALT ÖLÇEK PUANLARININ BETİMSSEL
İSTATİSTİKLERİ

Sınıf	Cinsiyet	\bar{X}	Ss	N
1. Sınıf	Erkek	12,1000	3,0365	40
	Kız	12,8824	3,0427	34
	Toplam	12,4595	3,0439	74
2. Sınıf	Erkek	13,2143	2,4621	57
	Kız	13,0256	2,8606	40
	Toplam	13,1368	2,6199	97
3. Sınıf	Erkek	13,2903	2,1632	31
	Kız	14,1538	2,4445	39
	Toplam	13,7714	2,3478	70
Toplam	Erkek	12,8819	2,6265	127
	Kız	13,3750	2,8160	112
	Toplam	13,1130	2,7224	239

Tablo 21' de görüldüğü üzere Türkiye'deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Sosyal Özsaygı alt ölçek puan ortalamaları 12,10 ile 14,15 arasında değişmektedir.

Türkiye' deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Sosyal Özsaygı alt ölçek puanlarının karşılaştırılması ilişkin yapılan iki faktörlü ANOVA sonuçlarına Tablo 22' de yer verilmiştir.

TABLO 22
TÜRKİYE' DEKİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINIF VE CİNSİYETE GÖRE
SOSYAL ÖZSAYGI ALT ÖLÇEK PUANLARININ ANOVA SONUÇLARI

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p
Sınıf	54,021	2	27,011	3,753	,025
Cinsiyet	13,629	1	13,629	1,894	,170
Sınıf*Cinsiyet	14,325	2	7,163	,995	,371
Hata	1676,996	233	7,197		
Toplam	1763,950	238			

Türkiye'deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Coopersmith Özsaygı Envanteri Sosyal Özsaygı alt ölçek puanlarının karşılaştırılması için yapılan ANOVA sonucunda, farklı sınıflarda olmaları öğrencilerin sosyal özsaygı düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark yarattığı ($F_{2-238;0,05} = 3,753$) bulunmuştur. Fakat öğrencilerin cinsiyetlerine bağlı olarak sosyal özsaygı düzeylerinde bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Bulgular "sınıf ve cinsiyet" ortak etkisinin anlamlı olmadığını ortaya koymaktadır. Buna göre farklı sınıflarda olan erkek ve kız öğrencilerin toplam özsaygı puanları anlamlı farklılık göstermemektedir.

Türkiye'deki lise öğrencilerinin sınıf düzeyi değişkenindeki farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla Post – Hoc Tukey (HSD) Testi yapılmış ve grupların anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür.

Türkiye'deki lise öğrencilerinin sınıf düzeyi değişkeni için yapılan Post – Hoc Tukey (HSD) Testi sonuçları Tablo 23' te verilmiştir.

TABLO 23
TÜRKİYE'DEKİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINIF DÜZEYİ DEĞİŞKENİ
POST – HOC TUKEY (HSD) TESTİ SONUÇLARI

Sınıf	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf
1.Sınıf		,236	,010
2.Sınıf			,293
3.Sınıf			

Sosyal Özsayı Alt Ölçek puan ortalaması sınıf düzeyi değişkeni açısından incelendiğinde; 1. sınıf öğrencilerinin sosyal özsayı puan ortalaması ($\bar{X}=12,45$) 3. sınıf öğrencilerin sosyal özsayı puan ortalamasından ($\bar{X}=13,77$) istatistiksel açıdan anlamlı derecede düşük olduğu bulunmuştur. Diğer gruplar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

d) Türkiye' deki öğrencilerin ev- aile özsayı puanlarının sınıf düzeyi bakımından karşılaştırılması

Türkiye' deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Coopersmith Özsayı Envanteri Ev– Aile Özsayı alt ölçek puanlarının betimsel istatistikleri Tablo 24' te verilmiştir.

TABLO 24
TÜRKİYE'DEKİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINIF VE CİNSİYETE GÖRE
EV- AİLE ÖZSAYGI ALT ÖLÇEK PUANLARININ BETİMSEL
İSTATİSTİKLERİ

Sınıf	Cinsiyet	\bar{X}	Ss	N
1. Sınıf	Erkek	8,6500	4,3768	40
	Kız	8,5294	4,5476	34
	Toplam	8,5946	4,4257	74
2. Sınıf	Erkek	10,2105	4,3207	57
	Kız	9,2500	4,6561	40
	Toplam	9,8144	4,4635	97
3. Sınıf	Erkek	11,5152	4,0936	33
	Kız	10,3077	4,1685	39
	Toplam	10,8611	4,1496	72
Toplam	Erkek	10,0615	4,3841	130
	Kız	9,3982	4,4792	113
	Toplam	9,7531	4,4318	243

Tablo 24' te görüldüğü üzere Türkiye'deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Ev- Aile Özsaygı alt ölçek puan ortalamaları 8,52 ile 11,51 arasında değişmektedir.

Türkiye' deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Ev- Aile Özsaygı alt ölçek puanlarının karşılaştırılması ilişkin yapılan iki faktörlü ANOVA sonuçlarına Tablo 25' te yer verilmiştir.

TABLO 25
TÜRKİYE'DEKİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINIF VE CİNSİYETE GÖRE EV-
AİLE ÖZSAYGI ALT ÖLÇEK PUANLARININ ANOVA SONUÇLARI

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p
Sınıf	195,382	2	97,691	5,126	,007
Cinsiyet	34,255	1	34,255	1,797	,181
Sınıf*Cinsiyet	12,023	2	6,011	,315	,730
Hata	4517,094	237	19,059		
Toplam	4753,185	242			

Türkiye'deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Coopersmith Özsaygı Envanteri Ev- Aile Özsaygı alt ölçek puanlarının karşılaştırılması için yapılan ANOVA sonucunda, farklı sınıflarda olmaları öğrencilerin ev- aile özsaygı düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark yarattığı ($F_{2-237;0,05} = 5,126$) bulunmuştur. Fakat öğrencilerin cinsiyetlerine bağlı olarak ev- aile özsaygı düzeylerinde bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Bulgular benzer biçimde "sınıf ve cinsiyet" ortak etkisi anlamlı olmadığını ortaya koymaktadır. Buna göre farklı sınıflarda olan erkek ve kız öğrencilerin toplam özsaygı puanları anlamlı farklılık göstermemektedir.

Türkiye'deki lise öğrencilerinin sınıf düzeyi değişkenindeki farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla Post – Hoc Tukey (HSD) Testi yapılmış ve grupların anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüş.

Türkiye'deki lise öğrencilerinin sınıf düzeyi değişkeni için yapılan Post – Hoc Tukey (HSD) Testi sonuçlarına Tablo 26' da yer verilmiştir.

TABLO 26
TÜRKİYE'DEKİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINIF DÜZEYİ DEĞİŞKENİ
POST – HOC TUKEY (HSD) TESTİ SONUÇLARI

Sınıf	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf
1.Sınıf		,168	,005
2.Sınıf			,273
3.Sınıf			

Ev – Aile Özsaygı Alt Ölçek puan ortalaması sınıf düzeyi değişkeni açısından incelendiğinde; 1. sınıf öğrencilerinin ev – aile özsaygı puan ortalaması ($\bar{X}=8,59$) 3. sınıf öğrencilerin ev – aile özsaygı puan ortalamasından($\bar{X}=10,86$) istatistiksel açıdan anlamlı derecede düşük olduğu bulunmuştur. Diğer gruplar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

e) Türkiye' deki öğrencilerin akademik özsaygı puanlarının sınıf düzeyi bakımından karşılaştırılması

Türkiye' deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Coopersmith Özsaygı Envanteri Akademik Özsaygı alt ölçek puanlarının betimsel istatistikleri Tablo 27' de verilmiştir.

TABLO 27
TÜRKİYE'DEKİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINIF VE CİNSİYET GÖRE
AKADEMİK ÖZSAYGI ALT ÖLÇEK PUANLARININ BETİMSEL
İSTATİSTİKLERİ

Sınıf	Cinsiyet	\bar{X}	Ss	N
1. Sınıf	Erkek	8,8000	3,5023	40
	Kız	7,2353	3,1145	34
	Toplam	8,0811	3,3992	74
2. Sınıf	Erkek	7,7193	3,5544	57
	Kız	7,9000	4,1000	40
	Toplam	7,7938	3,7692	97
3. Sınıf	Erkek	8,7879	3,2764	33
	Kız	8,5128	4,0709	39
	Toplam	8,6389	3,7049	72
Toplam	Erkek	8,3231	3,4846	130
	Kız	7,9115	3,8209	113
	Toplam	8,1317	3,6430	243

Tablo 27' de görüldüğü üzere Türkiye'deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Akademik Özsaygı alt ölçek puan ortalamaları 7,23 ile 8,80 arasında değişmektedir.

Türkiye' deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Akademik Özsaygı alt ölçek puanlarının karşılaştırılması ilişkin yapılan iki faktörlü ANOVA sonuçların Tablo 28' de verilmiştir.

TABLO 28
TÜRKİYE'DEKİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINIF VE CİNSİYETE GÖRE
AKADEMİK ÖZSAYGI ALT ÖLÇEK PUANLARININ
ANOVA SONUÇLARI

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p
Sınıf	29,931	2	14,965	1,131	,324
Cinsiyet	18,002	1	18,002	1,361	,245
Sınıf*Cinsiyet	32,626	2	16,313	1,233	,295
Hata	3134,885	237	13,227		
Toplam	3211,786	242			

Türkiye' deki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Coopersmith Özsaygı Envanteri Akademik puanlarının karşılaştırılması için yapılan ANOVA sonucunda, farklı sınıflarda olmaları öğrencilerin akademik özsaygı düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığı bulunmuştur. Aynı şekilde öğrencilerin cinsiyetlerine bağlı olarak akademik özsaygı düzeylerinde de bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Bulgular benzer biçimde "sınıf ve cinsiyet" ortak etkisinin de anlamlı olmadığını ortaya koymaktadır. Buna göre farklı sınıflarda olan erkek ve kız öğrencilerin akademik özsaygı puanları anlamlı farklılık göstermemektedir.

B) Makedonya'daki Türk asıllı Öğrencilerin Özsaygı Puanlarının Sınıf Düzeyi Bakımından Karşılaştırılması

a) Makedonya'daki Türk asıllı öğrencilerin toplam özsaygı puanlarının sınıf düzeyi bakımından karşılaştırılması

Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Coopersmith Özsaygı Envanteri Toplam puanlarının betimsel istatistikleri Tablo 29' da verilmiştir

TABLO 29
 MAKEDONYA'DAKİ TÜRK ASILLI LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINIF VE
 CİNSİYET GÖRE TOPLAM ÖZSAYGI PUANLARININ BETİMSEL
 İSTATİSTİKLERİ

Sınıf	Cinsiyet	\bar{X}	Ss	N
1. Sınıf	Erkek	71,5455	15,7235	44
	Kız	68,9474	10,7985	19
	Toplam	70,7619	14,3793	63
2. Sınıf	Erkek	75,1628	12,9042	43
	Kız	77,8000	12,8737	10
	Toplam	75,6604	12,8166	53
3. Sınıf	Erkek	72,7857	13,4587	28
	Kız	75,8000	17,1645	10
	Toplam	73,5789	14,3470	38
4. Sınıf	Erkek	78,2353	13,4007	34
	Kız	74,0000	12,8685	11
	Toplam	77,2000	13,2555	45
Toplam	Erkek	74,3490	14,0937	149
	Kız	73,2000	13,1924	50
	Toplam	74,0603	13,8489	199

Tablo 29' da görüldüğü üzere Makedonya'daki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Toplam özsaygı puan ortalamaları 68,94 ile 78,23 arasında değişmektedir.

Makedonya' daki Türk asıllı lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Toplam Özsayı puanlarının karşılaştırılması ilişkin yapılan iki faktörlü ANOVA sonuçlarına Tablo 30' da yer verilmiştir.

TABLO 30
MAKEDONYA'DAKİ TÜRK ASILLI LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINIF VE
CİNSİYETE GÖRE TOPLAM ÖZSAYGI PUANLARININ ANOVA
SONUÇLARI

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p
Sınıf	1088,671	3	362,890	1,907	,130
Cinsiyet	3,072	1	3,072	,016	,899
Sınıf*Cinsiyet	343,693	3	114,564	,602	,614
Hata	36339,749	191	190,260		
Toplam	37975,276	198			

Makedonya' daki Türk asıllı lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Coopersmith Özsayı Envanteri Toplam özsayı puanlarının karşılaştırılması için yapılan ANOVA sonucunda, farklı sınıflarda olmaları öğrencilerin toplam özsayı düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığı bulunmuştur. Bulgular benzer biçimde öğrencilerin cinsiyetlerine bağlı olarak toplam özsayı düzeylerinde bir farklılık olmadığını ortaya koymaktadır. Aynı şekilde "sınıf ve cinsiyet" ortak etkisi de anlamlı bulunmamıştır. Buna göre farklı sınıflarda olan erkek ve kız öğrencilerin toplam özsayı puanları anlamlı farklılık göstermemektedir.

b) Makedonya'daki Türk asıllı öğrencilerin genel özsaygı puanlarının sınıf düzeyi bakımından karşılaştırılması

Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Coopersmith Özsaygı Envanteri Genel Özsaygı alt ölçek puanlarının betimsel istatistikleri Tablo 31' de verilmiştir.

TABLO 31
MAKEDONYA'DAKİ TÜRK ASILLI LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINIF VE CİNSİYET GÖRE GENEL ÖZSAYGI ALT ÖLÇEK PUANLARININ BETİMSEL İSTATİSTİKLERİ

Sınıf	Cinsiyet	\bar{X}	Ss	N
1. Sınıf	Erkek	39,0233	7,6266	43
	Kız	36,1053	6,7814	19
	Toplam	38,1290	7,4470	62
2. Sınıf	Erkek	41,1628	7,5622	43
	Kız	42,0000	8,3266	10
	Toplam	41,3208	7,6353	53
3. Sınıf	Erkek	40,2857	7,9947	28
	Kız	39,6000	9,9241	10
	Toplam	40,1053	8,4078	38
4. Sınıf	Erkek	42,6471	5,8407	34
	Kız	41,0909	7,5027	11
	Toplam	42,2667	6,2318	45
Toplam	Erkek	40,7162	7,3586	148
	Kız	39,0800	8,0833	50
	Toplam	40,3030	7,5608	198

Tablo 31’ de görüldüğü üzere Makedonya’ daki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Genel Özsaygı alt ölçek puan ortalamaları 36,10 ile 42,64 arasında değişmektedir.

Makedonya’daki Türk asıllı lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Genel Özsaygı alt ölçek puanlarının karşılaştırılması ilişkin yapılan iki faktörlü ANOVA sonuçlarına Tablo 32’ de yer verilmiştir.

TABLO 32
MAKEDONYA’DAKİ TÜRK ASILLI LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINIF VE
CİNSİYETE GÖRE GENEL ÖZSAYGI ALT ÖLÇEK PUANLARININ ANOVA
SONUÇLARI

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p
Sınıf	508,231	3	169,410	3,037	,030
Cinsiyet	41,050	1	41,050	,736	,392
Sınıf*Cinsiyet	74,813	3	24,938	,447	,720
Hata	10597,415	190	55,776		
Toplam	11261,818	197			

Makedonya’daki Türk asıllı lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Coopersmith Özsaygı Envanteri Genel Özsaygı alt ölçek puanlarının karşılaştırılması için yapılan ANOVA sonucunda, farklı sınıflarda olmaları öğrencilerin genel özsaygı düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark yarattığı ($F_{3-190;0,05} = 3,037$) bulunmuştur. Fakat öğrencilerin cinsiyetlerine bağlı olarak genel özsaygı düzeylerinde bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Bulgular ayrıca “sınıf ve cinsiyet” ortak etkisi de anlamlı olmadığını ortaya koymaktadır. Buna göre farklı sınıflarda olan erkek ve kız öğrencilerin genel özsaygı puanları anlamlı farklılık göstermemektedir.

Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin sınıf düzeyi değişkenindeki farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla Post – Hoc Tukey (HSD) Testi yapılmış ve grupların anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüş.

Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin sınıf düzeyi değişkeni için yapılan Post – Hoc Tukey (HSD) Testi sonuçları Tablo 33' de verilmiştir.

TABLO 33
MAKEDONYA'DAKİ TÜRK ASILLI LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINIF DÜZEYİ DEĞİŞKENİ POST – HOC TUKEY (HSD) TESTİ SONUÇLARI

Sınıf	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf
1.Sınıf		,103	,571	,026
2.Sınıf			,869	,923
3.Sınıf				,552
4.Sınıf				

Genel Özsayı Alt Ölçek puan ortalaması sınıf düzeyi değişkeni açısından incelendiğinde; 1. sınıf öğrencilerinin genel özsayı puan ortalaması ($\bar{X}=38,12$) 4. sınıf öğrencilerin genel özsayı puan ortalamasından($\bar{X}=42,26$) istatistiksel açıdan anlamlı derecede düşük olduğu bulunmuştur. Diğer gruplar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

b) Makedonya'daki Türk asıllı öğrencilerin sosyal özsayı puanlarının sınıf düzeyi bakımından karşılaştırılması

Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Coopersmith Özsayı Envanteri Sosyal Özsayı alt ölçek puanlarının betimsel istatistikleri Tablo 34' te verilmiştir.

TABLO 34
 MAKEDONYA'DAKİ TÜRK ASILLI LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINIF VE
 CİNSİYET GÖRE SOSYAL ÖZSAYGI ALT ÖLÇEK PUANLARININ
 BETİMSEL İSTATİSTİKLERİ

Sınıf	Cinsiyet	\bar{X}	Ss	N
1. Sınıf	Erkek	11,9048	2,3768	42
	Kız	12,8889	2,4944	18
	Toplam	12,2000	2,4342	60
2. Sınıf	Erkek	12,9767	2,4831	43
	Kız	13,6000	2,0655	10
	Toplam	13,0943	2,4040	53
3. Sınıf	Erkek	11,1034	2,7037	29
	Kız	14,2000	1,1352	10
	Toplam	11,8974	2,7510	39
4. Sınıf	Erkek	13,0303	2,3516	33
	Kız	12,7273	2,4120	11
	Toplam	12,9545	2,3422	44
Toplam	Erkek	12,3129	2,5610	147
	Kız	13,2653	2,1868	49
	Toplam	12,5510	2,5017	196

Tablo 34' te görüldüğü üzere Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Sosyal Özsaygı alt ölçek puan ortalamaları 11,10 ile 14,20 arasında değişmektedir.

Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Sosyal Özsaygı alt ölçek puanlarının karşılaştırılması ilişkin yapılan iki faktörlü ANOVA sonuçlarına Tablo 35' te yer verilmiştir.

TABLO 35
MAKEDONYA'DAKİ TÜRK ASILLI LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINIF VE
CİNSİYETE GÖRE SOSYAL ÖZSAYGI ALT ÖLÇEK PUANLARININ
ANOVA SONUÇLARI

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p
Sınıf	16,521	3	5,507	,953	416
Cinsiyet	42,259	1	42,259	7,314	,007
Sınıf*Cinsiyet	47,778	3	15,926	2,756	,044
Hata	1086,215	188	5,778		
Toplam	32096,000	196			

Makedonya' daki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Coopersmith Özsaygı Envanteri Sosyal Özsaygı alt ölçek puanlarının karşılaştırılması için yapılan ANOVA sonucunda, farklı sınıflarda olmaları öğrencilerin sosyal özsaygı düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığı ancak cinsiyetin öğrencilerin sosyal özsaygı düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark yarattığı ($F_{1-188;0,05} = 7,314$) bulunmuştur. Bulgular erkek öğrencilerin sosyal özsaygı puan ortalamasının ($\bar{X} = 12,88$), kız öğrencilerin sosyal özsaygı puan ortalamasından ($\bar{X} = 13,37$) daha düşük olduğu ortaya koymaktadır. Bulgular ayrıca "sınıf ve cinsiyet" ortak etkisinin de anlamlı ($F_{3-188;0,05} = 2,756$) olduğunu göstermektedir. Buna göre farklı sınıflarda olan erkek ve kız öğrencilerin sosyal özsaygı puanları anlamlı farklılık göstermektedir.

Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin sınıf düzeyi değişkenindeki farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla Post – Hoc Tukey (HSD) Testi yapılmış ve grupların anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüş.

Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin sınıf düzeyi değişkeni için yapılan Post – Hoc Tukey (HSD) Testi sonuçları Tablo 36' da verilmiştir.

TABLO 36
MAKEDONYA'DAKİ TÜRK ASILLI LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINIF DÜZEYİ DEĞİŞKENİ POST – HOC TUKEY (HSD) TESTİ SONUÇLARI

Sınıf	2.Sınıf erkek	3.Sınıf erkek	3.Sınıf kız	4.Sınıf erkek
2.Sınıf erkek		,030	,833	,953
3.Sınıf erkek			,013	,039
3.Sınıf kız				,879
4.Sınıf erkek				

Sosyal Özsayı Puan ortalaması sınıf düzeyi değişkeni açısından incelendiğinde; 2. sınıf erkek öğrencilerinin sosyal özsayı puan ortalaması ($\bar{X} = 12,92$) 3. sınıf erkek öğrencilerin sosyal özsayı puan ortalamasından ($\bar{X} = 11,10$) daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bulgular 3. sınıf kız öğrencilerin sosyal özsayı puan ortalamasının ($\bar{X} = 14,20$) 3. sınıf erkek öğrencilerin sosyal özsayı puan ortalamasından ($\bar{X} = 11,10$) daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bulgular benzer biçimde 4. sınıf erkek öğrencilerin sosyal özsayı puan ortalamasının ($\bar{X} = 13,03$) 3. sınıf erkek öğrencilerin sosyal özsayı puan ortalamasından ($\bar{X} = 11,10$) daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer gruplar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

d) Makedonya'daki Türk asıllı öğrencilerin ev- aile özsaygı puanlarının sınıf düzeyi bakımından karşılaştırılması

Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Coopersmith Özsaygı Envanteri Ev- Aile Özsaygı alt ölçek puanlarının betimsel istatistikleri Tablo 37 ' de verilmiştir.

TABLO 37
MAKEDONYA'DAKİ TÜRK ASILLI LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINIF VE CİNSİYETE GÖRE EV- AİLE ÖZSAYGI ALT ÖLÇEK PUANLARININ BETİMSEL İSTATİSTİKLERİ

Sınıf	Cinsiyet	\bar{X}	Ss	N
1. Sınıf	Erkek	12,2273	4,6499	44
	Kız	12,0000	2,9059	19
	Toplam	12,1587	4,1783	63
2. Sınıf	Erkek	12,0465	3,1316	43
	Kız	12,4000	2,0655	10
	Toplam	12,1132	2,9460	53
3. Sınıf	Erkek	12,8966	3,4881	29
	Kız	12,8000	3,1552	10
	Toplam	12,8718	3,3653	39
4. Sınıf	Erkek	12,8824	3,6578	34
	Kız	12,6000	2,6749	10
	Toplam	12,8182	3,4322	44
Toplam	Erkek	12,4533	3,7943	150
	Kız	12,3673	2,6979	49
	Toplam	12,4322	3,5496	199

Tablo 37' de görüldüğü üzere Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Ev- Aile Özsaygı alt ölçek puan ortalamaları 12,00 ile 12,89 arasında değişmektedir.

Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Ev- Aile Özsaygı alt ölçek puanlarının karşılaştırılması ilişkin yapılan iki faktörlü ANOVA sonuçlarına Tablo 38' de yer verilmiştir.

TABLO 38
MAKEDONYA'DAKİ TÜRK ASILLI LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINIF VE
CİNSİYETE GÖRE EV- AİLE ÖZSAYGI ALT ÖLÇEK PUANLARININ
ANOVA SONUÇLARI

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p
Sınıf	14,882	3	4,961	,384	,765
Cinsiyet	,138	1	,138	,011	,918
Sınıf*Cinsiyet	2,130	3	,710	,055	,983
Hata	2468,253	191	12,923		
Toplam	2494,834	198			

Makedonya' daki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Coopersmith Özsaygı Envanteri Ev- Aile puanlarının karşılaştırılması için yapılan ANOVA sonucunda, farklı sınıflarda olmaları öğrencilerin ev- aile özsaygı düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığı ve öğrencilerin cinsiyetlerine bağlı olarak ev- aile özsaygı düzeylerinde bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Bulgular aynı zamanda "sınıf ve cinsiyet" ortak etkisinin de anlamlı olmadığını ortaya koymaktadır. Buna göre farklı sınıflarda olan erkek ve kız öğrencilerin ev- aile özsaygı puanları anlamlı farklılık göstermemektedir.

e) Makedonya'daki Türk asıllı öğrencilerin akademik özsaygı puanlarının sınıf düzeyi bakımından karşılaştırılması

Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Coopersmith Özsaygı Envanteri Akademik Özsaygı alt ölçek puanlarının betimsel istatistikleri Tablo 39' da verilmiştir.

TABLO 39

MAKEDONYA'DAKİ TÜRK ASILLI LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINIF VE CİNSİYETE GÖRE AKADEMİK ÖZSAYGI ALT ÖLÇEK PUANLARININ BETİMSSEL İSTATİSTİKLERİ

Sınıf	Cinsiyet	\bar{X}	Ss	N
1. Sınıf	Erkek	9,3636	3,9947	44
	Kız	8,4211	4,4511	19
	Toplam	9,0794	4,1242	63
2. Sınıf	Erkek	8,9767	3,6087	43
	Kız	9,8000	4,0496	10
	Toplam	9,1321	3,6691	53
3. Sınıf	Erkek	7,9310	4,4555	29
	Kız	9,2000	5,3499	10
	Toplam	8,2564	4,6606	39
4. Sınıf	Erkek	9,9412	4,0746	34
	Kız	8,7273	3,6080	11
	Toplam	9,6444	3,9609	45
Toplam	Erkek	9,1067	4,0169	150
	Kız	8,9200	4,2992	50
	Toplam	9,0600	4,0791	200

Tablo 39' de görüldüğü üzere Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Akademik Özsaygı alt ölçek puan ortalamaları 7,93 ile 9,94 arasında değişmektedir.

Makedonya'daki Türk asıllı lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Akademik Özsaygı alt ölçek puanlarının karşılaştırılması ilişkin yapılan iki faktörlü ANOVA sonuçların Tablo 40' ta verilmiştir.

TABLO 40
MAKEDONYA'DAKİ TÜRK ASILLI LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINIF VE
CİNSİYETE GÖRE AKADEMİK ÖZSAYGI ALT ÖLÇEK PUANLARININ
ANOVA SONUÇLARI

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p
Sınıf	14,665	3	4,888	,291	,832
Cinsiyet	,009	1	,009	,001	,981
Sınıf*Cinsiyet	40,378	3	13,459	,800	,495
Hata	3228,916	192	16,817		
Toplam	3311,280	200			

Makedonya' daki lise öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre Coopersmith Özsaygı Envanteri Akademik puanlarının karşılaştırılması için yapılan ANOVA sonucunda, farklı sınıflarda olmaları öğrencilerin akademik özsaygı düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığı bulunmuştur. Benzer biçimde öğrencilerin cinsiyetlerine bağlı olarak akademik özsaygı düzeylerinde bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Bulgular ayrıca "sınıf ve cinsiyet" ortak etkisinin anlamlı olmadığını ortaya koymaktadır. Buna göre farklı sınıflarda olan erkek ve kız öğrencilerin akademik- okul özsaygı puanları anlamlı farklılık göstermemektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu araştırmada Türkiye ve Makedonya' daki Türk asıllı lise öğrencilerinin özsaygı düzeyleri (Toplam, Genel, Sosyal, Ev- Aile, Akademik özsaygı) ülke, cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenleri açısından incelenmiştir.

İlgili literatüre bakıldığında, özsaygı araştırmalarında genellikle sadece toplam özsaygı puanı üzerinde çalışıldığı görülmüştür (Arbona& Power, 2003; Chan, 2000; Chapman& Mullis, 2002; Connor ve diğerleri, 2004; Çuhadaroğlu, 1986; İnanç, 1997; Kobayashi & Brown, 2003; Lane ve diğerleri, 2004; Sam, 2000; Saracaloğlu, 2000; Zhang& Norvilitis, 2002). Bu araştırmada sonuçların tartışılması toplam özsaygı ve alt ölçekler ile ele alınmıştır.

1. Türkiye ve Makedonya'daki Türk Asıllı Öğrencilerinin Özsaygı Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Türk ve Makedon öğrencilerin özsaygı düzeylerini karşılaştıran bu araştırmada, toplam özsaygı (Tablo – 6), genel özsaygı (Tablo – 8), ev –aile özsaygı (Tablo – 12) ve akademik özsaygı (Tablo – 14) puanları bakımından Türk ve Türk asıllı Makedon öğrenciler arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Sözü edilen bütün bu alt ölçeklerde Türk asıllı Makedon öğrencilerin özsaygı puanları Türkiye'deki öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Sosyal özsaygı (Tablo –10) puanları bakımından ise her iki ülke öğrencilerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Araştırmada Türk öğrencilerin özsaygı düzeyleri Makedon öğrencilerin özsaygı düzeylerinden daha düşük bulunmasının nedeni, eğitim sistemlerinin farklı olmasıyla ilişkilendirilebilir. Kuzgun (2000), Türk eğitim

sisteminde, çağdaş anlamda, rehberlik hizmetlerinin geliştirilemediğini vurgulamaktadır. Okullarda öğrencilerin üst düzeyde mesleklere özendirildiğini her mesleğin önemli ve saygın olduğu anlayışı üzerinde yeterince durulmadığını ve bu anlayış ile gençlerin ancak üniversitede bir lisans programına yerleştikleri takdirde mutlu olabilecekleri yolunda inançlar oluşturduklarını belirtmektedir. Böylece çocukların ulaşmayı arzuladıkları ideal benlikleri yüksek olmaktadır.

Pişkin' in (2002) belirttiğine göre, okul çağındaki çocukların ideal hedeflerini belirlemede çevresindeki kişilerden etkilenmeleri ve ideal benliğe ulaşma çabaları bu dönemde oldukça sık görülmektedir. Çocuğun ideal benliği yüksek olması ve buna ulaşmasındaki olanakların sağlanmaması özsaygısını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu doğrultudan yola çıkarak bireylerin ideal benliklerine ulaşamamaları sosyal gelişimlerini, kişilik gelişimlerini ve dolayısıyla özsaygılarını olumsuz yönde etkileyebilir. Makedon öğrencilerin özsaygı düzeylerinin yüksek olmamasını çok yoğun bir eğitim programı ve sınav sisteminin olmaması, diğer değişkenlerle birlikte bu sonucu ortaya çıkarmış olabilir. Yukarıda da belirtildiği gibi Türk öğrenciler sınav merkezli bir eğitim sürdürmektedirler. Üniversite sınavlarına girmelerine rağmen üniversiteyi kazanan öğrencilerin sayısı daha azdır ancak Makedonyadaki öğrenciler bu kadar büyük bir rekabet içinde değiller ve dolayısıyla ideal hedeflerine ulaşmada belki de Türkiyedeki akranlarından daha şanslı oldukları söylenebilir. Bu durum da Makedonyalı öğrencilerin özsaygı düzeylerinin Türkiyedeki öğrencilerden daha yüksek olması sonucunu doğurmuş olabilir.

İki ülke öğrencileri arasında özsaygı düzeylerinde gözlenen farklılıklar belki de iki ülkenin kültürel yapısıyla bağlantı kurulabilir. Kültür bir toplumun yaşayış tarzıdır. Her toplum farklı bir kültürden oluşmakta ve bireyleri tutumları, davranışları, inançları kültürün etkisi altında gelişmektedir. Dolayısıyla kültür, bireyin kişiliğini doğrudan etkilemektedir. Özgünoğlu (1991) kültürün değer yargıları ve adet farklılıklarının, kişiliğin

şekillenmesinde önemli rolünün olduğunu vurgulamaktadır. Bu doğrultudan yola çıkarak Türkiye ve Makedonya'daki lise öğrencilerinin özsaygı düzeylerinde gözlenen farklılıklar kültürel yapı ile ilişkilendirilebilir.

Literatür incelendiğinde Türk ve Makedon ilköğretim öğrencilerin benlik kavramı puanlarına ilişkin Saracaloğlu'nun (2000) araştırma sonuçları ile bu araştırmanın sonuçları tutarlı değildir. Saracaloğlu yaptığı çalışmada, Türk öğrencilerin benlik kavramı puanlarının Makedon öğrencilerin benlik kavramı puanlarından anlamlı derecede daha yüksek olduğunu bulmuştur. Ancak Saracaloğlunun çalışması ilköğretim öğrencileri ile yapılmış, bundan destek alarak diyebiliriz ki yaşları büyüdükçe öğrencilerin sorumluluklarının artması benlik kavramları ve özsaygı düzeylerinde değişikliklere neden olmuş olabilir. Ancak sosyal bilimlerde bir yada iki araştırma sonucu ile net bir yorum yapabilmek mümkün değildir belki de bu iki ülke öğrencileri ile ilgili daha kapsamlı çalışmalar yapıldığında daha güvenilir yorumlar yapmak mümkün olacaktır.

2. Öğrencilerinin Özsaygı Puanlarını Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştıran Bulguların Tartışılması

Öğrencilerin genel özsaygı (Tablo 8) ve sosyal özsaygı (Tablo 10) düzeylerinde cinsiyet değişkeninin temel etkisi anlamlıdır. Toplam özsaygı (Tablo 6), ev- aile özsaygı (Tablo 12) ve akademik özsaygı (Tablo 14) düzeylerinde ise cinsiyet değişkeninin temel etkisi anlamlı değildir.

Bu çalışmada genel özsaygı (Tablo 7) alt ölçeğinde erkeklerin puanları (Türk + Makedon) kızların puanlarından (Türk + Makedon) anlamlı düzeyde daha yüksektir. Yurt dışında ve Türkiyede yapılan bazı çalışmaların bulguları (Abu-Saad, 1999; Bilgin, 2001; Chan, 2000; Cheung, 1989; Çuhadaroğlu, 1986; Ireson ve diğerleri, 2001; Verkuyten, 2001; Watkinson & Regmi, 1990) ile bu araştırmanın bulguları benzerlik göstermektedir. Sosyal

özsaygı ölçeğinde ise kızların puanlarının (Türk + Makedon) erkeklerin puanlarından (Türk + Makedon) anlamlı biçimde daha yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 9). Literatüre baktığımızda benzer sonuçları veren iki araştırmaya rastlanmaktadır (Başkara, 2002; Pişkin, 1996a). Araştırma bulguları kız ve erkek öğrencilerin toplam özsaygı (Tablo 5), ev- aile özsaygı (Tablo 11) ve akademik özsaygı (Tablo 13) puanlarında anlamlı bir farklılığın olmadığını göstermektedir. Literatür incelendiğinde benzer biçimde özsaygı ve cinsiyet ile ilgili yapılan araştırmaların sonuçlarında (Aksoy,1992; Arbona & Power, 2003; Arıca,1995; Balat ve Akman,2004; Chapman ve Mullis, 2002; Connor ve diğerleri, 2004; Faruggia ve diğerleri, 2004; Güngör,1989; Hare, 1977; İkiz,2000; İnanç,1997; Maşrabacı,1994; Tafarrodi, 1999; Tarhan,1995). erkek ve kız öğrencilerin özsaygı düzeylerinin farklılaşmadığını görülmektedir.

Genel ve sosyal özsaygı alt ölçeklerin aksine, diğer alt ölçeklerde cinsiyet değişkenine ilişkin bir ana etkiye rastlanmamıştır. Toplumun cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılarının değişmesinin etkisiyle ailelerde, okullarda ve diğer kurumlarda artık kız ve erkek ayrımının yapılmamasının etkisiyle, diğer bir çok alanda olduğu gibi kişilik gelişiminde ve dolayısıyla özsaygıları açısından da cinsiyet arasında bir farka rastlanmamasının bir nedeni olarak görülebilir.

Kulaksızoğlu' nun (2002) belirttiğine göre, kızlar erkeklere göre akranları ile sosyal ve kişisel ilişkilerinde daha fazla duyarlılık göstermektedir. Bunun yanı sıra geleneksel rol beklentileri ile büyütülen kız çocuklarının erkek çocuklara göre sosyal ilişkilere daha fazla önem vermeleri, sosyal özsaygı puanlarının erkek öğrencilerden daha yüksek bulunması ile ilişkilendirilebilir.

4. Öğrencilerin Özsaygı Puanlarını Sınıf Değişkenine Göre Karşılaştıran Bulguların Tartışılması

Araştırmada sınıf düzeyi değişkeni iki ülke için ayrı ayrı incelenmiştir. Türk öğrencilerin toplam özsaygı (Tablo 16), genel özsaygı (Tablo 19), sosyal özsaygı (Tablo 22) ve ev- aile özsaygı (Tablo 25) düzeylerinde sınıf değişkeninin temel etkisi anlamlıdır. Akademik (Tablo 28) düzeyinde ise sınıf değişkeninin temel etkisi anlamlı değildir.

Makedon öğrencilerin genel özsaygı (Tablo 32) düzeylerinde sınıf değişkeninin temel etkisi anlamlıdır. Sosyal özsaygı (Tablo 35) düzeyinde ise sınıf ve cinsiyetin ikili ortak etkisi anlamlı bulunmuştur. Toplam özsaygı (Tablo – 30), ev – aile özsaygı (Tablo 38) ve akademik özsaygı (Tablo 40) düzeylerinde ise sınıf düzeyi değişkenin temel etkisi anlamlı değildir.

Araştırmada genel olarak Türk öğrencilerin özsaygı düzeylerinde sınıf değişkeninin temel etkisinin anlamlı olduğu, Makedon öğrenciler ise genel ve sosyal özsaygı düzeyleri hariç sınıf değişkeninin temel etkisinin özsaygı düzeyleri üzerinde anlamlı olmadığı bulunmuştur.

Türkiyede yapılan iki çalışmada yaşları büyüdükçe öğrencilerin özsaygı düzeylerinin de yükseldiği (Saracaloğlu, 2000; Başkara, 2002) gösteren araştırma bulguları ile bu araştırmanın bulguları tutarlılık göstermektedir. Çünkü bu araştırmada da 2. ve 3. sınıf öğrencilerin özsaygı düzeylerinin 1. sınıfların özsaygı düzeylerinden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgu bireylerin yaşla birlikte gelişim alanlarında olumlu değişimler göstermelerinden, ergenlik dönemindeki çatışma, bunalım ve sıkıntılarını atlattığı olmalarından, bireysel özelliklerini daha iyi tanımlarından kaynaklanmış olabilir. Ayrıca yaşın ilerlemesiyle birlikte, gencin daha bağımsız ve özerk olma girişimleri artış göstermektedir. Bu gibi

etkenler daha büyük yaşlarda öğrencilerin özsaygılarının daha yüksek olması nedenlerinden biri olarak kabul edilebilir.

Araştırma bulguları Makedonyalı öğrencilerin genel özsaygı ve sosyal özsaygı düzeyleri hariç sınıf düzeyinin özsaygı düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığını ortaya koymaktadır. Rosenberg (1965) ve Coopersmith' in (1967) belirttiğine göre çocuğun anne- babası tarafından olduğu gibi kabul edilmesi ve onay görmesi özsaygısını yükselttiğini ve psiko- sosyal gelişimini olumlu yönde geliştirdiğini belirtmişlerdir. Ayrıca Coopersmith (1967), ailelerin sınırlılıkları oluştururken mantıklı ve çocuğun yaşına uygun kurallarla oluşturmaları özsaygıyı olumlu biçimde etkilediğini vurgulamaktadır. Bundan yola çıkarak belki de Makedonyalı Türk aile yapısının çocuğun sağlıklı psiko- sosyal gelişimini sağlayacak şekilde yaşlarına uygun sınırlılıkları belirledikleri ortamlarda çocuk yetiştirdikleri söylenebilir. Her ne kadar bu görüşü destekler Makedonyada yapılan herhangi bir araştırmaya rastlanmamış olursa da özsaygı ile ilgili kuramsal çerçeveden destek alarak Makedonyalı öğrencilerin özsaygı düzeylerinde sınıfları yükseldikçe bir değişikliğin olmaması bu nedenler ile ilişkilendirilebilir. Literatür incelendiğinde sınıf yükseldikçe özsaygının değişmediğini gösteren araştırma sonuçları (Abu-Saad, 1999; Aksoy,1992; Balat ve Akman,2004; Chan, 2000; Connor ve diğerleri, 2004; Güngör,1989; Kurşun,1999; Uğurluoğlu,1996; Verkuyten, 2001) ile bu araştırmanın bulguları tutarlılık göstermektedir. Sosyal bilimlerde net bir yorum yapabilmek için daha geniş kapsamlı araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak yaş büyüdükçe özsaygı düzeyinin değişmediğini gösteren araştırma sonuçları ile bu araştırmanın bulguları tutarlılık göstermektedir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇ

Türkiye ve Makedonya'daki lise öğrencilerinin özsaygı düzeylerini ülke, cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenleri açısından karşılaştırma amacı ile yapılan bu araştırma, Türkiye'de 243 ve Makedonya' da 200 olmak üzere toplam 443 lise öğrencisi üzerinde yapılmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular şöyle özetlenebilir:

1. Araştırmada sosyal özsaygı hariç diğer tüm alt ölçeklerde, Türk asıllı Makedon öğrencilerin özsaygı düzeyleri Türkiye'deki öğrencilerin özsaygı düzeylerinden almalı derecede daha yüksek bulunmuştur.

2. Araştırmada genel ve sosyal özsaygı hariç her iki ülkedeki öğrencilerin özsaygı düzeylerinde cinsiyet değişkeninin temel etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Bulgular erkek öğrencilerin genel özsaygı düzeyinin kız öğrencilerden daha yüksek olduğunu göstermektedir. Kız öğrencilerin sosyal özsaygı düzeyleri ise, erkek öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur.

3. Araştırmada Türkiye'deki lise öğrencilerin akademik özsaygı düzeyleri hariç, sınıf değişkeninin temel etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür. Öğrencilerin sınıfları yükseldikçe, özsaygılarının da yükseldiği ortaya çıkmıştır. Türk asıllı Makedon öğrencilerinde ise, genel ve sosyal özsaygı hariç, sınıf değişkeninin temel etkisi anlamlı olmadığı görülmüştür. Öğrencilerin sınıfları yükseldikçe, özsaygılarında farklılık görülmemiştir.

ÖNERİLER

İlgili literatür incelendiğinde ve araştırmanın yapılması sırasında karşılaşılan sorunlar göz önünde bulundurulduğunda bundan sonra yapılacak araştırma ve uygulamaya yönelik şu önerilerde bulunulabilir:

Gelecekteki araştırmalara yönelik öneriler:

1. Bu araştırma sonucunda özsaygı üzerinde ülke, cinsiyet ve sınıf düzeyinin etkili olduğu bulunmuştur. Ancak özsaygı düzeyini etkileyebilecek başka değişkenler de vardır. Bu değişkenlerin neler olduğunu belirlemeye yönelik araştırmalar yapılabilir.

2. Özsaygı düzeyinin üzerinde anne- baba tutumları incelenen araştırmalarda özsaygı üzerinde etkili olduğu görülmüştür (Coopersmith, 1967; Güngör, 1986; Torucu, 1990; Haktanır ve Baran, 1998). Bu araştırmada anne- baba tutumlarının özsaygı düzeyi ile arasındaki ilişkiye etkileri incelenmemiştir. İlerdeki araştırmalar anne- baba tutumlarını ölçecek geçerli ve güvenilir araçlarla daha geniş şekilde yapılabilir.

3. Bu araştırmada yaşamın en kritik dönemlerinden biri olarak kabul edilen ergenlik dönemindeki lise öğrencileriyle çalışılmıştır. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda, ilkokul ve üniversite öğrencileriyle çalışılması kıyaslama olanağı sağlayacağı gibi elde edilen bulguların daha anlamlı değerlendirilmesine katkı sağlayacaktır.

4. Bu araştırmada Makedonya'daki Türk asıllı öğrenciler ile Türkiye'deki öğrenciler karşılaştırılmıştır. Ancak bundan sonra yapılacak olan çalışmalarda Makedonya'daki Makedon ve Arnavut asıllı öğrencilerle Türkiye'deki öğrencilerin özsaygı düzeylerinin incelenmesi araştırılabilir.

5. Bu konu ile ilgili yeni araştırmalar daha geniş ve farklı örneklem grupları üzerinde yapılabilir. Araştırma iki ülkede normal liseye devam eden

öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Aynı araştırma farklı öğrenim kurumlarında (meslek liseleri, yatılı okullar) yapılması şeklinde yeniden düzenlenebilir.

6. İki ülkedeki öğrencilerin özsaygı düzeylerini belirleyen etmenler konusunda betimsel bir araştırma yapıldıktan sonra, öğrencilerin özsaygı düzeylerini geliştirmeye yönelik programlar geliştirilip etkisi araştırılabilir.

Eğitim ve uygulamaya yönelik öneriler:

1. Araştırma sonucunda özsaygı düzeyi ile ülke değişkeni arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Dolayısıyla Türkiye'deki öğrencilerin özsaygı düzeylerini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılabilir. Okullardaki psikolojik danışma ve rehberlik servislerinin öğrencilerin kişilik gelişimlerini olumlu yönde etkileyecek çalışmalara önem vermesi sağlanabilir.

2. Araştırma bulgular yaşın büyüdükçe özsaygı düzeyinin de arttığını göstermektedir. Buna bağlı olarak okullarda etkinlik gösteren rehberlik servislerinde yaşları daha küçük olan öğrencilerin kişiliklerinin çeşitli boyutlarının tanıtılması konusunda öğrencilerin ruh sağlıklarını koruyucu ve geliştirici çalışmalara ağırlık verilebilir. Böylece öğrencilerin kendi kişilik özelliklerini tanıyarak yüksek özsaygıya ulaşmanın yollarını arayabilirler.

3. Çocuğu yaşamındaki iki vazgeçilmez iki ana unsur okul ve aile ortamıdır. Her çocuğu yapısının ve eğilimlerinin farklı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, ailelerin dikkatini çocuğun yetiştirilmesine ve gelişim dönemlerinin özelliklerine çekmek sorumluluğu kuşkusuz tüm eğitimcelere düşmektedir. Eğitimciler anne babaya çocuk yetiştirme tutumları ile ilgili bilgi ve öneriler vererek, çocukların demokratik bir aile ortamında sağlıklı bir kişilik geliştirmelerini ve özsaygılarının oluşmasında önemli bir rol oynadıklarını görmelerini sağlayabilirler.

4. Psikolojik açıdan sağlıklı bireyler yetiştirebilmek için eğitimcilerin üzerinde en fazla durması gereken konulardan biri benlik kavramı ve özsaygı düzeylerinin geliştirilebilmesidir. Çocuklukta belirlenen kişiliğin, ergenlik

döneminde son biçimini aldığıının vurgulanması, aileler ve eğitim kurumlarındaki eğitimcilerle özsaygı kavramına ait bilgilerin verilip toplumun bilinçlenmesinde faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

Abbas, Z. (1997). **Makedonya Türklerinin sosyo- kültürel yapısı**. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.

Abu – Saad, I. (1999). Self – esteem among Arab adolescent in Israel. **Journal of Social Psychology**, **139**, (4), 479 – 486.

Adler, A. (2003). **İnsan tabiatını tanıma** (6. Baskı). (Çev. A. Yörükan). İş Bankası Yayınları.

Akbaba, S. (2004). **Psikolojik sağlığı koruyucu rehberlik ve psikolojik danışma**(Birinci baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Aksoy, A.C. (1992). **Lise Son Sınıf Öğrencilerin Özsaygı Ve Denetim Odağını Etkileyen Bazı Değişkenlerin İncelenmesi**. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Anamur, Z. N. (1998). **İndividualism and collectivism, self- concept and sources of self – esteem**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Arbona C. & Power T. G. (2003). Parental attachment, self- esteem antisocial behaviors among African American, European American and Mexican American adolescent. **Journal of Counseling Psychology**, **50**(1), 40- 51.

Arıca, O. T. (1995). **Üniversite Öğrencilerinde Saldırganlık, Benlik Saygısı Ve Denetim Odağı İlişkisi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Arıca, O. T. (1999). **Grupla psikolojik danışma yoluyla benlik ve mesleki benlik saygısının geliştirilmesi**. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Atkinson R. L. , Atkinson R. C. , Smith E. E., Bem D. E. & Hoeksema S. N. (1999). **Psikolojiye giriş**. (Çev. Y. Alagon). Ankara: Arkadaş Yayınları. (Orijinal eserin yayım tarihi 1953).

Aydın, B. (1996). Benlik kavramı ve ben şemaları. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi **Eğitim bilimleri dergisi**,8,41- 47.

Bacanlı, H. (1997). **Sosyal ilişkilerde benlik- kendini ayarlamanın psikolojisi** (birinci baskı). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Bagley C., Verma, G. K. & Mallick K. (1983). **The comparative structure of self- esteem in British and Indian adolescents**. Verma G. K. & Bagley C. (Eds.). **Self concept, achievement and multicultural education**. 212- 226. London: Macmillan Pres.

Balat, G. U. ve Akman, B. (2004). Farklı sosyo ekonomik düzeydeki lise öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerinin incelenmesi. **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 14(2), 175- 183.

Bakırcıoğlu, R. (2003). **Rehberlik ve psikolojik danışma** (6. baskı). Ankara. Anı Yayıncılık.

Başkara, S.V. (2002). **Özsaygının bazı değişkenler açısından incelenmesi**., Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Baymur, F. (1994). **Genel psikoloji** (4. Baskı). İstanbul: İnkilap Yayıncılık.

Beane J. A. & Lipka, R. P. (1986). **Self concept, self- esteem and curriculum**. New York: Theachers College Pres.

Bilgin, S. (2001). **Ergenlerde kaygı ile Benlik saygısı arasındaki ilişki.**, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Budak. S. (2000). **Psikoloji sözlüğü**. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Burns, R. B. (1987). **Self concept development and education**. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Büyüköztürk, Ş. (2002). **Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı** (ikinci baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Chan Y. M. (2000). Self- esteem: Across- cultural comparison of British- Chinese, white British and Hong Kong Chinese children. **Educational Psychology**, **20**(1), 59- 74.

Chapman, P. & Mullis, R. (2000). Racial differences in adolescent coping and self – esteem. **Journal of Genetic Psychology**, **161**(2), 152 – 160.

Chapman, P. L. & Mullis, A. K. (2002). Readdressing gender bias in the Coopersmith Self- esteem Inventory- Short Form. **Journal of Genetic Psychology**, **163**, (4).

Cheung T. S. (1986). Sex difference in the effect of academice achivement on self- esteem. A Hong Kong case. **Social Behavior and Personality** **14**(2), 161- 165.

Cihangir, S. (1999). **On yaşındaki çocukların denetim odakları ile özsaygı düzeylerinin incelenmesi**. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Connor J. M. , Poyrazlı S., Ferrer- Wreder L., Grahame K. M. (2004). The relation of age, gender, ethnicity and risk behaviors to self- esteem among students in nonmainstream school. **Adolescence**, **39**(155), 457- 473.

Coopersmith, S. (1967). **The antecedents of self- esteem**. San Francisco: W. H. Freeman.

Cüceloğlu, D. (2000). **İnsan ve davranışı**(10. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çuhadaroğlu, F. (1986). **Adolesanlarda benlik saygısı**. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.

Dinç, F. (1992). **Cinsiyetleri farklı lise öğrencilerinin benlik algı düzeylerinin özsaygı düzeylerine etkisi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.

Doğru, N. (2000). **Özsaygı geliştirme programının lise dokuzuncu sınıf öğrencilerinin özsaygı düzeylerine etkisi**. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Donegan A. L. & Rust J. O. (1998). Rational emotive education for improving self- concept in second grade students. **Journal of Humanistic Education & Development**, **36**(4), 248- 256.

Durmuş, E. (1994). **Grupla psikolojik danışmanın cinsiyet sınıf ve başarı düzeyi farklı öğrencilerin özsaygı düzeyine etkisi**. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Emin, İ. (1995). Kimliğimiz kültür varlığımız. **Sesler dergisi** **294**, 32-33.

Erikson E. H. (1984). **İnsanın sekiz çağı** (1. Basım), (Çev. T. Bedirhan Üstün ve Vedat. P.). Ankara: Sevinç Matbaası.

Farrugia S. P., Chen C., Greenberg E., Dimitrieva J. & Macek P. (2004). Adolescent self- esteem in cross- cultural perspective- Testing measurement equivalence and a mediation model. **Journal of Cross-Cultural Psychology**, **35**(6), 719- 733.

Fernandez, M. L. & Castro, Y. R. (2003). Age and sex differences in self- esteem among Spanish adolescents. **Psychology Reports**, **93**(3), 876 – 878 .

Geçtan, E. (1998). **Psikanaliz ve sonrası** (8. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Guindon, M. H. (2002). Toward accountability in the use of the self- esteem construct. **Journal of counseling and development**, **80**(2), 204-213.

Güçray, S. (1989). **Çocuk yuvasında ve annesinin yanında kalan 9, 10 ve 11 yaş çocuklarının özsaygı gelişimini etkileyen bazı faktörler**. Yayınlanmamış doktora tezi, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.

Güngör, A. (1989). **Lise öğrencilerinin özsaygı düzeylerini etkileyen etmenler**. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Haktanır, G. Ve Baran, G. (1998). Gençlerin benlik saygı düzeyleri ile anne- baba tutumlarını algılamalarının incelenmesi. **Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi**, **5**(3), 134- 141.

Hare, B. R. (1977). Racial and socioeconomic variations in preadolescent area- specific and general self- esteem. **International Journal of Intercultural Relations**, 3(1), 31- 50.

Herz L. & Gullone E. (1999). The relationship between self- esteem and parenting style-A cross- cultural comparison of Australian and Vietnamese Australian adolescent. **Journal of Cross- Cultural Psychology**, 30(6), 742- 761.

Hortaçsu, N. (1997). **İnsan ilişkileri** (2.baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

İkiz, E. S. (2000). **Farklı liselerdeki ergenlerin benlik saygısı, akademik başarı ve sürekli kaygı düzeyi arasındaki ilişki**. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

İnanç, N. (1997). **Üniversite öğrencilerinin benlik saygısı düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi**. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.

İreson J., Halloom S. & Plewis I. (2001). Ability grouping in secondary schools. Effects on pupils self- concepts. **British Journal of Education Psychology**, 71, 315- 326.

Jones R. N.(1995). **Danışma psikolojisi kuramları** (Çev. F. Akkoyun ve diğerleri). Ankara: 72 TDFO Bilgisayar- Yayıncılık San. Tic. Ltd. Sti. (Orijinal eserin yayım tarihi 1982).

Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). **Kültürel psikoloji- kültür bağlamında insan ve aile** (2. baskı). (Çev. Ç. Kağıtçıbaşı, A. Üskül ve E. Uzun). İstanbul: Evrim Yayınevi. (Orijinal eserin yayım tarihi 1996).

Kılıççı, Y. (2002). **6- 15 yaş öğrencilerin gelişimsel güçleri ve kişilik gelişimini kolaylaştırma**. Kuzgun Y. (Edi.). **İlk öğretimde rehberlik** (3. baskı). 95- 123. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kobayashi, C. & Brown, J. D. (2003) Self – esteem and self – enhancement in Japan and America. **Journal of Cross- Cultural Psychology**, **34** (5), 567 – 580

Koon, J. O. (1997). Attachment to parents and peers in late adolescence and their relationship with self image. **Journal Of Adolescence**, **32**(126), 471- 483

Korkut, F. (2004). **Okul temelli önleyici rehberlik ve psikolojik danışma**. Ankara: Anı Yayıncılık.

Kozacıoğlu, G. ve Güldürür, H. E. (1995). **Bireyden topluma ruh sağlığı** (1. baskı).Ankara: Alfa Basım Dağıtım Melis Matbaacılık.

Köknel, Ö. (1997). **Kaygıdan mutluluğa kişilik** (14. baskı). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Kulaksızoğlu, A. (2002). **Ergenlik psikolojisi** (5. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kurşun, M. (1999). **Elazığda İki farklı lisedeki öğrencilerin aile sorunlarının benlik saygısı üzerine etkileri**. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü*, Elazığ.

Kuzgun, Y. (2000). **Meslek danışmanlığı**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Lane, J. , Lane, A. M. & Kyprianou, A. (2004). Self- efficacy, self-esteem and their impact on academic performance. **Social Behavior and Personality**, **32**(3), 247- 256.

Lawrence, D. (2000). **Building self- esteem with adults learns**. Chapman Publishhing Ltd.

Martinez, R. & Dukes, R. L. (1991). Ethnic and gender differences in self- esteem. **Youth and Society**, **22**(3), 318- 338.

Maslow, A. (1970). **Motivation and personality** (2 nd edt.) new York: harper & Row Publishers.

Maşrabacı,T.S. (1994). **Hacettepe Üniversitesi 1. sınıf öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi**. Yayınlanmamış doktora tezi, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.

Mead, G. H. (1934). **Mind, self and society**. Chicago: University of Chicago Press.

Örgün, S. K. (2000). **Anne baba tutumları ile 8. sınıf öğrencilerinin benlik saygıları ve atılganlıkları arasındaki ilişki**. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi,Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özgüroğlu, M. (1991). **Adolesans dönemde benlik imajı**. Yayınlanmamış uzmanlık tazi, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Quatman, T. & Watson, C. M. (2001). Gender differences in adolescent self – esteem. **Journal of Genetic Psychology**, **162** (1), 93 – 117.

Pişkin, M. (1996a). **Self- esteem and locus of control of secondary school both in England and Turkey**. Yayınlanmamış doktora tezi, University of Leicester, England.

Pişkin, M. (1996b). **Türk ve İngiliz öğrencilerin benlik saygısı yönünden karşılaştırılması**. III. Ulusal PDR Kongresi, 15-16 Nisan, Adana, Çukurova Üniversitesi, s. 21-35.

Pişkin, M. (2002). **Özsaygı geliştirme programı**. Kuzgun Y. (Edi.). **İlk öğretimde rehberlik** (3. baskı). 95- 123. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Pişkin, M. (2004). **İçedönük ve dışadönük kişilik yapısı**. Kuzgun Y. ve Deryakulu D.(Edi.). **Eğitimde bireysel farklılıklar** (1. baskı).199- 238 Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Rogers, C. R. (1951). **Client- centered therapy**. Boston: Houghton Mifflin Company.

Rosenberg, M. (1965). **Society and the adolescent self- image**. New Jersey: Princeton University Press.

Rosenberg, M. (1979). **Concerning the self**. New York: Basic Boks.

Sam, D. L. (2000). Psychological adaptation of adolescent with immigrant backgrounds. **Journal of Social Psychology**, 140(1), 5- 25.

Saracaloğlu, A. S. (2000), **Türk ve Makedon öğrencilerin benlik kavramına sporun etkisi**. Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri dergisi, sayı 513, s. 39-62.

Singelis, T. M., Bond, M. H., Sharkey, W. F., & YiuLai, C. S. (1999). Unpackaging culture' s influences on self- esteem and embarrassability the role of self- construals. **Journal of Cross- Cultural Psychology**,30(3), 315- 341.

Sullivan, H. S. (1953). **The interpersonal theory of psychiatry**. New York: W. W. Norton & Company.

Tafarodi, R. W. , Lang, J. M. ,& Smith, A. J. (1999). Self- esteem and the cultural trade- off evidence for the role of individualism- collectivism. **Journal of Cross- Cultural Psychology**, 30(5), 620- 640.

Tan, H. (2000). **Psikolojik danışma ve rehberlik** (5.baskı). İstanbul. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Tahran, S. (1995). **Lise öğrencilerinin beden imajlarından hoşnut olma düzeylerinin özsaygıları ve akademik başarıları üzerindeki etkisi.** Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.

Tuzcuoğlu S. (2000). Benlik ve mesleki benlik kavramlarının öğrenim yılları ile ilişkisi. **Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, 2, 267 – 280.

Uğurluoğlu, M. Y. (1996). **Lise öğrencilerinde özsaygı düzeyi ile atılgan kişilik özelliği arasındaki ilişkinin incelenmesi.** Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü*, Trabzon.

Uzun, Ş. (2002). **Ergenlerde algılanan duygusal istismar ile kendilik imgesi arasındaki ilişkinin incelenmesi.** Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.

Verkuyten, M. (2001). Global self- esteem, ethnic self- esteem and family integrity. Turkish and Dutch esrly adolescent in the Netherland. **International Journal ob Behavioral Development**, 25(4), 357- 366.

Yalım, F. S. (2001). **Yüksek okul öğrencilerinde benlik saygısının akademik başarı ve ana baba tutumları ile iletişime etkisi.** Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü*, Kocaeli.

Yalom, İ. (1999). **Varoluşçu psikoterapi** (Çev. Z. İ. Babayiğit). İstanbul: Kabalıcı Yayınevi. (Orijinal eserin yayım tarihi 1980).

Yalom, İ. (2002). **Grup terapisinin teori ve pratiği** (Çev. T. Ataman ve K. Özgür). İstanbul: Kabalıcı Yayınevi. (Orijinal eserin yayım tarihi 1995).

Yavuzer, H. (1994). **Ana baba ve çocuk** (7. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yörükoğlu, A. (1998). **Çocuk ruh sağlığı** (22. baskı). İstanbul: Özgür Yayınları

Zhang, J., Norvilitis, J. M. (2002). Measuring Chinese psychological well – being with westerns developed instruments. **Journal of Personality Assessment, 79(3)**, 492- 511.

Watkins, D. & Regmi, M. (1990). Antecedents of self- esteem of Nepalese and Filipino college students. **Journal of Genetic Psychology, 151(3)**, 341- 347.

Wells, R. & Marwell, G. (1976). **Self- esteem: its conceptualisation and measurements**. Beverly Hills: Sage Publications, Inc.

Wu, Y. J. & Smith, D. E. (1997). Self- esteem of Taiwanese children. **Child Study Journal. 27(1)**, 1- 19.

Ekler

EK I

COOPERSMİTH ÖZSAYGI ENVANTERİ

ADINIZ SOYADINIZ

SINIFINIZ

CINSİYETİNİZ

AÇIKLAMA

Aşağıda her insanın zaman zaman hissedebileceği bir takım durumlar maddeler halinde sıralanmıştır.

Bu maddelerde belirtilen ifadeler, eğer sizin genellikle hissettiklerinizi tanımlıyor ve çoğunlukla size uygun geliyorsa ilgili maddenin karşısındaki EVET sütununa bir çarpı işareti (x) koyunuz. Bu ifadeler eğer sizin genellikle hissettiklerinizi tanımlamıyor ve çoğunlukla size uygun gelmiyorsa bu durumda da HAYIR sütununa bir çarpı işareti (x) koyunuz.

Envanterde yer alan soruların doğru ya da yanlış cevapları yoktur. Bu nedenle yanıtlarınızı verirken mantığınızdan çok duygularınıza kulak vermeyi unutmayınız. Lütfen yanıtlarınızı içinizden geldiği gibi ve dürüst vermeye çalışınız. Kararsız kaldığınız durumlarda bile sadece bir seçeneği işaretleyiniz. Herhangi bir maddeye ilişkin her iki seçeneği de işaretlediğinizde ya da her iki seçeneği de boş bıraktığınızda bu maddeye ilişkin yanıtınızın geçersiz sayılacağını unutmayınız.

Evet	Hayır	
☐	☐	1.Oanlardan genellikle rahatsızlık duymam.
☐	☐	2.Sınıfın önünde konuşma yapmak bana oldukça güç gelir.
☐	☐	3.Eğer gücüm yetse kendimle ilgili değiştirmek istediğim pek çok özelliği var.
☐	☐	4.Herhangi bir konuda fazla zorlanmadan karar verebilirim.
☐	☐	5.İnsanlar benimle birlikteyken hoş ve neşeli vakit geçirirler.
☐	☐	6.Evdeyken kolayca canım sıkılır, moralim bozulur.
☐	☐	7.Yeni şeylere alışmam çok zaman alır.
☐	☐	8.Yaşlıtlarımın arasında seviliyorum.
☐	☐	9.Anne - babam duygularımı genellikle dikkate alır.
☐	☐	10.Güçlükler karşısında kolayca pes ederim.
☐	☐	11.Ailemin benden beklentisi aşırı derecede fazla.
☐	☐	12.Kendim gibi olabilmek bana zor geliyor.
☐	☐	13.Hayatımdaki her şey karmakarışık.
☐	☐	14.Arkadaşlarım genellikle düşüncelerimi izlerler.
☐	☐	15.Kendime ait düşüncelerim olumsuz.
☐	☐	16.Pek çok kere evden ayrılmayı istemişimdir.
☐	☐	17.Okulda sıkça moralimin bozulduğunu hissediyorum.
☐	☐	18.Çoğu insan kadar güzel görünüşlü biri değilim.
☐	☐	19.Söyleyecek bir şeyim olduğunda, genellikle çekinmeden söylerim.
☐	☐	20.Anne - babam beni anlıyor.
☐	☐	21.İnsanların çoğu benden daha çok seviliyor.

Evet Hayır

☐	☐	22. Anne - babamın çoğu zaman beni sanki zorladıklarını hissediyorum.
☐	☐	23. Okulda çoğu zaman cesaretim kırılıyor.
☐	☐	24. Sık sık keşke başka birisi olsam diye arzularım.
☐	☐	25. Bana güvenilmez (bel bağlanmaz).
☐	☐	26. Hiçbir şey için kaygı duymam.
☐	☐	27. Kendimden oldukça eminim.
☐	☐	28. Sevecen birisiyim, başkaları tarafından kolayca sevilirim.
☐	☐	29. Anne-babamla birlikte oldukça hoş ve neşeli vakit geçiririz.
☐	☐	30. Hayal kurmaya çok zaman harcıyorum.
☐	☐	31. Keşke daha küçük olsaydım.
☐	☐	32. Her zaman doğru olanı yaparım.
☐	☐	33. Okuldaki çalışmalarımı gurur duymaktayım.
☐	☐	34. Birileri her zaman ne yapmam gerektiğini bana söylemeli.
☐	☐	35. Yaptığım şeylerden dolayı sık sık pişmanlık duyarım.
☐	☐	36. Hiçbir zaman mutlu değilim.
☐	☐	37. Derslerimle ilgili olarak yapabileceğim en iyisini yapıyorum.
☐	☐	38. Genellikle kendimi koruyabilir, kendime dikkat edebilirim.
☐	☐	39. Oldukça mutluyum.
☐	☐	40. Oyunu kendimden daha küçüklerle oynamayı tercih ederim.
☐	☐	41. Tanıdığım herkesi seviyorum.
☐	☐	42. Sınıfta çağrılmaktan, ön plana çıkmaktan hoşlanırım.
☐	☐	43. Kendimi anlayabiliyorum.
☐	☐	44. Evde hiç kimse bana fazla ilgi göstermiyor.
☐	☐	45. Hiç bir zaman azar işitmem.
☐	☐	46. Okulda olmak istediğim kadar başarılı değilim.
☐	☐	47. Kendi başıma karar verebilir ve gerektiğinde bu kararında direnebilirim.
☐	☐	48. Cinsiyetimden (erkek ya da kız olmaktan) memnun değilim.
☐	☐	49. Başka insanlarla birlikte olmaktan hoşlanmıyorum.
☐	☐	50. Hiç bir zaman utanmam.
☐	☐	51. Sık sık kendimden utandığımı hissediyorum.
☐	☐	52. Arkadaşlarım sık sık benimle alay ederler.
☐	☐	53. Her zaman doğruyu söylerim.
☐	☐	54. Öğretmenlerim bana yeterince başarılı olmadığımı hissettiriyor.
☐	☐	55. Bana ne olacağı hiç umurunda değil.
☐	☐	56. Başarısız birisiyim.
☐	☐	57. Azarlandığımda kolayca bozulurum.
☐	☐	58. Kime ne söyleyeceğimi her zaman bilirim.